

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİMDALI
KOOPERATİFÇİLİK BİLİM DALI**

TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ZEHRA BAYKAL KARACA

İSTANBUL, 2007

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİMDALI
KOOPERATİFÇİLİK BİLİM DALI**

TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ZEHRA BAYKAL KARACA

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. MURAT ALIŞKAN

İSTANBUL, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı KOOPERATİFÇİLİK Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi ZEHRA BAYKAL KARACA'nın TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24.05.2007 tarih ve 2007-6/31 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 15.06.2007

1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. MURAT ALIŞKAN

2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. MEHMET ALTAN MASUN

3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. MEHMET EZHAN DOĞRUSÖZ

M. Alışkan
.....
M. Altan Masun
.....
M. E. Doğrusöz
.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	I
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOOPERATİF

1. KOOPERATİF.....	4
1.1. YASAL TANIM.....	4
1.1.1. YASAL TANIMDAN ÇIKARILAN UNSURLAR.....	5
1.2. KOOPERATİFTE AMAÇ.....	6
1.3. KOOPERATİFLER VE İŞLETMELER ARASINDAKİ FARKLAR.....	7
1.4. KOOPERATİFİN FAYDALARI.....	8
1.5. KOOPERATİF NORMLARI.....	9
1.6. BÜTÜN KOOPERATİF TÜRLERİNDE GÖRÜLEN ORTAK ÖZELLİKLER.....	10
1.7. KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ.....	11
1.7.1. GÖNÜLLÜ ve SERBEST GİRİŞ İLKESİ.....	12
1.7.2. ORTAKLARIN DEMOKRATİK YÖNETİMİ İLKESİ.....	13
1.7.3. ORTAĞIN EKONOMİK KATILIMI İLKESİ.....	14
1.7.4. ÖZERKLİK ve BAĞIMSIZLIK İLKESİ.....	15
1.7.5. EĞİTİM, ÖĞRETİM ve BİLGİLENDİRME İLKESİ.....	16
1.7.6. KOOPERATİFLER ve ÜST BİRLİKLERİ ARASI İŞBİRLİĞİ İLKESİ.....	16
1.7.7. TOPLUMSAL SORUMLULUK İLKESİ.....	16
1.8. KOOPERATİFLER HAKKINDAKİ KANUNLAR.....	17
1.8.1. 4572 SAYILI TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE BİRLİKLERİ HAKKINDAKİ KANUN.....	17
1.8.2. 1581 SAYILI TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ VE BİRLİKLERİ HAKKINDAKİ KANUN.....	18
1.8.3. 1196 SAYILI TÜTÜN TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE BÖLGE BİRLİKLERİ İLE TÜTÜN TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ GENEL BİRLİĞİ KANUNU.....	18
1.9. KOOPERATİFLERDEN SORUMLU BAKANLIKLAR.....	18
1.10. KOOPERATİF ÜNVANI.....	20
1.11. KOOPERATİF ÇEŞİTLERİ.....	21
1.11.1. FAALİYET TÜRLERİNE GÖRE KOOPERATİFLER.....	21
1.11.1.1. ÜRETİM KOOPERATİFLERİ.....	21
1.11.1.2. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ.....	22
1.11.1.3. KREDİ KOOPERATİFLERİ.....	22
1.11.1.4. YAPI KOOPERATİFLERİ.....	22
1.11.1.5. DİĞER KOOPERATİFLER.....	22
1.11.2. YER ALDIKLARI HUKUK KAYNAĞINA GÖRE KOOPERATİFLER.....	23
1.11.2.1. 1163 SAYILI KOOPERATİFLER KANUNUNA TABİ	

OLAN KOOPERATİFLER.....	23
1.11.2.2. ÖZEL KANUNLARLA DÜZENLENEN KOOPERATİFLER.....	23
1.11.2.2.1. TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE ÜST BİRLİKLERİ KANUNUNA GÖRE KURULAN KOOPERATİFLER.....	23
1.11.2.2.2. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ VE ÜST BİRLİKLERİ KANUNUNA GÖRE KURULAN KOOPERATİFLER.....	23
1.11.2.2.3. 1196 SAYILI KANUNA GÖRE KURULAN KOOPERATİFLER.....	24
1.11.3. SORUMLULUKLARINA GÖRE KOOPERATİFLER.....	24
1.12. KOOPERATİFLERDE KURULUŞ İŞLEMLERİ.....	25
1.12.1. ANA SÖZLEŞMENİN HAZIRLANMASI.....	25
1.12.1.1. ZORUNLU HÜKÜMLER.....	25
1.12.1.2. İSTEĞE BAĞLI HÜKÜMLER.....	26
1.12.1.3. YORUMLAYICI HÜKÜMLER.....	28
1.12.2. BAKANLIĞIN İZİNİ.....	28
1.12.3. TESCİL ve İLANI.....	29
2. KOOPERATİFLERİN SORUNLARI ve ÇÖZÜM YOLLARI.....	31
2.1.MALİ SORUN.....	31
2.2. YATAY VE DİKEY TAMAMLANMA SORUNU.....	31
2.3. MEVZUAT SORUNU.....	32
2.4. KOOPERATİFLER İLE İLGİLİ DEVLET KURULUŞLARININ FAZLALIĞI SORUNU.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

TÜKETİM VE TÜKETİCİ

1.TÜKETİM VE TÜKETİCİ.....	33
1.1.TÜKETİM.....	33
1.2.TÜKETİCİ.....	33
1.3. TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	34
1.3.1. TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN.....	35
1.3.2. TÜKETİCİLERİN KORUNMASI İÇİN KURULAN KURULUŞLAR.....	36
1.3.2.1. TÜKETİCİLER TARAFINDAN KURULAN ÖRGÜTLER.....	37
1.3.2.2. TÜKETİCİYİ KORUYAN DEVLET KURULUŞLARI.....	38
1.3.2.3. TÜKETİCİYİ KORUYAN ÖZEL KESİM ÖRGÜTLERİ.....	40
1.3.3.4 TÜKETİCİ KOOPERATİFİ.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

1. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ.....	42
1.1. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN TANIMI.....	42
1.2. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN AMAÇLARI.....	45
1.3. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ ULUSAL KOOPERATİFÇİLİK İLKE VE HEDEFLERİ.....	46
1.4. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN TARİHÇESİ.....	47
1.4.1.ÜLKELERE GÖRE TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ.....	48
1.4.1.1. İNGİLTERE.....	48

1.4.1.2. FRANSA.....	51
1.4.1.3. ALMANYA.....	52
1.4.1.4. İSVEÇ.....	53
1.4.1.5. İTALYA.....	53
1.4.1.6. JAPONYA.....	54
1.4.1.7. TÜRKİYE'DE TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ.....	54
1.5. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ANA SÖZLEŞMESİ.....	60
1.5.1. KURULUŞ, AD, SÜRE, MERKEZ ve AMAÇ.....	60
1.5.1.1. KURULUŞ, AD ve SÜRE.....	60
1.5.1.2. KOOPERATİFİN MERKEZİ ve ÇALIŞMA BÖLGESİ.....	62
1.5.1.3. KOOPERATİFİN AMACI.....	62
1.5.2. ORTAKLIK.....	63
1.5.2.1. ORTAKLIK NİTELİK ve ŞARTLARI.....	63
1.5.2.2. ORTAKLIĞA KABUL.....	64
1.5.2.3. ORTAK SAYISI.....	66
1.5.2.4. ORTAKLARIN HAK ve ÖDEVLERİ.....	66
1.5.2.5. ORTAKLIKTAN ÇIKMA.....	67
1.5.2.6. ORTAKLIKTAN ÇIKARILMA.....	67
1.5.2.7. ÇIKAN ve ÇIKARILAN ORTAKLARLA HESAPLAŞMA.....	70
1.5.2.8. ÖLEN ORTAĞIN DURUMU.....	72
1.5.2.9. KOOPERATİFE TEKRAR GİRME.....	73
1.5.3. SERMAYE, PAY ve SORUMLULUK.....	73
1.5.3.1. SERMAYE.....	73
1.5.3.2. PAYLAR.....	74
1.5.3.2.1. PAYLARIN ÖDENMESİ.....	74
1.5.3.2.2. PAYLARIN REHİN EDİLEMESİ ve DEVRİ.....	74
1.5.3.3. SORUMLULUK.....	75
1.5.3.4. EK ÖDEMELER.....	76
1.5.4. KOOPERATİFİN ORGANLARI.....	77
1.5.4.1. GENEL KURUL.....	77
1.5.4.1.1. GENEL KURULUN GÖREV VE YETKİLERİ.....	78
1.5.4.1.2. GENEL KURULUN TOPLANTI ŞEKİLLERİ.....	79
1.5.4.1.2.1. YILLIK GENEL KURUL TOPLANTISI.....	79
1.5.4.1.2.2. OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL TOPLANTISI.....	80
1.5.4.1.3. ÇAĞRILAR.....	80
1.5.4.1.4. GÖRÜŞME VE KARAR NİSABI.....	81
1.5.4.1.5. GÜNDEM.....	84
1.5.4.1.6. ORTAKLAR CETVELİ.....	85
1.5.4.1.7. GENEL KURUL TOPLANTI TUTANAĞI ve TOPLANTIYA AİT DİĞER BELGELER.....	85
1.5.4.2. YÖNETİM KURULU.....	86
1.5.4.2.1. YÖNETİM KURULUNUN GÖREV VE YETKİLERİ.....	87
1.5.4.2.2. MÜDÜR, SAYMAN VE KATİP.....	88
1.5.4.2.3. MÜDÜRLÜK GÖREV VE YETKİLERİ.....	88
1.5.4.2.4. YÖNETİM KURULU KARARLARININ İMZALANMASI.....	89
1.5.4.2.5. YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN SORUMLULUKLARI.....	89
1.5.4.2.6. ÜYELİKTEN ÇEKİLME.....	90
1.5.4.3. DENETÇİLER.....	91
1.5.4.3.1. DENETÇİLERİN GÖREV ve SORUMLULUKLARI.....	92
1.5.4.3.2. DENETÇİLERİN ÇEKİLMESİ.....	93

1.5.4.3.3. DENETÇİLERE VERİLECEK ÜCRET ve DENETÇİLERİN KOOPERATİF İLE İŞLEMDE BULUNAMAMASI.....	94
1.5.5. BİLANÇO VE SONUÇ HESAPLARI.....	94
1.5.5.1. GELİR GİDER FARKLARI BÖLÜNMESİ VE PAYLARA FAİZ VERİLMESİ.....	95
1.5.5.2. KOOPERATİFİN ACZI HALİNDE YAPILACAK İŞLER.....	95
1.5.5.3. UYUŞMAZLIKLAR.....	96
1.5.6. BİRLEŞME VE AYRILMA.....	96
1.5.7. FESİH VE TASFİYE.....	97
1.5.7.1. TASFİYE KURULU.....	97
1.5.7.1.1. TASFİYE KURULUNUN TEŞKİLİ VE İŞTEN EL ÇEKTİRİLMESİ.....	97
1.5.7.1.2. TASFİYE KURULUNUN GÖREVLERİ.....	98
1.5.8. ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER.....	99
1.5.8.1. MUAFLIKLAR.....	99
1.5.8.2. GENEL HÜKÜMLER.....	100
1.6. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE TUTULMASI GEREKEN DEFTERLER.....	102
1.6.1. KANUNİ DEFTERLER.....	102
1.6.1.1. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ GÜNLÜK DEFTERİ.....	102
1.6.1.2. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ BÜYÜK DEFTERİ.....	104
1.6.1.3. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ENVANTER ve BİLANÇO DEFTERİ.....	105
1.6.1.4. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ KARAR DEFTERLERİ.....	105
1.6.1.4.1. GENEL KURUL KARAR DEFTERİ.....	106
1.6.1.4.2. YÖNETİM KURULU KARAR DEFTERİ.....	106
1.6.1.5. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ORTAKLAR DEFTERİ.....	106
1.6.2. YARDIMCI DEFTERLER.....	107
1.6.2.1. SABİT KIYMETLER ve DEMİRBAŞ DEFTERİ.....	108
1.6.2.2. KIYMETLİ EVRAK DEFTERİ.....	108
1.6.2.3. TEFTİŞ DEFTERİ.....	108
1.6.2.4. GELEN GİDEN EVRAK DEFTERİ.....	108
1.6.3. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN DÜZENLEYECEKLERİ BELGELER.....	108
1.6.3.1. FİŞLER.....	109
1.6.3.1.1. TAHSİL FİŞİ.....	109
1.6.3.1.2. TEDİYE FİŞİ.....	109
1.6.3.1.3. MAHSUP FİŞİ.....	109
1.6.3.2. MAKBUZ.....	110
1.6.3.3. ÇEK.....	111
1.6.3.4. FATURALAR.....	111
1.6.3.5. PERAKENDE SATIŞ VESİKALARI.....	112
1.6.3.6. GİDER PUSULALARI.....	113
1.6.3.7. ÜCRET BORDROSU.....	113
1.7. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE DENETİM.....	114
1.8. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE İSTİSNA ve MUAFİYET.....	117
1.8.1. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNA GÖRE MUAFİYET ve İSTİSNALAR.....	117
1.8.2. KOOPERATİFLER KANUNUNDA DÜZENLENEN VERGİ, RESİM VE HARÇ MUAFLIĞI.....	119
1.8.3. YIL İÇİNDE KURUMLAR VERGİSİ MUAFİYET ŞARTLARINI KAYBETMESİ VEYA KAZANMASI.....	121

1.9. ÜST ÖRGÜTLENME	121
1.9.1. KOOPERATİF BİRLİKLERİ	122
1.9.1.1. KOOPERATİF MERKEZ BİRLİKLERİ.....	122
1.9.1.2. TÜRKİYE MİLLİ KOOPERATİFLER BİRLİĞİ.....	123
1.9.1.2.1. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ MERKEZ BİRLİĞİ.....	124
1.9.2. ULUSLARARASI KOOPERATİF KURULUŞLAR	125
1.9.2.1. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)	125
1.9.2.2. EURO-COOP	127
1.9.2.3. ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği)	128
1.9.2.4. INTER-COOP	129
1.9.2.5. NAF	130
1.10. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN SORUNLARI	130
1.11. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE SORUNLARIN GİDERİLMESİNDE UYGULANACAK YÖNTEMLER.....	135
1.11.1. EĞİTİM	135
1.11.2. ÜST ÖRGÜTLENME	137
1.11.3. DEMOKRATİKLEŞME	138
1.11.4. REKABET	138
1.11.5. DEVLET KOOPERATİF İLİŞKİLERİ	140
1.12. TÜKETİM KOOPERATİFLERİNDE MAL ALIM POLİTİKALARI.....	142
SONUÇ	144
EKLER.....	147
EK 1: ORTAKLIKLARIN DENETİMİNDE DAİR TÜZÜK	147
EK 2: TÜKETİCİ HAKLARI.....	157
EK 3: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜKETİCİ HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ	163
EK 4: ILO'nun 193 SAYILI BİLDİRGESİ.....	173
EK 5: TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ÖRNEK ANASÖZLEŞME	175
EK 6: TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ VE ORTAK SAYILARI.....	218
KAYNAKÇA.....	219

KISALTMALAR

Bk.: Bakınız

CD.: Ceza Dairesi

E.: Esas

f.: Fıkra

HD.: Hukuk Dairesi

ICA : Uluslar Arası Kooperatifler Birliği

ILO: Uluslar Arası alışma Örgütü

K.: Karar

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

Koop.K: Kooperatifler Kanun

KVK: Kurumlar Vergisi Kanunu

md.: Madde

R.G. : Resmi Gazete

s. : Sayfa

S.: Sayı

T.: Tarih

TCK: Türk Ceza Kanunu

TSE: Türk Standartlar Enstitüsü

TTK.: Türk Ticaret Kanunu

VUK. :Vergi Usul Kanunu

yy.: Yüzyıl

Y.T. :Yayınlanma Tarihi

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Zehra Baykal Karaca
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Kooperatifçilik
Tez Danışmanı : Yard. Doç. Dr. Murat Alışkan
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans- Haziran 2007
Anahtar Kelimeler : Kooperatif, Tüketim, Tüketici, Tüketici Kooperatifleri

ÖZET

TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

Ekonomik hayatın ve iktisadi faaliyetlerin başlangıç noktası insanların ihtiyaçlarını karşılama meselesidir. Tüketicilerin ortak haklarını savunabilmek amacı ile bir araya geldikleri kuruluşlardan en önemlisi tüketici kooperatifleridir. Tüketici kooperatifleri gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde, üyelerine ucuza mal temin etmenin yanında, temiz ve kaliteli mal sağlamak, her türlü hile usullerini ortadan kaldırmak ve bu sayede piyasada güvenle alınabilecek tüketim maddelerinin yerleşmesini sağlamak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Bugün Türkiye’de devlet daireleri, bankalar ve özel sektör işyerlerinde bulunan tüketici kooperatifleri, üyelerine çok sınırlı ekonomik menfaatler temin ederek faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunun nedenleri arasında tüketici kooperatiflerinin finansman, denetim ve eğitim gibi sorunlarının bulunmasıdır. Bu gibi sorunlara çözüm bulunduğu takdirde tüketici kooperatifleri gelişmelerini sürdürerek toplumdaki önemli yerini alacaktır.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Zehra Baykal KARACA

Department: Business Administration

Program: Cooperative

Thesis Consultant: Assist. Prof. Dr. Murat Alışkan

Type and Date of the Thesis: Postgraduate- June 2007

Keyword(s): Cooperative, Consumption, Consumer, Consumer Cooperatives

SUMMARY

CONSUMER COOPERATIVES

The starting point for economic life and economic activities is to meet the needs of the people. One of the most important institutions through which consumers come together is consumer cooperatives. Consumer Cooperatives try to provide clean and quality goods as well as affordable ones and eliminate all kinds of cheating, and accordingly to provide dominance of the consumer products which can be bought safely from the market.

Today, consumer cooperatives in state offices, banks and private workplaces continue their activities by providing very limited economic activities. This is because of the problems of the cooperatives such as financial, supervision and auditing problems. If the solutions are found to cure these problems, then the consumer cooperatives shall continue to advance and take an important place in the society.

GİRİŞ

Günümüzde insanlar hayat şartlarını iyileştirmek için, ihtiyaçlarını en uygun ve kısa yoldan karşılamak amacı ile çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemlerden birisi olan kooperatifçilik insanların isteklerini yerine getirmelerinde önemli yer tutmaktadır. Tüketici kooperatifleri de bu bağlamda, özellikle tüketim ve tüketici kavramlarını içinde barındırarak toplumda bulunan her bireye yönelmiştir. Bu tezde Tüketici Kooperatifleri inceleme konusu olarak ele alınmaktadır.

Tezimiz Tüketici Kooperatifleri başlığı altında, öncelikle kooperatiflerin genel olarak incelenmesinden sonra Tüketim, Tüketici ve Tüketici Kooperatifleri'nin anlatımlarının bulunduğu üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde kooperatiflerin tanımı, önemi, özellikleri, kooperatiflerin kuruluş aşamaları, kooperatifler ile ilgili kanunlar gibi kooperatifler ile ilgili konular genel olarak anlatılmıştır.

Kooperatif, kişilerin tek başlarına başaramayacakları işleri elbirliği, güç birliği ve dayanışma ile başarmak ve daha fazla ekonomik ve sosyal imkanları elde etmek amacı ile kurdukları ortaklıklardır.

Birer hizmet kurumu olan kooperatiflerin amacı, üyelerine ucuza mal temin etmenin yanı sıra; maliyeti düşürmek, temiz ve standart mal sağlamak, her türlü hile unsurlarını ortadan kaldırmak bu sayede de piyasada güvenle alınacak tüketim maddelerinin yerleşmesine zemin hazırlamaktır.

Kısaca Türkiye'de kooperatifçilik hareketi 1863 yılında Mithat Paşa'nın kurduğu Memleket Sandıkları ile başlamış ve modern anlamıyla gelişmesini Cumhuriyet Dönemi'nde sağlamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde kooperatifçilik açısından önemli gelişmeler olmuş, tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri, tüketim, konut, esnaf kefalet kooperatifleri önemli gelişmeler göstermiştir.

Türkiye'nin kurucusu Atatürk “ Muhakkak surette birleşmekte fayda vardır. Kooperatif yapmak maddi ve manevi kuvvetleri ve maharetleri birleştirmektir”

diyerek kooperatifçiliğin Türkiye için önemini vurgulamıştır. Kooperatifçilik birlik, beraberlik, birlikten doğan güç, ihtiyaçları birlikte karşılama anlamındadır. Ekonomik alanda ilerlemiş ülkelerde fertleri sıkan ve her an hayat seviyesini bozan piyasa dalgalanmalarını önlemek ve piyasayı düzenlemek üzere kurulan kooperatifler büyük başarı kazanmışlardır.

İkinci bölümde, tüketim konusuna göz atacak olursak, tüketim; malların ya bir daha kullanılmamak üzere yok edilmesi ya da aracı tüketiciler tarafından yeni bir ürün oluşturmak için kullanılmasıdır.

Bir anlamda herkes tüketicidir. İnsanlar en basit ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelerek ekonomik bir topluluk oluştururlar. Bu topluluğa giriş doğum ile başlar. Çünkü her insan beşikten mezara kadar tüketicidir. Bu nedenle tüketicilerin meydana getireceği bir örgüt, en geniş ekonomik ve sosyal kuvvetin ifadesi olur.

Tüketici durumunda bulunan kişilerin büyük bir çoğunluğunun özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra tarımsal işgücünün kırsal alanların dar çerçevesinden, şehirlerin geniş çerçevesine taşınması, yeni ihtiyaçları ortaya çıkartarak kişilerin tüketim alışkanlıklarını önemli derecede değiştirmiştir. Bu suretle artan şehir nüfusunun içinde buldukları şartları iyileştirmek, onlara daha iyi bir hayat seviyesi kazandırabilmek için birlikte hareket etmenin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Üçüncü bölümde ise Tüketici Kooperatifleri incelenmiştir. Tüketici Kooperatifleri kendi yapıları içinde demokrasi kurallarını uygulayan hem ortaklarının hem de kamunun menfaatlerine en iyi şekilde hizmeti amaç edinen tüketici topluluklarıdır.

Tüketici Kooperatiflerinin tanımını şöyle yapmak mümkündür; kendi istekleri ile işbirliği ve karşılıklı yardım esasları içerisinde ekonomik güçlerini bir araya getiren kimselerin, temel gıda ve ihtiyaç maddelerini en iyi kalitede ve ucuza temin etmek amacı ile kurdukları değişir sermayeli, değişebilen ortaklı işletmelerdir. Kooperatif ancak ortaklıkla mümkündür. Ortakların tüketim kuvvetleri, kooperatife verebilecekleri en değerli ve en büyük hissedir. Yalnız kalmış bir tüketici kendi tüketim gücünü boşuna harcıyor demektir.

Tüketici Kooperatifleri, kendi üyelerinin yiyecek, giyecek maddelerini ve hayat için gerekli ihtiyaçlarını kaliteli bir şekilde ve uygun bir fiyatla temin ederek satmayı temel amaç edinmişlerdir. Bu suretle kooperatifler, çalışan kesimin çalışma yaşamı imkanlarını geliştirilmesini sağlarken, diğer taraftan piyasanın üretici ve tüketici yararlarına hizmet edecek şekilde oluşmasına katkıda bulunurlar. Böylece sağlıklı büyümesi ve gelişmesine de yardımcı olurlar.

Tüketici Kooperatifi tıpkı mal ve hizmetleri , herhangi bir tacir gibi mümkün olduğu kadar ucuza satın almaya çalışır ama tacirden farklı olarak ucuza satmaya çalışır. Tüketici Kooperatifleri yalnız fiyatların düzenleyicisi olmakla kalmazlar, malların kalitesinin iyileştirilmesine yani halkın sağlığına da olanak sağlarlar. Şöyle ki kooperatifler kendilerine ait toptancı mağazalar aracılığıyla elde edip üyelerine dağıttıkları ürünleri büyük bir itina ile seçerler. Kooperatiflerin yönetimi bizzat ortaklar tarafından sağlandığından Tüketici Kooperatifi'nin yalan ve hileler ile satışı düşünülemez. Tüketici Kooperatifçiliğinin başlıca hedefi kazanç fikrinin yok edilmesidir. Hizmetin yerine getirilmesinde kazanç fikrinin yer almaması Tüketici Kooperatifçiliğinin hareket noktasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KOOPERATİF

Kooperatif, insanların karşılaşmasında zorluk çektiği ihtiyaçlarını temin etmek için maddi ve manevi güçlerini birleştiren mükemmel bir dayanışma aracıdır.

Kooperatif, bireylerin serbestçe bir araya gelerek, üretim, tüketim, yapı, taşımacılık, kredi vb. konularda yardımlaşmak üzere kurdukları ekonomik kuruluşlardır.

ICA 1995 yılında kooperatifi şöyle tanımlamıştır; “ Kooperatif, ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen teşebbüs vasıtasıyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır.”

Ziya Gökalp Mülayim’e göre kooperatif; “bireylerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmeleridir”.¹

1.1. YASAL TANIM

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu² birinci maddesinde

“ Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacı ile gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllerdir” şeklinde yapılan tanımlama;

“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal

¹ Mülayim, Ziya Gökalp. Kooperatifçilik. Yetkin Basımevi, Ankara, 2003. s. 68

² R.G., Y. T. 10/5/1969, S. 13195

katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlanıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar” şeklinde değiştirilmiştir.³

Kooperatif tanımının değiştirilmesinde genel gerekçe olarak kısıtlamalar nedeniyle kooperatiflere, şirket, sendika, vakıf gibi tüzel kişilerin ortak olamaması, bu hususun özellikle organize sanayi bölgelerindeki kooperatifler gibi küçük işletmelerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği yerlerde işyerlerinin büyümesini ve verimli çalışmasını engellemesinden dolayı özel hukuk tüzel kişilerin kooperatiflere kendilerinin ortak olamaması nedeniyle gerçek kişileri kullanarak hukuki, mali ve idari birçok soruna yol açmaları nedeniyle şirket, sendika, vakıf gibi tüzel kişilere imkan sağlanması ihtiyacının doğması gösterilmiştir. Böylece tüzel kişilere kooperatif ortağı olma imkanı tanınmış, özel hukuk tüzel kişilerinin de kooperatif ortağı olmaları sağlanarak kooperatiflerin ekonomik güçlerinin ve etkinliklerinin artırılması amaçlanmıştır.

Ayrıca 1. maddede “ kamu tüzel kişileri” denildikten sonra devamında il özel idareleri, belediyeler ve köylerin zikredilmesi ile getirilen değişikliklerle bu sınırlamaların kaldırılması ve diğer kamu tüzel kişilerinin de kooperatiflere ortak olması imkanını sağlamıştır.

1.1.1. YASAL TANIMDAN ÇIKARILAN UNSURLAR

- Kooperatifin amacı, ortaklarının ihtiyaçlarını sağlayıp korumadır. Kooperatifler kanunu kooperatiflerin amacını, ortaklarının belirli ekonomik gereksinimlerinin, özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarının sağlanıp korunması şeklinde belirtmiştir. Kooperatifin amacı, ticari değildir.

- Amacı elde etmek için karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet araçları kullanılır; kooperatifler ortaklarının birbirlerine ve kooperatif organlarına yardımcı

³ 5146 Sayılı Kanununun 1. md. ile değiştirilen KoopK. md. 1 (Değişiklik için bk. R. G., Y. T. 7.5.2004, S. 25455).

olması gerekir. Karşılıklı yardımda, ortakların kişisel uzmanlıkları bakımından, kooperatife yardımcı olmaları etkili bir husustur. Dayanışma ise, ortaklar arasında manevi bir unsur oluşturur. Kooperatifin kredi alması halinde de, ortakların ve kooperatif tüzel kişiliğinin kefil olması sonucu, kredinin kolaylıkla ödenmesi mümkündür.⁴ Gerçek kişilerle, belirli nitelikteki tüzel kişiler ortak sıfatını kazanabilirler. Gerçek kişilerin kooperatife girebilmeleri için “ medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmaları” gerekli görülmüştür (Koop.K. md.8). Kamu tüzel kişileri, kooperatiflere ortak sıfatını almadan destek de sağlayabilir.(Koop.K. md.9)

- Ortak sayısı sabit değildir; açık kapı ilkesi gereğince ortak sayısı artıp azalabilmektedir. Bu tanımla ortaklar haklarını başkalarına devredebilirler. Bu şekilde ortak sayısı değişmemekle birlikte, kişiler değişmektedir. Ancak, ortak sayısı sınırlandırılmamış ise kooperatife yeni ortak alınması da mümkündür.⁵

- Sermaye değişkendir; değişken ortaklı olmanın sonucu olarak sermayede değişkendir. Ortak sayısının azalıp çoğalması ile ortaklığın sermayesi de azalıp çoğalmaktadır.

1.2. KOOPERATİFTE AMAÇ

Kooperatif, dernek ve ortaklıktan farklı özellikler gösteren bir kişi birliğidir. Ortaklıkların amacı kar elde etmek ve paylaşmaktır. Dernekler belirli amaçlar için kurulurlar, ekonomik nitelikteki amaçları istisnai durumlarda ve bazı şartlara bağlıdır. Kooperatiflerin kar elde etmeye yönelik ticari amaçları yoktur. Kooperatiflerin amacı bireyin ekonomisini geliştirmektir. Bireyin ihtiyaçlarını en uygun fiyatla sağlaması, ihtiyaçlarına yönelik amaçları kolayca bulabilmesi ve kazancını artırması sayesinde bireyin ekonomisi geliştirilmiş olur.

⁴ Eriş, Gönen. Uygulamalı Kooperatifler Hukuku. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001, s. 15

⁵ Eriş, s. 15

1.3.KOOPERATİFLER VE İŞLETMELER

ARASINDAKİ FARKLAR ⁶

Devlet işletmelerinde; sermaye hazineye aittir. Gelir ve gider arasındaki fark sermaye sahibi olan hazineye gider. Devlet karı işletmelerin gelişmesinde sermaye olarak kullanır.

Özel işletmelerde; şirketlerin amacı mal ve hizmet satarak kar elde etmektir. Elde edilen kar ortaklara kar payı olarak dağıtılır. Şirketlerde ortaklar hisseleri oranında yönetime katılırlar. Ortaklar istedikleri kadar hisse senedi alarak sermayelerini arttırabilirler. Sermaye artırımını veya azaltılması ana sözleşmede belirtildiğinden dolayı yapılacak değişiklikler için ana sözleşmede değişikliğe gidilmesi gerekmektedir. Faaliyetler sonucunda kar elde edilmiş ise ortaklara sermaye payları oranında dağıtım yapılır. Ortaklar hisse senetlerini her zaman bir başkasına satabilirler, bunun için işletmeden izin almalarına gerek yoktur (isme yazılı hisse senetlerinde, işletme ortak defterine değişikliğin yazılması gerekmektedir).

Kooperatiflerde amaç ortakların sağladıkları emek veya sermaye ya da her ikisi ile işletmenin yıl sonunda elde edebileceği değer fazlasından başka işletmelerin ve kişilerin faydalanmasını önlemek ve karın ortaklara veya kooperatife kalmasını sağlamaktır. Kooperatifler aracı veya patronu ortadan kaldırmakta; böylece özel işletmede sermaye sahibine veya sahiplerine, devlet işletmesinde hazineye intikal edecek karı ortakların kendi aralarında paylaşmalarını sağlamaktadır. Kooperatiflerde her ortak yönetime eşit şekilde katılabilir. Her ortağın bir oy hakkı vardır. Kooperatiflerde sermaye değişkendir ve sermaye değişiminde ana sözleşmede değişiklik yapılmasına gerek yoktur.

Kooperatiflerde ortaklar, ortaklık senetlerini ya kooperatife iade ederler ya da yönetim kurulundan izin alarak ortaklık şartlarına sahip bir başka kişiye devredebilirler.

⁶ Geniş bilgi için bk. Mülâyim, Kooperatifçilik. s. 90- 96

1.4. KOOPERATİFİN FAYDALARI ⁷

- Kooperatifçilik "Birlikten kuvvet doğar. Bir elin nesi var, iki elin sesi var" atasözümüz de belirtildiği gibi bir güç odağı ve iktisadi faaliyetler için bir baskı aracıdır.

- Kooperatif, fertlerin tek tek altından kalkamayacakları işleri gerçekleştiren mükemmel bir dayanışma kuruluşudur.

- Kooperatifçilik gelir dağılımından zarar görenlerin, bu zararlarını etkisiz hale getirmede (dağıtımda) denge oluşturan bir teşekküldür.

- Kooperatifçilikle, maddi ve manevi ihtiyaçların en az gider ve maliyetle sağlanması mümkün olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle üretici ile tüketici arasındaki kademeler kooperatifler vasıtasıyla ya tamamen kalkmakta veya en aza inmektedir.

- Kooperatifçilikle, emek ve ürünün gerçek değerini bulması sağlanabilir. Diğer bir ifadeyle kooperatifler fiyatın oluşmasında üreticinin zararlarının bertaraf edilmesinde bir sigorta görevi ifa eder.

- Kooperatifler bencilliği önler. Kendi çıkarlarını hesaba katmadan başkaları lehine karşılıklı olarak çaba harcanmasına hizmet eder. Bu fonksiyonlarıyla kooperatifler insani ve ahlaki kuruluşlardır.

- Kooperatifleşmeyle israf önlenir. Maliyet düşer, üretim artar ve verimlilik yükselir.

- Kooperatifler birer demokrasi okuludur. Seçimle göreve gelip, seçimle görevden ayrılma sayesinde toplum ihtiyaçlarına daha kısa sürede cevap verme, insana hizmet konusunda en güzel fırsatları veren kurumlardır.

- Tüketici güvenilir, kontrolden geçmiş besin maddelerine kavuşmuş olur.

⁷ Kooperatifin Faydaları, <http://bahce.biz/hukuk/kooperatif/genel.htm>, 9.1.2006

- Pazarda fiyatların aşırı derecede yükselmesine kooperatifler engel olur.
Bu suretle tüketicinin korunmasına hizmet edilmiş olur.

- İstihdam sağlanmasında kooperatifler büyük rol oynayabilir. Bütün ülkeyi kaplayacak tesisleri, fabrikaları, emtia depoları, satış mağazaları ve eğitim kurumları ile kooperatifler işsizliğe karşı düşünülecek çarelerin birisi, belki de en etkilisidir.

ICA'nın verilerine göre; kooperatif ortak sayısı 1957' de 120 milyon, 1998' de 725 milyona ulaşmıştır. Bu da dünya nüfusunun yaklaşık % 10'una tekabül etmektedir. Bu rakamlar bile tek başına kooperatiflerin önemini açıklamaya yetmektedir.⁸

Kooperatifler, ortaklar ve topluma dönük olarak şu yararları sağlamaktadır;

- Parasal Yararlar
- Yaşam düzeyini yükseltmeye dönük yararlar,
- Sosyal yararlar

1.5. KOOPERATİF NORMLARI

Günümüzde kooperatiflerin uluslar arası kuruluşlarca (ICA, ILO vb.) belirlenmiş yeni normları söz konusudur. Bunlar⁹;

- Kooperatiflerin evrenselliği,
- Tam bağımsızlık/ ekonomi

⁸ Cengiz, Mehmet. Ekonomik Gelişmede Kooperatifçiliğin Rolü. Karınca Dergisi, S. 775, Temmuz 2001, s. 9-15

⁹ Koç, Hakan. Türkiye'de Kooperatifçilik Alanında Yaşanan Gelişmeler. Karınca Dergisi, S. 773, Mayıs 2001, s. 26-29

- Kooperatif kimliğin korunması,
- Kooperatif insan kaynakları,
- Devlet- kooperatif ilişkilerine yeni düzen,
- Toplumsal örgütlerle ilişkiler,
- Yerel halkın daha aktif katılımı,
- İstihdam yaratma,
- Özelleştirmenin sınırlandırılması ve küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunma.

1.6. BÜTÜN KOOPERATİF TÜRLERİNDE

GÖRÜLEN ORTAK ÖZELLİKLER ¹⁰

- Gönüllü katılım ve karşılıklı güven esastır,
- Ortaklarının karşılıklı hak ve menfaatlerini korurken, fayda ve hizmeti birlikte götürmeyi amaçlar ,
- Gereksiz aracı karını ortadan kaldırarak, ortakların müşterek ihtiyaçlarını ve üretim giderlerini temin ederek, üretilen mal ve hizmetlerin değerlendirilmesi ve pazarlanmasını sağlayarak , hem üreticileri hem de tüketici haklarını korur ve makul bir fiyatın oluşmasına yardım eder,
- Reklam giderlerini azaltır
- Ortaklarının ve uzun vadede toplumun iktisadi ve sosyal yönden eğitimini, kişiler arasındaki güven ve dayanışmayı güçlendirir, toplumdaki anlaşmazlıkları giderir

¹⁰ Kooperatiflerde Kuruluş Çalışmaları, [http:// www. tedgem.gov.tr](http://www.tedgem.gov.tr), 9.1.2006

- Uluslararası işbirliği düşüncesini geliştirir
- Ferdi mülkiyeti muhafaza eder ve yaygınlaştırır.

1.7. KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

Kooperatifçilik ilkelerinin ilk olarak belirlendiği yer İngiltere'nin Manchester şehri yakınlarındaki Rochdale kasabası olarak bilinmektedir. 1844 yılında kurulan ilk kooperatif ile ilk kooperatifçilik ilkeleri de belirlenmiştir. İlerleyen zamanlarda ise gözden geçirilerek tekrar yorumlanmıştır. Milletlerarası Kooperatifler Birliğince (I.C.A) 1937 yılında kabul edilen kooperatifçilik ilkeleri şunlardır:

- Serbest Giriş İlkesi
- Risturn Verilmesi
- Demokratik Yönetim
- Sermayeye Sınırlı Faiz Verilmesi
- Peşin Satış
- Siyasi ve Dini Tarafsızlık
- Kooperatifçilik Eğitiminin Geliştirilmesi

Uluslararası Kooperatifler Birliği, zamanla gelişen kooperatifçilik ilkelerini tekrar tartışmaya başlamışlar ve kooperatifçilik ilkelerinin yeniden belirlenmesi ile ilgili yapılan çalışmalar bir proje haline getirilmiş ve bu projenin sonuçları bir rapor halinde 23 Eylül 1995 tarihinde İngiltere'nin Manchester şehrinde yapılan 31. Uluslararası Kooperatifler Birliği Toplantısına sunulmuştur. Bu raporda belirtilen 7 ilke, tartışıldıktan sonra aynen kabul edilmiştir. Yeni ilkeler ise şunlardır;

1.7.1. GÖNÜLLÜ ve SERBEST GİRİŞ İLKESİ ¹¹

Kooperatifler, cinsel, sosyal, ırksal, siyasal ve dinsel ayrımcılık olmaksızın, hizmetlerinden yararlanabilecek ve üyeliğin sorumluluklarını kabule razı olan herkese açık gönüllü kuruluşlardır.

Kooperatiflerde en önemli ilke açık kapı ilkesidir. İlke, ortak sayısının belirli bir rakamla sınırlandırılmaması, girmenin yöneticilerin veya bazı etkin kimselerin isteklerine göre değil, objektif şartların gerçekleştirilmesine bağlanması ve bu koşulların çok zorlaştırılmaması anlamını taşır. Açık kapı ilkesi kooperatiflerde ki değişir ortaklık ve değişir sermaye unsurlarının da doğal bir sonucudur.

Kooperatiflerin sağladığı imkanlardan yararlanmak isteyen, ana sözleşmede belirtilen görev ve yükümlülükleri kabul eden, gerçek ve tüzel kişiler gönüllü olarak ortak olabilirler. Hiç kimse kooperatife girmek için zorlanamaz.

Bu ilke kooperatife başvuran herkesin kooperatife üye olarak girebileceği sonucunu doğurmaz. Üye olmak isteyen kişinin, ana sözleşmede belirtilen özelliklere uymaması yada kooperatifin amacına ters düşmesi nedenleri ile kooperatif tarafından üyeliği kabul edilmeyebilir. Ayrıca kooperatifin niteliği nedeni ile sınır konulabilir. Örneğin; yapı kooperatiflerinde konut, işyeri ve ortak sayısı genel kurulca belirlenir. Yönetim kurulu, genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kabul edemez. (KoopK. md. 8)

Bu ilke; ayrıca isteyen üyenin kooperatiften ayrılabilmesini de ifade eder. Kooperatif üyesi olan kişi kooperatifin, kendi amacına yönelik olmadığını düşünmesi nedeniyle ya da kooperatifin üyeler üzerine getireceği ek sorumluluklara katılmak istememesi nedeniyle kooperatifin bütünlüğüne zarar vermeyecek şekilde kooperatif üyeliğinden ayrılabilir. Bu ilkenin uzantısı olan kooperatifin korunması ilkesi uyarınca, çıkmanın kooperatifin varlığını tehlikeye düşürmesi halinde ayrılmak isteyen ortağın tazminat ödemesine dair ana sözleşmeye hüküm konulabilir. Çıkma hakkının

¹¹ Bk. daha geniş bilgi için Tekinalp,(Poroy, Çamoğlu) .Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku. Dokuzuncu Bası.2003. İstanbul. s.960- 962

kullanılmasının ana sözleşme ile beş yıl sınırlanabileceği hükmü de diğer koruyucu kuraldır (KoopK. md. 11.1). Kooperatifin korunması ilkesi hiçbir şekilde ortağın kooperatiften çıkmasını önleyemez (KoopK. md. 11.3) .

Kooperatiflere giriş ve çıkışlarda ana sözleşme, girişi bazı ödemelerin yapılmasına da bağlayabilir. Sermaye payı dışında, giriş ödentisi, kayıt ücreti, yıllık ödenti gibi bazı paraların ödenmesi esas sözleşmede öngörülebilir. Başarılı olan ve malvarlığını çalışmalar ile arttırmış bulunan, değerli aktiflere sahip olan bir kooperatife sonradan girmek isteyenler sadece giriş ödentisi ve katılma payını öderlerse, anılan malvarlığından yararlanmak olanağına kavuşmuş olacaklardır. Fakat, malvarlığının oluşturulmasında hiçbir katkıları olmamıştır. Bunun için yedek akçeler karşılığı olarak katılma payına ek olarak ödeme yaparlar.¹²

Ödeme miktarının yüksek belirlenmesi girişi zorlaştıracığı için açık kapı ilkesi ile bağdaşmayabilir. Fakat; maddi şartların haklı göstereceği bir ölçü ile saptanan yedek akçeler karşılığı, açık kapı ilkesine aykırı değildir. Çünkü; önceki ortakların çeşitli özverileri ile oluşturdukları malvarlığından sonraki ortakların hiçbir ödemede bulunmadan yararlanmaları haklı gösterilemez.

1.7.2. ORTAKLARIN DEMOKRATİK YÖNETİMİ

İLKESİ

Bu ilkeye göre kooperatifler, politika oluşturma ve karar verme konularına aktif olarak katılan ortaklar tarafından yönetilen demokratik kuruluşlardır. Kooperatiflerde yönetime seçilen kadın ve erkek yöneticiler ortaklara karşı sorumludurlar. Birim kooperatiflerde ortaklar eşit oy hakkına sahiptirler. Kooperatif üst örgütleri de demokratik bir biçimde örgütlenmişlerdir.¹³

Kooperatifler ortaklar tarafından demokratik bir şekilde yönetilip denetlenmektedirler. Kooperatiflerde varolan en yetkili organ genel kurul olup, genel

¹² Tekinalp, (Poroy, Çamoğlu) , s.961

¹³ Mülayim, Kooperatifçilik. s. 78

kurulu da ortaklar oluşturmaktadır. Ortağın kooperatife giriş tarihi, kooperatifteki sermaye payı ne olursa olsun, bütün üyelerin genel kurulda bir oy hakkı vardır. Ortaklar genel kurulda haklarını kullanarak, demokratik bir şekilde kendilerini yönetecek yönetim kurulunu ve yapılan faaliyetleri denetleyecek denetleme kurulunu seçerler.

Yapı kooperatiflerinde genel kurula katılabilmek için üç ay öncesinden ortak olma şartı kaldırılmış, süre aranmaksızın her ortak , ortaklık sıfatını kazandığı zaman genel kurula girebilme hakkını kazanmıştır.(KoopK. md.16)

1.7.3. ORTAĞIN EKONOMİK KATILIMI İLKESİ ¹⁴

Bu ilke ; sermayeye sınırlı faiz ve risturn verilmesi ilkesini kapsayan yeni bir ilkedir.

Üyeler, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler.Ancak ortağın sermaye oranı ne olursa olsun tek oy hakkına sahiptir.Kooperatiflerin ekonomik faaliyetleri ana sözleşmede belirtilen şekilde ve genel kurul kararları ile yönetilir.

Kooperatiflerde sürekliliğin sağlanması için, kooperatif sermayesi ortaklara dağıtılmaz. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir.

Çoğunlukla üyeler, üyeliğin bir koşulu olarak taahhüt edildiği üzere (var ise) sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde ederler. Üyeler gelir fazlasını, muhtemelen "en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar" oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kooperatifle yapmış oldukları işlemlerle orantılı olarak üyelerine olumlu fark sağlama ve üyelerce onaylanan diğer faaliyetlere destek olma gibi amaçların biri ya da tamamı için ayrılır. ¹⁵

Kooperatifler varlıklarını koruyabilmek ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için bazı giderler yapmak zorundadırlar. Bina kiralama, personel

¹⁴ Geniş bilgi için bk. Mülâyim, Kooperatifçilik. s. 80-83

¹⁵ Kooperatifçilik İlkeleri, <http://www.turkiyemillikoop.org.tr/kooperatifcilikilkeleri.htm>. 23.4. 2006

çalıştırma gibi giderlerini ortaklarına yaptıkları satışlara çok düşük karlar uygulayarak sağlayabilirler. İşletim masraflarını karşılayacak orandan fazla olumlu fark elde edilmiş ise; bu fazlalık ortaklardan yıl içinde fazladan alınan karlar olarak değerlendirilip kendilerine alışverişleri oranında geri verilmektedir.

Kooperatiflerde sermayeye göre kar dağıtımı yapılmamaktadır. Fakat sermayenin birikmesini sağlamak ve ortakların sermayelerini çekme ihtimaline karşı devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz oranını geçmemek üzere, genel kurul kararı ile sermaye paylarına faiz verilebilmektedir. Yalnız Kooperatifler Kanunu 38. maddesine göre karın en az % 50' sinin önceden ortaklara dağıtılmış olması ve bu konuda ana sözleşmede hüküm bulunması gerekmektedir.

Bu ilkenin kapsadığı diğer bir işlem risturn verilmesidir.

Kooperatiflerde, dönem sonunda gelir fazlası ortaya çıkmış ise, bu fazlalığın ortaklara, yıl içerisinde kooperatifle yaptıkları alışveriş oranında dağıtılmasına risturn denir.

Risturn dağıtımında; ortakların sermaye payları değil, yıllık alışveriş oranları dikkate alınır. Ortağın yıl içinde hiç alışveriş yapmamış olması sonucunda risturn dağıtımı söz konusu değildir. Çünkü ortak olumlu farkın oluşumuna katılmamıştır.

1.7.4. ÖZERKLİK ve BAĞIMSIZLIK İLKESİ

Bu ilkeye göre kooperatifler, ortakları tarafından yönetilen özerk ve karşılıklı yardıma dayanan bağımsız kuruluşlardır. Kooperatifler, devlet ve diğer kuruluşlarla anlaşma ve işbirliği yapmaları veya dış kaynaklardan sermaye sağlamaları durumunda, bütün bu ilişkilerini, kooperatiflerini demokratik olarak yönetmelerine bir zarar getirmeyecek biçimde yürütürler.¹⁶

¹⁶ Mülâyim, Kooperatifçilik, s. 84

Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve üyelerince yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifler, hükümetler dahil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve üyelerinin demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.

1.7.5. EĞİTİM, ÖĞRETİM ve BİLGİLENDİRME İLKESİ

Kooperatifçiliğin gelişmesi için, kooperatiflerin genel özellikleri, ilkeleri ve çalışma şekilleri, üyelere ve bütün halka anlatılarak kooperatif bilgisinin artırılmasına çalışılması için çaba göstermektir. Bunun için köylerde, şehirlerde vb. yerlerde toplantılar ve seminerler düzenlenerek kooperatifçilik ve yararları anlatılabilir, ayrıca hizmet içi eğitimle gelişime katkıda bulunulabilir.¹⁷

1.7.6. KOOPERATİFLER ve ÜST BİRLİKLERİ ARASI

İŞBİRLİĞİ İLKESİ

Kooperatiflerin birbirleri ile, üst kuruluşları ile ve diğer ülkelerdeki kooperatiflerle, ortaklarına ve topluma yarar sağlayacak şekilde işbirliği içinde çalışmaları bir ilkedir. Bu sayede kooperatifçiliğin gelişimi sağlanmakta, uluslar arası ilişkilerin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

1.7.7. TOPLUMSAL SORUMLULUK İLKESİ

Toplumsal sorumluluk ilkesinin esası, kooperatiflerin üyelerince onaylanan yöntemler aracılığıyla toplumun sürdürülebilir kalkınması için çalışmalarıdır.

¹⁷ Bk. Mülayim, Kooperatifçilik. s. 84-86

1.8. KOOPERATİFLER HAKKINDAKİ

KANUNLAR

1957 yılında yürürlüğe giren Ticaret Kanunu'nda¹⁸ kooperatifler hakkında genel hükümler yer almıştır (TTK.md. 485-502).

Anayasanın 51. maddesinde “Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır. Türkiye’de kooperatiflerle ilgili kanun hükmü ikiye ayrılmaktadır;

- Genel Hükümler; Kooperatifler hakkındaki genel kanun 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’dur. 24 Nisan 1969’da kabul edilmiş 10 Mayıs 1969’da yayınlanmış ve 10 Ağustos’ da yürürlüğe girmiştir.

- Özel Hükümler; Kooperatifler hakkında üç özel kanun vardır. Bunlar;

1.8.1. 4572 SAYILI TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE

BİRLİKLERİ HAKKINDAKİ KANUN¹⁹

Bu kanunun amacı, tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek ve bu kuruluşların yeniden yapılanması için yasal bir çerçeve oluşturarak, tarım satış kooperatif ve birliklerini etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmaktır.

¹⁸ R. G., Y. T., 9/7/1956, S. 9353

¹⁹ R. G., Y. T., 16.06.2000, S. 24081

1.8.2. 1581 SAYILI TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ VE BİRLİKLERİ HAKKINDAKİ KANUN²⁰

Tarım Kredi Kooperatiflerine yeni bir teşkilatlanma şekli getirmiştir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin giderek büyümesi, ortak ihtiyaçlarının artması ve değişiklik arz etmesi, bu doğrultudaki sıkıntıların aşılması amacı ile, mezkur kanunun bazı maddeleri 1985 yılında çıkarılan 3223 sayılı kanun ve 1995 yılında çıkarılan 553 sayılı KHK ile değiştirilmiştir.

1.8.3. 1196 SAYILI TÜTÜN TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE BÖLGE BİRLİKLERİ İLE TÜTÜN TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ GENEL BİRLİĞİ KANUNU

25.12.1969 yılında kabul edilerek 6.1.1970 yılı 13392 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kooperatiflerin vergilendirilmesi hakkındaki hükümler Kurumlar Vergisi Kanununda ve Kooperatifler Kanununda yer almıştır.

1.9. KOOPERATİFLERDEN SORUMLU BAKANLIKLAR

Genellikle tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için ilgili bakanlık; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığıdır. Diğer kooperatifler ve üst kuruluşları Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlıdır. Bakanlık kooperatiflerin kuruluş, kredilendirme gibi konularda koordinatör olarak, kooperatif merkez birliklerinin, Türkiye Milli Kooperatif Birliğinin kuruluş ve organizasyonunda yol gösterici ve yardımcı olarak çalışır. Ayrıca kooperatiflerin denetiminden sorumludur. Kooperatiflerin tutmak zorunda oldukları defterleri tespit etme, denetimi, genel kurul toplantılarında temsilci

²⁰ R. G., Y.. T. 28/4/1972, S. 14172

bulundurma, dağılıma söz konusu olduğunda mahkemeye bildiri gibi görevleri de bulunmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı bulunan kooperatifler:

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulan kooperatifler;

- Konut Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Tüketim Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Temin ve Tevzi Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Küçük Sanat Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Yayıncılık Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Yardımlaşma Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Turizm Geliştirme Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Toplu İşyeri Yapı Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Hamallar Taşıma Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- İşletme Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Eğitim Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Bağımsız Satış Kooperatifleri ve Üst Birlikleri.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına Bağlı Bulunan Kooperatifler;

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağlı kurulan kooperatiflerin tamamı 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmaktadır. Bu Bakanlığa bağlı kurulan kooperatifler şunlardır;

- Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Sulama Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Su Ürünleri Kooperatifleri ve Üst Birlikleri,
- Pancar Ekicileri Kooperatifleri ve Üst Birlikleri.

1.10. KOOPERATİF ÜNVANI

Kooperatifin ticaret unvanı, konu ticaret unvanıdır. Kooperatif işletmesinin ticaret unvanında işletme konusunun gösterilmesi ve “ kooperatif ” kelimesinin bulunması şarttır.(TTK. md..45 f.1, f.2, c.1) Kooperatiflerde Türk, Türkiye, Cumhuriyet ve Milli kelimeleri ancak Bakanlar Kurulu kararı ile ticaret unvanına konulabilir. (TTK.md. 48, f.3)

“Kooperatif” adı, ancak 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun hükümlerine uygun olarak kurulmuş bulunan kuruluşlarca kullanılabilir.Kooperatifler ve üst kuruluşlarının unvanlarında, kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilemez. Kamu kurum ve kuruluşları olarak bilinen:

- Genel bütçeye dahil kuruluşların,
- Kata bütçeli kuruluşların,
- Döner sermaye ile çalışan kuruluşların,
- Belediyeler ve belediyelere bağlı kuruluşların,
- İl özel idarelerinin,

- Kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müesseselerin, işletmelerin, bunlara bağlı ortaklıkların,
- Özel Kanuna ya da özel kanunla verilmiş yetkiye dayanılarak kurulan devlet banka ve kuruluşlarının,
- Kamu kurum ve kuruluşu olarak kabul edilen kuruluşların adlarına kooperatiflerin unvanlarında yer verilemez. (unvanlarında kamu kurum ve kuruluşlarının adlarına yer veren kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri hakkında Kooperatifler Kanunu'nun ek 2. maddesinin 2. fıkrasında yazılı ceza yaptırımını uygulanır.)

Köy tüzel kişiliklerinin, Kooperatif ortaklıkların unvanında iki unsurun bulunması zorunludur. Bunlardan birincisi kooperatifin işletme konusu, diğeri “kooperatif” kelimesidir.Örneğin “Esnaf Tüketim Kooperatifi” gibi.²¹

1.11. KOOPERATİF ÇEŞİTLERİ

1.11.1. FAALİYET TÜRLERİNE GÖRE

KOOPERATİFLER

Kooperatifleri faaliyet gösterdikleri alanlara göre üretim, tüketim, kredi, yapı ve diğer kooperatifler olarak sınıflandırabiliriz;

1.11.1.1. ÜRETİM KOOPERATİFLERİ

Herhangi bir sınai veya tarımsal ürün üreticilerinin bir araya gelerek kurdukları kooperatiflerdir. Hammadde temininden ürünlerin değerlendirilmesine kadar çok farklı amaçlar için kurulmuşlardır. Bunlar;

²¹ Odyakmaz, A. Nevzad. Altuğ, Osman. Kooperatifler Kanunu, Muhasebesi ve İlgili Mevzuat, Alfa Yayınevi, İstanbul,1997

- Tarım Ürünleri Kooperatifleri
- Sanayi Ürünleri Kooperatifleri
- Satın Alma Kooperatifleri ²²

1.11.1.2. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

Tüketicilerin, özellikle dar gelirli tüketicilerin ihtiyaçları olan tüketim maddelerini en iyi şekilde ve mümkün olduğu kadar ucuza sağlamak üzere, dayanışma sureti ile gönüllü olarak kurulan kooperatiflerdir.

1.11.1.3. KREDİ KOOPERATİFLERİ

Ortaklarının finansal ihtiyaçlarını kooperatif içinde toplanan paralar ile karşılayan kooperatif türüdür.

1.11.1.4. YAPI KOOPERATİFLERİ

Kooperatif ortaklarının konut veya işyeri ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş kooperatiflerdir.

1.11.1.5. DİĞER KOOPERATİFLER

Sağlık, Eğitim, Sigorta, Taşıma, Turizm vb. diğer kooperatif çeşitlerini bu başlık altında toplayabiliriz.

²²

Kooperatifçilik, <http://www.memocal.com/Dunyakooperatifcilikgunu.asp>, 11.1.2006

1.11.2. YER ALDIKLARI HUKUK KAYNAĞINA

GÖRE KOOPERATİFLER

1.11.2.1. 1163 SAYILI KOOPERATİFLER KANUNU'NA

TABİ OLAN KOOPERATİFLER

Üretim, Tüketim, Kredi, Yapı kooperatiflerini bu grupta toplayabiliriz.

1.11.2.2. ÖZEL KANUNLARLA DÜZENLENEN

KOOPERATİFLER

1.11.2.2.1. TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ ve ÜST

BİRLİKLERİ KANUNUNA GÖRE KURULAN

KOOPERATİFLER

- Tarım Satış Kooperatifleri,
- Tarım Satış Kooperatifleri Üst Birlikleri.

1.11.2.2.2. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ ve ÜST

BİRLİKLERİ KANUNUNA GÖRE KURULAN

KOOPERATİFLER

- Tarım Kredi Kooperatifleri,
- Tarım Kredi Kooperatifleri Üst Birlikleri.

1.11.2.2.3. 1196 SAYILI KANUNUNA GÖRE KURULAN

KOOPERATİFLER

- Tütün Tarım Satış Kooperatifleri,
- Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Üst Birlikleri.

1.11.3. SORUMLULUKLARINA GÖRE

KOOPERATİFLER

- Sınırlı Sorumlu Kooperatifler
- Sınırsız Sorumlu Kooperatifler

Bu sınıflandırmanın dışında Sanayi ve Ticaret Bakanlığının belirlemiş olduğu kooperatif çeşitleri ise şöyledir;

- Konut Yapı Kooperatifi,
- Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi,
- Küçük Sanat Kooperatifi,
- Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi,
- Deniz Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi,
- Üretim ve Pazarlama Kooperatifi,
- Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifi,
- Tahmil Tahliye Kooperatifi ile Hamallar Taşıma Kooperatifi,
- Turizm Geliştirme Kooperatifi,
- Tüketici Kooperatifleri,

- Temin Tevzi Kooperatifi
- Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi,
- İşletme Kooperatifi,
- Yayıncılar Kooperatifi,
- Sigorta Kooperatifi

1.12. KOOPERATİFLERDE KURULUŞ İŞLEMLERİ

Kooperatiflerde kuruluş aşamaları;

1.12.1. ANA SÖZLEŞMENİN HAZIRLANMASI

Bir kooperatif en az yedi ortak tarafından imzalanacak ana sözleşme ile kurulur. Ana sözleşmedeki imzaların noterce onaylanması gerekir.

Yapı kooperatifleri ile konusuna taşınmaz mal temlik dahil bulunan diğer kooperatiflerin ana sözleşmelerinde ortaklara taşınmaz mal temlik edileceği hakkındaki taahhütler başka bir resmi şekil aranmaksızın muteberdir.

Ana sözleşme kanuna uygun olarak hazırlandıktan sonra on adet çoğaltılır ya da ilgili bakanlıkta var olan örnek ana sözleşmenin boş olan erleri doldurulur. Hazırlanan ana sözleşme kurumlarca imzalanır. Üç adedi notere götürülüp imzalar onaylattırılır.

1.12.1.1. ZORUNLU HÜKÜMLER

Kooperatif ana sözleşmesinde aşağıdaki hususlara ait hükümlerin yer olması gerektir.

- 1- Kooperatifin adı ve merkezi,
- 2- Kooperatifin amacı ve çalışma konuları,

- 3- Ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar,
- 4- Ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az 1/4 nün peşin ödenmesi,
- 5- Ortakların aynı sermaye koyup koymayacakları,
- 6- Kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi,
- 7- Kooperatifin yönetici ve denetleyici organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları ve seçim tarzları,
- 8- Kooperatifin temsiline ait hükümler,
- 9- Yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri,
- 10- Kurucuların adı, soyadı iş ve konut adresleri,

Kooperatifler kanununda genel kurulun toplantı yeter sayısı hakkında düzenleyici bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle genel kurulun toplantı yeter sayısı hakkında ana sözleşmede hüküm bulunması gerekmektedir(Koop K. md. 45)

1.12.1.2. İSTEĞE BAĞLI HÜKÜMLER

- 1- Genel kurulun toplantısı, kararların alınması, oyların kullanılması hakkındaki hükümler;
- 2- Kooperatifin çalışma şekline dair esaslar;
- 3- Kooperatifin birliklerle olan münasebetleri;
- 4- Kooperatifin diğer bir kooperatifle birleşmesine ait hükümler;
- 5- Kooperatifin süresi.

Kooperatif kanununda ana sözleşmeye konulabilecek diğer bazı hükümler ise ;

- Ortağın ortaklıktan çıkma isteminin kooperatifin varlığını tehlikeye düşürmesi halinde ayrılmak isteyen ortağın, muhik bir tazminat ödemesine dair hüküm(KoopK. md.10)
- Kooperatiften çıkma hakkının ana sözleşme ile en çok beş yıl ile sınırlandırılabilceği, haklı ve önemli sebeplerle bu süreden önce çıkabileceği hususunda ana sözleşmeye konulabilecek hüküm(KoopK.md.11)
- Çıkış işlemlerine hesap senesi içerisinde izin verilebileceğine dair hüküm (KoopK. md.12)
- Kooperatif ortaklığından çıkarılmayı gerektiren sebepler (KoopK. md.16)
- Kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortakların kendilerinin yada mirasçılarının kooperatif varlığı üzerinde hakları olup olmadığı ve bu hakların nelerden oluştuğunu gösteren hükümler(KoopK. md.17)
- Aynı nevinden sermaye konması veya kooperatifin mevcut bir işletmeyi yada ayınları devralmasının kabul edilip edilmeyeceğine dair hükümler (KoopK. md.20)
- Sınırlı veya sınırsız ortağın ölümü ya da ayrılışının kesinleştiği tarihten başlayarak kooperatifin iflas etmesi durumunda, doğmuş olan borçların ödenmesi konusunda süre tespit edilmesine dair hüküm (KoopK. md.36)
- Gelir gider farklarının dağıtımını konusunda belirtilecek hüküm(KoopK. md.38), Kooperatifin çalışanları veya ortakları için yardım kuruluşları oluşturmak ve yardım fonlarının kurulup kurulmayacağına dair hükümler (KoopK. md.40)
- Gelir gider farkından ayrılacak paraların yatırılabilceği fonların belirlenmesi (KoopK. md.41)
- Genel kurulu toplantıya çağırabilecek yetkili organın belirlenmesine dair hüküm (KoopK. md. 43)

- Ortağın yazılı izni ile oyunu başka bir ortağa verebileceğine dair hüküm (KoopK. md. 49)

- Yönetim kurulu veya genel kurul üyelerinin, kooperatif ortaklarının dışındaki kişilerden seçilip seçilemeyeceğine dair hüküm (KoopK. md.58)

- Denetçilerin görev ve yetkilerinin arttırılması ya da ara denetlemeler öngörülmesine dair hüküm (KoopK. md.69)

1.12.1.3. YORUMLAYICI HÜKÜMLER

İsteğe bağlı hükümlerden 1. ve 2. bentlerinde yazılı hususlar hakkında ana sözleşmede hüküm olmadığı takdirde aşağıdaki hükümler uygulanır (KoopK. md.6)

1- Genel kurul, kooperatifi temsile yetkililer tarafından imzalanan taahhütlü mektuplarla veya mahalli gazete ile köylerde ise yazılı olarak imza karşılığı toplantıya çağrılır.

2- Kooperatifin faaliyeti; kooperatifin amacı ve çalışma konusuyla sınırlıdır.

1.12.2. BAKANLIĞIN İZİNİ

Kooperatifin kuruluşuna ait ana sözleşme hazırlandıktan sonra, izin verilmesi istemi ile ilgili Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvurulur.

İzin dilekçesinde;

- Her sayfası kurucu ortaklarca imzalanmış, Bakanlıkça istenilen sayıda ve kooperatifin unvanı, merkezi, süresi ve ilk genel kurul toplantısına kadar görev yapacak yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile ilgili bölümleri ve ayrıca kurucu ortak sayısına bağlı olarak sermaye ve paylara ilişkin yerleri, kurucuların adları, soyadları ve ikametgah adreslerinin ve diğer bilgilerin yer aldığı boşlukları doldurulmuş ana sözleşme,

- Ana sözleşmede gösterilen en az sermaye miktarının ¼'ünün kooperatif tarafından ilgili Bakanlık adına bloke edildiğine ilişkin bloke makbuzu eklenir.²³

1.12.3. TESCİL ve İLAN

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kuruluş için izin vermesi sonucunda ana sözleşme kooperatif merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil olunur. Tescilden sonra kooperatif tüzel kişiliğini kazanmış olur. Tescilden önce kooperatifin tüzel kişiliği olmaması nedeni ile işlem yapılamaz. Tescilden önce işlem yapılması durumunda kişiler zincirleme olarak sorumludurlar.

Bakanlıkça kuruluş izni verilmesi durumunda kurucu ortaklar kooperatifin tescili için yerel ticaret sicili memurluğuna, sicil teşkilatı bulunmayan yerlerde ticaret odalarına bir dilekçe ve 6 adet ana sözleşme ile başvururlar.

Ana sözleşmenin, Ticaret Sicil Gazetesinde ilan edilmesi gereken hususlar şöyledir;

- Ana sözleşmenin tarihi,
- Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi,
- Kooperatifin unvanı ve merkezi,
- Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri,
- Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu,
- Aynı sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerinin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler,
- Kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği,

²³ Odyakmaz, Altuğ. s. 51

- Yönetim kurulu üyeleri ile kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları,
- Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve ana sözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği,
- Kooperatifin şubeleri; kooperatifler lüzum gördükleri takdirde memleket içinde ve dışında şubeler açabilirler. Şubeler, merkezin sicil kaydına atıf yapılmak sureti ile buldukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ana sözleşmelerin, kanunun ihtiyari hükümlerinden ayrıldığı ileri sürerek kooperatifin kuruluşuna izin vermekten kaçınmaz. Ana sözleşmenin değişiklikleri de kuruluştaki usullere bağlıdır.(KoopK. md. 3)

Tüzel kişilik kazanan kooperatifin yapması gereken işlerin başında bloke ettirilen $\frac{1}{4}$ sermayenin serbest bıraktırması gelmektedir. Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü'ne yazılan dilekçe ile bloke sermayenin serbest bırakılması istenilir. Bu başvuru ile Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, $\frac{1}{4}$ oranında bloke edilen sermayenin kooperatife geri ödenmesine izin verir ve kooperatifin özel hesabına aktarılır.²⁴

Kooperatif tüzel kişiliğini kazandıktan sonra ilk genel kurul toplantısını kurucular arasında yaparak yönetim ve denetim kurullarını seçerler. Amaçlarını ve yapılacak işlemleri belirleyerek karar alırlar. Böylece amaçlarını gerçekleştirme yolunda faaliyetlerine başlarlar.

Kooperatiflerin yerine getirmeleri gereken işlemler şöyledir;

- Kooperatifler defter tutmak zorunda oldukları için kanunun öngördüğü defterleri alarak notere tasdik ettirmeleri,

²⁴ Kara, Mustafa. Kooperatifçilik. Bolu, 2003. s. 99-100

- Kooperatifin resmi yazışmalarında ve gerektiği hallerde kullanmak üzere bir mühür ve kaşe hazırlanması,
- Tahsil edilecek ödemelere karşılık makbuz hazırlanması,
- Yönetime ait defter ve belgelerin hazırlanarak veya satın alınarak notere onaylatılması,
- Kooperatifi temsile yetkili kişilerin imza sirkülerinin hazırlanması,
- Kooperatife yeni ortak kaydı için gerekli çalışmaların sürdürülmesi,
- Kooperatifin işlerinin yürütülmesi için gerekli personelin istihdam edilerek, yönetim örgütünün oluşturulması gibi işlerin yerine getirilmesi gerekmektedir.²⁵

2. KOOPERATİFLERİN SORUNLARI ve

ÇÖZÜM YOLLARI

2.1. MALİ SORUN

Devletin, faizsiz kredilerle ve hibelerle kooperatifleri yardım etmesi sonucunda çözümlenir.

2.2. YATAY ve DİKEY TAMAMLANMA SORUNU

Aynı ve benzer konularda çalışan kooperatiflerin birleşerek tek kooperatif durumuna gelmeleri (yatay) Bölge, merkez ve milli birliklerini de kurarak (dikey) daha güçlü kooperatifler oluşturulması ile çözümlenir.

²⁵ Kara, Kooperatifçilik. s. 99-100

2.3. MEVZUAT SORUNU

Kooperatifçilik mevzuatında dağınıklığa neden olan kooperatiflerle ilgili kanunların yürürlükten kaldırılarak zirai ve zirai olmayan kooperatifleri kapsayan yeni bir kanun çıkartılması ile çözümlenir.

2.4. KOOPERATİFLER İLE İLGİLİ DEVLET

KURULUŞLARININ FAZLALIĞI SORUNU

Kooperatifçilik çalışmalarında tekrarlara ve karışıklıklara neden olan kooperatiflerle ilgili çok sayıdaki devlet kuruluşlarının yeni kurulacak kooperatif bakanlığı ve müsteşarlığı içinde birleştirilmesi ile çözümlenir.²⁶

²⁶ Özçelik, Ahmet. Tüketim Kooperatifleri. Yıl 64, S. 740, Ağustos 1998, s. 6

İKİNCİ BÖLÜM

1.TÜKETİM VE TÜKETİCİ

1 .1. TÜKETİM

İnsan ihtiyaçlarının doğrudan doğruya giderilmesi için mal ve hizmetlerin kullanılmasına “Tüketim” adı verilmektedir. Örneğin karın doyurma ihtiyacını gidermek için ekmek, peynir ve benzeri maddelerin yenmesi tüketimdir. Bir çift ayakkabının giyilip eskitilmesi tüketimdir. Yine bir konser salonuna gidip müzik dinlemek de bir hizmetin tüketilmesidir. Aynı şekilde, evde ısınma ihtiyacını gidermek için kömür yakılması da tüketimdir.

Tüketim, kıt malların faydalarının insanların ihtiyaçlarını doğrudan doğruya karşılamak amacıyla kullanılmasıdır şeklinde tanımlanabilir.

Tüketim malların ya bir daha kullanılmamak üzere yok edilmesi ya da aracı tüketiciler tarafından yeni bir bir mamul yaratmak üzere kullanılmasıdır.

1.2.TÜKETİCİ

Ekonomik ve sosyal yaşamda kullanılan dar anlamda tüketici tanımı şöyledir "Tüketici ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için nihai bir mal ve hizmeti satın alıp nihai olarak kullanan ya da kendi kendine üretip kendisi kullanan ve hiçbir mübadeleye sokmayan her ikisi, kurum ve ailedir."²⁷

Diğer bir tanıma göre ise “ kişisel ve ailevi ihtiyaçlarının karşılanması için mal ve hizmet satın alan (tüketim akdini yapan) kişi” şeklinde tanımlayabiliriz.²⁸

Bir mal veya hizmeti ticari veya mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da tüzel kişidir.(Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, md. 3)

²⁷ İşletme Etiği, <http://www.odevsitesi.com/odevler/arsiv1/13850-isletme-etigi.htm>, 23.6.2006

²⁸ İşletme Etiği, <http://www.odevsitesi.com/odevler/arsiv1/13850-isletme-etigi.htm>, 23.6.2006

Tüketici, talebi hisseden ve buna göre alımlarını ve davranışlarını ayarlayan kişidir. Tüketici mal alışlarını belirli ekonomik yasaların ve ihtiyaçlarının tesiri altında gerçekleştirir.²⁹

1.3. TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Tüketicilerin korunması; tüketicilerin tatminsizliklerini çözmeyi amaç edinen teşkilatlanmış çabalar veya tüketici haklarını ihlal eden uygulamalardan tüketicileri korumak üzere işletmelerin ve bağımsız teşkilatların teşebbüs ettiği faaliyetler serisi diye tanımlanabilir.³⁰

Tüketicinin korunması, mal ve hizmetlerin üretici ve satıcıların karşısında nisbi olarak daha zayıf durumda bulunan tüketicilerin pazardaki güçlerini arttırmayı amaçlayan bir sosyal hareket veya akımdır.

Alım satım işleminde güç dengesinin satıcıların lehine olmasından doğan haksızlıklara tüketicilerin tepkisi ve bu haksızlıkları giderici gayretleridir.

Beklentilerini karşılamayan mallardan dolayı biriken tatminsizliklerine çözüm, zararı düzeltme ve iade hakkı arayan tüketicilerin örgütlenmiş çabalarıdır.

Tüketicinin üreticiyi, kendisine ilgi duymakla birlikte, tüketici dünyasını ve gerçeklerini anlamak için gereken çabayı göstermeyen ve bu yüzden anlamayan, tüketiciden onun ayırt etmediği farklılıkları ayırt edebileceğini uman bir kimsedir.

Haklarına zarar veren uygulamalara karşı bu hakları korumak için hükümetin, işletmelerin ve bağımsız örgütlerin giderek genişleyen faaliyetler dizisidir.³¹

²⁹ Özçelik, Ahmet. Tüketici ve Kooperatifçilik. Karınca Dergisi, Yıl 64, S. 750, Haziran 1999, s. 8

³⁰ Aypek, Nevzat. Tüketici Neden, Nasıl Korunmalı Türkiye'deki Çalışmalar ve Avrupa Topluluğu Üye Ülkelerden Örnekler, Karınca Dergisi, S. 645, Yıl 56, Eylül 1990, s. 22

³¹ Pullukçu, Seymen. Avrupa Birliği'nde Tüketiciyi Koruma Politikaları ve Türkiye Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998, s. 4

Tüketicinin korunması için araç eğitim ile birlikte teşkilatlanmadır. Bu araçlardan olan tüketim kooperatiflerinden, tüketicilerin içten gelen dayanışma duygularıyla, adil bir fiyat düzeyi kurabilmek, hilesiz bir kalite yaratabilmek ve namuslu bir şekilde kendi mağazalarını kurup, yönetmek üzere iktisadi güçlerini bir araya getirmeleri halinde söz edilebilir.³²

1.3.1.TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA

KANUN

Tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını korumak, aydınlatmak, eğitmek, zararlarını tazmin etmek, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirme ve bu konudaki politikalarının oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmek amacıyla çıkarılan (md.1) "4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun" 08.03.1995 tarih ve 22221 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Kanun 8 Eylül 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³³

Bu Kanun, 1. maddede belirtilen amaçlarla mal ve hizmet piyasalarında tüketicinin taraflardan birini oluşturduğu her türlü "tüketici işlemi" kapsar (m. 2).³⁴

Türkiye’de tüketicinin korunmasına yönelik düzenlemelerin geçmişi, Osmanlı dönemine dek uzanır. İhtisap adı verilen ve üretici, dağıtıcı ile tüketici arasındaki güç dengesini sağlamaya yönelik üçlü sistem, şehir temizliği gibi işlerin yanı sıra, esnafın malları eksik tartmaması, yiyecek maddelerine hile katılmaması gibi konularda da fonksiyonel olmuştur. Ahilik sistemi de uzun süre kontrol işlevi görmüştür.

Bugün tüketicinin korunması ile ilgili mevzuatın başında 1982 Anayasası gelir.

³² Özçelik, Ahmet. Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri. Karınca Dergisi, yıl 65, S. 768, Aralık 2000, s. 3-9

³³ Madde 1’ de yer alan "ekonominin gereklerine ve" ibaresi, 14.3.2003 tarih ve 25048 sayılı R.G.'de yayımlanan, 6.3.2003 tarih ve 4822 sayılı kanunun 1. maddesi hükmü gereğince, kanunun yayımı tarihinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girmek üzere metninden çıkarılmıştır.

³⁴ Değişik ibare: 4822 - 6.3.2003 / md.2 - Yürürlük md.38

Anayasamızın 172. maddesinde, “Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.” hükmü yer alır.

23.02.1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 08.09.1995 tarihinde yürürlüğe girmesinden önce sadece Borçlar Kanunu’nun³⁵ 1 ile 66. maddeleri arasında yer alan sözleşmeler ile ilgili düzenlemeler ve 194 ile 207. maddelerindeki ayıp ve gizli hükümleri; Türk Ticaret Kanunu’nun haksız rekabete ilişkin hükümleri; Ceza Kanunu’nun³⁶ bazı maddeleri geçerliydi. Ancak, 13.12.1994 tarihli 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun³⁷ ve Tüketici Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden itibaren, tüketici hukukunun sınırları çizilmiştir.³⁸

1.3.2. TÜKETİCİLERİN KORUNMASI İÇİN

KURULAN KURULUŞLAR

Tüketicilerin korunması, bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi sağlıklı tüketim için gerekli şartlardır. Çoğu zaman tüketiciler bu işlemleri kendileri gerçekleştiremezler. Bu nedenle onlara yol gösterecek kuruluşlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bunun için toplumlarda tüketicileri koruma yönünde çalışan kuruluşlar ortaya çıkmışlardır. Bu noktada tüketici örgütlerini dört grupta toplayabiliriz. Bunlar;

- Tüketiciler tarafından kurulan örgütler,
- Tüketiciyi koruyan devlet kuruluşları
- Tüketiciyi koruyan tüketici örgütleri

³⁵ R. G., Y. T. 29.4.1926, S. 359

³⁶ Bu Kanun 4.11.2004 tarihli ve 5252 sayılı Kanununun 12. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır

³⁷ R. G., Y. T. 13.12.1994, S. 22140

³⁸ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, <http://www.tukoder.org.tr/tr/mevzuat.asp>, 14.1.2006

- Tüketici Kooperatifleri

1.3.2.1. TÜKETİCİLER TARAFINDAN KURULAN

ÖRGÜTLER

Tüketiciler tarafından gönüllü olarak kurulan dernek ve vakıflardır.Çalışmaları ve finansmanı üyeler kendileri karşılamaktadırlar.

Tüketici örgütleri: tüketicinin korunması amacıyla kurulan dernek, vakıf veya bunların üst kuruluşlarını, ifade eder. (Tüketici Kanunu md. 3)

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının verilerine göre ülkemizde 40 adet tüketici derneği ve 3 adet tüketici vakfı faaliyet göstermektedir.

Örgütlerin amaçları şu şekildedir; insanları, ulusal ve uluslararası pazarlarda gelişen ve değişen küresel ekonomik ilişkilerin oluşturduğu haksız ve hukuksuz şartlardan korumak, kamusal mal ve hizmetler başta olmak üzere mal ve hizmetlerin tüketiciye ulaşması ile doğabilecek her türlü hukuksuzluğa engel olarak hukukun yaygınlaştırılmasını sağlamak; tüketicilerin her zaman sağlıklı ve hijyenik ürünlere sahip olmalarını; evrensel tüketici haklarının, anayasamızın ve tüketiciyi ilgilendiren başta 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun çerçevesinde ve bilgi çağında bilgiye hızlı ve kolay olarak ulaşmasına yardımcı olmak, tüketicinin sorunlarını çözümünde rehberlik etmek ve sonuçta toplumdaki hak arama bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktır. ³⁹

Tüketici örgütleri tüketici başvurularını değerlendirmekte, ilk öğretimden yüksek öğretime kadar her seviyedeki öğretim kurumları ve medya aracılığı ile eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarını sürdürmektedirler. ⁴⁰

³⁹ Tüketiciler Birliği Misyonu, <http://www.tuketiciler.org/hakkimizda.asp>, 15.1.2006

⁴⁰ Derneğimiz Hakkında, <http://www.tuko-bir.org.tr/frame.asp?sayfa=hakkinda>, 15.1.2006

1.3.2.2. TÜKETİCİYİ KORUYAN DEVLET

KURULUŞLARI

Tüketiciyi koruyan devlet kuruluşlarının başında T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı gelmektedir. Türk Standartları Enstitüsü, Belediyeler ve İl özel İdareleri de bu kapsamda sıralanabilir.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü'nün bu konudaki çalışmaları şöyledir ⁴¹;

a) Tüketicilerin tüketim maddeleri yönünden sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, kayıplarını giderici tedbirleri almak, gerekli düzenlemeleri yapmak,

b) Tüketicilerin tüketim maddeleri yönünden çevresel tehlikelerden korunabilmesi amacıyla alınacak tedbirlerin belirlenmesinde, ilgili bakanlık ve kuruluşlarla işbirliği yapmak,

c) Piyasaya sunulan mal ve hizmetlerin kalitesinin yükseltilebilmesi amacıyla yönelik olarak standart ve kalite denetimi yapmak, yaptırmak, kalite kontrol sistemleri kurmak, ilgili kurum ve kuruluşlara standart tespitine ilişkin görüş ve önerilerde bulunmak, fiyat hareketlerini izlemek, gerektiğinde ilan etmek,

d) Tüketicileri aydınlatıcı ve eğitici tedbirleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve tüketicinin korunması konusundaki politikaların oluşturulmasında bunların gönüllü örgütlenmeleri yoluyla temsil edilmelerini sağlamak,

⁴¹ Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü,

<http://www.sanayi.gov.tr/WebEdit/GoZlem.aspx?sayfaNo=1274&navigate>, 5.2.2006

e) Mal ve hizmet piyasalarındaki faaliyetleri, özellikle fiyat hareketlerini izlemek, fiyatların serbest rekabet esaslarına göre oluşmasını önleyici hususların ortadan kaldırılmasına yönelik inceleme ve araştırmalar yapmak,

f) Mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya ortadan kaldırııcı anlaşma, uygulama ve kararların yasaklanması ile piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarının önlenmesine yönelik tedbirleri almak,

g) Tekelleşmeye yol açacak şekilde rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme, devralma ve ele geçirmeleri önleyecek tedbirleri almak,

h) Tüketicinin korunması ve sağlıklı bir rekabet ortamının oluşturulmasına ilişkin politikaların belirlenmesinde yurt içindeki ve yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, gerekli koordinasyonu sağlamak,

ı) Tüketici sorunlarının çözümüne ve rekabetin düzenlenmesine ilişkin olarak diğer kanunlarla ve Bakanlıkça verilen görevleri yapmak,

Türk Standartları Enstitüsü'nün tüketici çalışmalarının kapsamı, tüketiciyi hileli, güvenilir olmayan, sağlığa zararlı mallar satın almaktan kurtarmak, tüketicinin bir malı satın alırken seçimini rasyonel şekilde yapabilmesi için kendisine gerekli bilgileri sağlamak, tüketicinin sadece hakları değil, aynı zamanda sorumlulukları olduğu bilincini yerleştirmek şeklinde özetlenebilir.

Bu doğrultuda tüketici ile ilgisi standardizasyon çalışmaları ile başlayan Enstitüde tüketici şikayetlerinin değerlendirilmesi, tüketici eğitimi, mevzuat vb. çalışmalar Tüketici Müdürlüğü bünyesinde yapılmaktadır.⁴²

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın yanı sıra diğer Bakanlıklar da tüketicilerin korunması için özen göstermektedirler.

⁴² Tüketici Konusundaki Çalışmalar, <http://www.tse.org.tr/Turkish/tse/Tuketici.asp>, 30. 1.2006

Belediyeler ve il özel idareleri sahip oldukları birimler ile tüketicilerin korunmaları ile ilgili gerekli önlemleri almakta ve gereken konularda cezai müeyyide uygulamaktadırlar.

1.3.2.3. TÜKETİCİYİ KORUYAN ÖZEL KESİM

ÖRGÜTLERİ⁴³

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği(TOBB)'nin bünyesinde yer alan ticaret odaları tüketicilerin korunması yönünde hizmetlerde bulunmaktadırlar. Örneğin İTO'nun bu konudaki çalışmaları, 1985 yılında oluşturulmaya başlamış ve bu güne kadar kesintisiz sürdürmüştür.

Odanın Tüketici Politikaları:

A) Tüketici Şikayetlerinin Değerlendirilmesi

Genel hükümler dışında, 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar Boralar Kanununun ilgili yönetmelikleri çerçevesinde yürütülmektedir.

B) İstanbul Ticaret Odası Üyeleri Tüketiciyi Koruma Taahhünamesi

Tüketiciyeye mal ve hizmet sunmayı meslek edinmiş olan ve İstanbul Ticaret Odası üyesi olan gerçek ve tüzel kişilerin; tüketicinin mal ve hizmetten olağan şekilde ve makul olarak beklediği kullanım veya tüketim amaçlarına elverişliliğini, ve TSE mecburi standartları veya İTO'nun çeşitli maddelerin kalite, vasıf, ambalajları ile ilgili olarak tespit edebileceği mesleki kararlara uygunluğunu taahhüt etmesidir.

⁴³ Tüketici Taleplerinin Değerlendirilmesi ,

<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=510>, 7.2.2006

C) Tüketicuyu Korumaya Yönelik Mesleki Kararla

Odanın tüketicuyu korumaya yönelik politikalarının oluşturulmasında diğerk bir uygulaması da değişik konu ve sektörlerle ilgili, üyelerinin uymakla zorunlu olduğu mesleki kararlardır.

Bunun yanında birçok birlik tüketicinin korunmasına yönelik çalışmalarını yürütmektedirler. Ayrıca işletmeler kendi bünyelerinde tüketicilerin zarara uğramaması yönünde önlemler almakta, gerektiğinde danışma hatları kurmaktadır.

1.3.2.4. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

Amacı perakende ticaretteki satıcı rantlarını önlemek, genellikle dar gelirli olan üyelerinin ihtiyaç duydukları malları ucuza sağlamak olan kooperatiflerdir. Tüketici kooperatiflerinin üyeleri kendi kendine yardım bilinci ile demokratik olarak bir araya gelmekte ve bir ekonomik güç oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

1.1. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN TANIMI

Ekonomistlerin çoğu, devletin iktisadi hayatın akışıyla ilgili bazı girişimlerde bulunması gerektiğini, tüketicilerin koruyucu tedbirlerin alınmasına yardımcı olunması lazım geldiğini tüketici halkın korunmasında en iyi teşkilatlanma şeklinin kooperatif olduğunu belirtmişlerdir.

Tüketici kooperatifleri iyi kalitede ve uygun fiyatta çeşitli tüketim malları sağlayarak üyelerinin gerçek gelirlerini arttırıp yaşam düzeylerini yükseltmek için kurulmuş perakendeci örgütlerdir.

Tüketici kooperatifi tüketicilerin, tüketim maddeleri ihtiyaçlarını kaliteli ve ucuz biçimde temin etmelerini sağlamak üzere dayanışma yoluyla gönüllü olarak ekonomik güçlerini bir araya getirmeleri ile vücut bulur. Tüketici kooperatiflerinin amacı, kar etmek, ancak bu karı ortaklarına yaptıkları alışverişiyle orantılı olarak risturn olarak geri döndürmektir. Tüketici kooperatifleri pazarlama zincirindeki aracıyı kaldırıp, üretimle tüketimi yaklaştırebildikleri ölçüde üyelerine daha yararlı olabilmek şansına ulaşacaklardır.⁴⁴

Tüketicilerin sesini duyurabilecekleri, temsil edilebilecekleri ve işbirliği yaparak güçlü üreticiler ve pazarlamacılar karşısında haklarını koruyabilecekleri bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi en önemli teşkilatlanma Tüketici kooperatifleridir. Tüketici kooperatifleri, tüketim ilişkilerinin düzenlenmesinde, tüketici haklarının korunmasında önemi giderek artmaktadır.⁴⁵

⁴⁴ Özçelik, Tüketici ve Kooperatifçilik, s. 8

⁴⁵ Gümüş, İzzet. Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri, Karınca Dergisi, yıl 65, S. 767, Kasım 2000, s. 20-22

Tüketici kooperatifleri iyi kalitede ve uygun fiyatla çeşitli tüketim malları sağlayarak, üyelerinin gerçek gelirlerini artırmak ve yaşam düzeylerini yükseltmek için kurulan tüketicilerin üretim davranışlarında toplu hareket etmeleri ile bazı avantajlar kazanarak bunları tüketiciler lehine değerlendirebilen örgütlerdir.⁴⁶

İşyeri, semt veya sendika bünyesinde kurulabilen tüketici kooperatifleri, özellikle dar gelirli tüketicilere ihtiyaçları olan tüketim maddelerini en iyi şekilde ve mümkün olduğu kadar ucuza sağlamak üzere dayanışma suretiyle iktisadi güçlerini bir araya getirirler. Tüketici ile üretici arasındaki yolu kısaltıp tüketicilerin finansal bakımdan korunması için araçların payını en az seviyeye indirmede tüketici kooperatifleri önemli rol oynamaktadır.

Tüketici kooperatifleri iyi kalitede uygun fiyatla çeşitli tüketim malları sağlayarak üyelerin gerçek gelirlerini artırmak ve yaşam düzeylerini yükseltmek için kurulan tüketicilerin tüketim davranışlarında toplu hareket etmeleri ile bazı avantajlar kazanarak bunları tüketiciler lehine değerlendirebilen teşkilatlardır.⁴⁷

Tüketicilerin haklarından en önemli olanların başında “ sesini duyurma (temsil edilme) hakkı” gelmektedir. Tüketici haklarını ancak işbirliği çerçevesinde kendisi koruyabilir. İşbirliği; beraber çalışma, birlikte iş görme anlamına gelir. Tüketicilerin sesini duyurabilecekleri, temsil edilebilecekleri ve işbirliği yaparak güçlü üreticiler ve pazarlamacılar karşısında haklarını koruyabilecekleri bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi en önemli teşkilatlanma Tüketici kooperatifleridir. Tüketici kooperatifleri, tüketim ilişkilerinin düzenlenmesinde, tüketici haklarının korunmasında önemi giderek artmaktadır. Tüketici kooperatiflerinin gelişerek tüketicinin korunması görevini yerine getirebilmesi her şeyden önce bilinçli tüketici kitlesinin tüketici kooperatifleri çatısı altında birleşmesi ve işbirliği ile haklarını araması ile gerçekleşecektir.⁴⁸

⁴⁶ Özçelik, Tüketicinin Korunması, s. 3-9

⁴⁷ Özçelik, Ahmet. Tüketim Kooperatiflerinin Önemi. Kooperatifçilik Dergisi, S. 116, Nisan, Mayıs, Haziran 1997, s. 4-25

⁴⁸ Gümüş, Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri, s. 20-22

Mülayim'e göre tüketici kooperatifi, bir yardım derneği değildir. Tüketiciler, kendilerine bir ekonomik yarar sağlamak üzere kooperatif kurmaktadır. Bu yararı, kooperatife yatırmış oldukları sermayeye fazla kar temin ederek değil; ihtiyaç duydukları tüketim maddelerini kooperatifleri aracılığı ile daha ucuza almak suretiyle sağlarlar.⁴⁹

Kılıç, birim tüketici kooperatiflerinin görevlerini şöyle sıralamaktadır⁵⁰

- Ortaklarına kaliteli ve piyasaya göre ucuz mal temin etmek,
- Ticari etkinliklerinin yanı sıra eğitim ve sosyal etkinlikleri katılmak ,
- Bölge birliğinden mal teminine özen göstermek,
- Kayıtlı ekonomiye yardımcı olmak bakımından bilgisayar ve merkezi sistem muhasebeye geçmek.

Tüketici kooperatifleri, aracıyı resmen kaldırabilmesi tüketim konularını üretim aşamasına geçirip, çeşitli malların istihsaline girişebilmesi, bu suretle fiyatları piyasaya göre düşürmesi ve kalite sağlaması, üyelerine faydalı olduğu kadar piyasada düzenleyici rol oynatabildiği ölçüde kamuya da hizmet etmektedir.

Tüketici kooperatifleri ve üst teşkilatları; kurslar, konferanslar ve seminerler düzenleyerek çeşitli yayınlar yaparak tüketiciler arasında haberleşme ve dayanışma sağlayabilecek ve kullanılan mal ve hizmetlerin niteliği, kalitesi ve fiyatları hakkında halkı aydınlayabilecektir. Elde edilen karların risturn olarak tüketiciye geri dönmesi ile zorunlu tasarruf sağlayabilecektir.⁵¹

⁴⁹ Mülayim, Ziya Gökalp. Atatürk'ten Bugüne Kooperatifçilik. Ankara, 1998, Yetkin Basımevi, s. 129

⁵⁰ Özçelik, Tüketim ve Kooperatifçilik, s. 12

⁵¹ Özçelik, Tüketim Kooperatiflerinin Önemi, s. 4-25

1.2. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN

AMAÇLARI

1163 SAYILI KOOPERATİFLER KANUNU'NA GÖRE

Tüketici kooperatiflerinin amaçlarını şöyle sıralayabiliriz⁵²;

- Üretim merkezlerinden, ilk ellerden ve diğer satıcılardan ucuza satın alacağı tüketim maddelerini ortaklarının istifadesine sunmak,
- Diğer kooperatiflerle işbirliği yapmak,
- Ortaklarının sigorta ihtiyaçlarına aracı olmak,
- Ortakların çeşitli ihtiyaçlarından lüzum ve zaruret görülenleri yurt dışından ithal suretiyle temin etmek. Bu amaçla gerekli hallerde tüketim kooperatifleri üst kuruluşları ile işbirliği yapmak ve bu kuruluşlara ortak olmak,
- Amaçlarına uygun gördüğü her nevi gayri menkulleri satın almak ve yaptırmak, gerekirse ihtiyaç fazlasını satmak,
- Konusu ile ilgili işletmeler kurarak ortaklarının ihtiyaçları için üretim ve faaliyette bulunmak, bu konuda kurulmuş teşebbüslere iştirak etmek,
- Ortakları ve personeli için yardım fonları kurmak,
- Kooperatif tarafından temini ve dağıtımı mümkün olmayan zaruri ihtiyaç maddeleri için ortaklarına kredi vermek,
- Kooperatif amacının gerçekleşmesi için ucuz kredi bulmak,
- Tüketici kooperatifleri üst kuruluşlarına girmek
- Kooperatif kültürünün yayılmasını sağlamak

⁵² Gümüş, İzzet. Pazarlama Açısından Türkiye'de Tüketim Kooperatifçiliği, Karınca Dergisi, Yıl 64, S. 733, Ocak 1998, s. 12

Tüketici kooperatifleri, üyelerine ucuza mal temin etmenin yanında, maliyeti düşürmek, temiz ve standart mal sağlamak, her türlü hile usullerini ortadan kaldırmak ve bu sayede piyasada güvenle alınabilecek tüketim maddelerinin yerleşmesine sebep olmayı temel amaç edinmişlerdir.

1.3. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ ULUSAL

KOOPERATİFÇİLİK İLKE VE HEDEFLERİ ⁵³

- Demokratik Örgütlenme
- İstikrarlı ve Sürekli Denetim
- Yaşam Boyu Eğitim
- Üretimle Bütünleşme
- İletişim ve Haberleşme
- Partiler Üstü Politika
- Ekonomik Güçlenme
- Merkezi Sistem Mübayaası
- Merkezi Sistem Muhasebe
- Çağdaş Pazarlama
- Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele
- Tüketiciyi Bilgilendirme ve Bilinçlendirme
- Sürdürülebilir Tüketim ve Çevre Yönetimi

⁵³ Didim 97 Yönetici Mevzuat Semineri. Tüketim Kooperatifleri Ulusal Kooperatifçilik İlkeleri. Türkiye Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği, Karınca Dergisi, yıl 65, S. 763, Temmuz 2000, s. 29

- Verimlilik, Kalite ve Zaman Yönetimi

1.4. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN

TARİHÇESİ

Tüketici kooperatifleri kooperatifçilik alanındaki ilk girişim türüdür. İlk tüketici kooperatifi İngiltere’de Manchester çevresinde hızla sanayileşmiş Rochdale kasabasında 21 Aralık 1844 yılında, Charles Howarth adlı bir işçinin rehberlik etmesiyle 28 dokuma işçisinin kendi aralarında uygun fiyatlarla satış yapmak ve yalnızca zorunlu gereksinimleri gidermek için mütevazı bir tüketici kooperatifi kurmaları ile başlamıştır

Denemenin en ilginç yönü, dar gelirlili tüketicinin en iyi şekilde, kendi kendisini koruyabileceğini göstermiş olmasıdır.⁵⁴

Rochdale’de kurulan tüketici kooperatifi, modern anlamda ilk tüketici kooperatifi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Rochdale kooperatifinden önce İngiltere’de, halkın kooperatifçiliğe ilişkin pek çok deneyimi olduğu konusunda kanıtlar bulunmaktadır. İlk hareket Robert Owen ile özellikle işçi kesimine yönelik başlamış ve ondan sonra William King’in Union Shop’ları ile 1832 yılına kadar sürmüştür.⁵⁵

Tüketici kooperatiflerine ilk karşı çıkan grup Avrupa sosyalistleri ve özellikle Ferdinand Lassalle oldu. F. Lassalle kurulacak tüketici kooperatiflerinin işçilerin ekonomik durumunu düzeltereğine inanmamaktaydı. Ona göre işçilerin durumunun düzelmesi için kapitalizmi barışçı yoldan ortadan kaldıracak olan sınıai üretim kooperatiflerinin kurulması zorunluydu.

Tüketici kooperatiflerine karşı çıkan ikinci grup ise esnafı. Esnaf bu teşebbüsün iflasa mahkûm olduğunu yaymaya çalıştı, tüketici kooperatiflerini yıldırma amacıyla faaliyet gösterdi. Rochdale öncülerinin ilk deneme yılı muhaliflerinin bütün

⁵⁴ Mülâyim, Atatürk’ten Bugüne Kooperatifçilik, s .130

⁵⁵ Özçelik, Tüketicinin Korunması, s. 3-9

olumsuz propagandalarına rağmen ümit verici sonuçlar verdi. Birinci yıl sonunda 28 olan ortak sayısı 74'e sermayesi de 28 Sterlin'den 180 Sterlin'e yükseldi. Daha sonra kooperatifçilik hareketi hızla gelişti ve yaygınlaştı.

Rochdale kooperatifi, sağlam temellere dayanan sistemli ve azimli bir çalışma düzeni içinde başarıya ulaşarak, kendisini izleyenler için bir standart ve model oluşturmuştur.

İlk tüketici kooperatifinin üyeleri olan tüketicilere ekonomik menfaat sağlamada gösterdiği başarı ile dünyanın her yanında kurulan tüketim kooperatifleri, kuruldukları ülkenin koşulları ölçüsünde başarılı olmuşlardır.

1.4.1.ÜLKELERE GÖRE TÜKETİCİ

KOOPERATİFLERİ

1.4.1.1.İNGİLTERE

İngiltere'de ilk kooperatif denemesi Robert Owen tarafından gerçekleştirilmiştir. Owen, New Harmony adını verdiği çiftliklerde ailelerin gönüllü ihtisaslaşmaya giderek mutlu bir yaşam tarzı gerçekleştirebileceklerini ve topluma daha yararlı olabileceklerini kanıtlamaya çalışmıştır.⁵⁶

Owen, Amerika'da gerçekleştirmeye çalıştığı düşüncesi başarısızlıkla sonuçlanması üzerine İngiltere'de kooperatifçilik ile ilgili yayınlar yapmış konferanslar düzenlemiştir.

İngiltere'de aynı devirde yaşayan Dr. William King ise, 1827 yılında Brighton'da ilk tüketim kooperatifini kurmuştur. Bu kooperatif, sermayeye karşılığını vermekte, piyasa fiyatına satış yapmaktaydı. Fakat işletme fazlalarını alışveriş yapanlara dağıtmayıp ortak sermayede biriktiriyordu. Kısa zamanda, Brighton'daki

⁵⁶ Başar, Haşmet. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Meltem Yayın,1998, s. 288

kooperatife benzer 300 kooperatif kurulmuşsa da, bu kooperatiflerin ömürleri çok kısa olmuştur.⁵⁷

Owen ve King' in başarısız denemelerinden sonra 19.yy. da İngiltere'de sermayedarlar karşısında sendikal hareketlerle haklarını savunmak isteyen işçiler reel gelirlerini artırabilmek için kooperatifçiliğe ilgi gösterdiler. Bu yönde ilk başarılı hareket Manchester yakınlarındaki Rochdale kasabasında gerçekleştirildi.

Gerçek anlamda tüketici kooperatifçiliğinin başlangıcı sayılan Rochdale kooperatifçiliği 21 Aralık 1844 yılında Charles Howarth tarafından 28 dokuma işçisinin bir araya gelmeleri ile kurulmuştur.

Rochdale kooperatiflerinin programları şöyleydi;

- Ortaklarına zorunlu tüketim maddelerini sağlamak,
- Ortakların konut gereksinimini karşılamak,
- Ortaklarının çocukları için okullar açmak,
- Ortaklarının gereksinim duydukları tüketim maddelerinin üretim olanaklarını aramak,
- Ortakların istihdam sorunu bu işyerlerinde sağlamak için arazi satın almak ve bunları işletmek.⁵⁸

Tüketici kooperatifçiliğinin İngiltere'de doğması bir tesadüf olmayıp İngiltere'nin sanayi inkılabını yapan ilk ülke olmasının tabii bir sonucudur.⁵⁹

1863 yılında İngiltere, 1868 yılında ise İskoçya'da kurulan toptancı mağaza kooperatifleri 19. yüzyılın sonlarına doğru, İngiltere'deki en büyük ve en

⁵⁷ Mülayim, Kooperatifçilik, s. 17

⁵⁸ Mülayim, Kooperatifçilik, s.37

⁵⁹ Özçelik, Tüketim Kooperatiflerinin Önemi, s. 4-25

yenilikçi işletmeler arasında yer almıştır. Bu kooperatif işletmeler, pek çok Avrupa ülkesinde tüketiciler arasında benzer hareket ve organizasyonların kurulmasını teşvik etmişlerdir.⁶⁰

Avrupa'nın en büyük gıda teşkilatı unvanını kazanmış bulunan kooperatifler Toptan Alım ve Üretim Teşkilatı bugün İngiliz kooperatiflerinin üretim ve pazarlama işlemlerini yönlendiren kuruluştur. Bu kuruluşa bağlı olan Kooperatifler Bankası, Kooperatif Sigorta Birliği ülkede kendi konularında faaliyet gösteren teşkilatlar içerisinde ön sırada yer almaktadır. Bugün hizmetler kasaba ve köylerdeki küçük kooperatif mağazalarından, içlerinde her türlü malın bulunduğu ve şehir dışında yer alan büyük hipermarketler kadar yaygınlaşmış olup, satılan mamullerin % 60'ı kooperatifler tarafından üretilmekte ve 1000 kadar mamulün üzerinde "Coop" amblemi yer almaktadır. Tüm mamullerin kalite kontrollerinin yapıldığı geniş bir laboratuarda satılan mamulün kalite ve güvenliği test edilmektedir. Tüketim kooperatifleri sayesinde İngiltere'de tüketicinin ekonomik ve sosyal yönden korunması sağlanmış durumdadır.⁶¹

İngiltere'de tüketici kooperatiflerinin seneler önce kurdukları Tüketici Kooperatifleri Toptancı Birliği, kooperatiflere her çeşit iyi vasıflı malları tedarik ederek verir. 1968 senesinde tüketici kooperatifleri, satış mağazalarını büyük ölçüde yenilemeye başlamışlardır. 1979'da büyük parakendeci kooperatifleri Tüketici Kooperatifleri Toptancı Birliği ile birleşmişlerdir. Bunun sonucunda parakendeci kooperatiflerin 1971'de 303 olan sayısı 1980'de 206'ya 1982'de 135'e düşmüştür. 2 sene içinde sayının 25 bölge kooperatifine indirileceği açıklanmıştır.⁶²

⁶⁰ Turan, Nurcan. Avrupa'da Kooperatifçilik Hareketi ve Avrupa Birliği Kooperatif İlişkileri. Kooperatifçilik Dergisi, S. 117, Temmuz, Ağustos, Eylül 1997 s. 32-42

⁶¹ Özçelik, Tüketicinin Korunması , s. 7

⁶² Arman, Şimşek. Tüketim Kooperatifleri Hareketi. Karınca Dergisi, S. 774, Haziran 2001. s. 17-21

1.4.1.2. FRANSA

Fransa'da kooperatifçilik hareketinin başlangıcı özellikle fikir yönünde olmuştur. Bu konuda önderliği Fourier yapmıştır. Charles Fourier eserlerinde Falanj adını verdiği ortak üretim, ortak yönetim esasına dayalı kooperatif topluluklarının özellikle adil gelir dağılımında önemli görevler üstlenebileceklerini belirtmiştir.⁶³

Fourier' in düşünceleri gerçekleşmemiştir. Fakat ondan sonra gelenler için örnek oluşturmuştur.

Nitekim, Fourier' in düşüncelerine dayanarak Philip Buchez 1831' de Paris'te dağınık bir halde bulunan marangozları kooperatifleştirmiştir. 1835' de Lyon'da Fourier' in düşüncelerine dayanarak bir tüketici kooperatifi kurulmuştur. Louis Blanc 1848' de devletten aldığı ödenekle 300'e yakın kooperatif kurdurtmuştur. Godin ise 1885' de soba imalatçıları kooperatifleştirmiştir.⁶⁴

19. yüzyılın sonlarına doğru Fransa'da tüketici kooperatifçiliğine yönelik Nîmes Okulu adlı bir fikir akımı gelişmiştir. 1885'de başlayan bu fikir akımına sonradan iştirak eden Charles Gide, Nîmes Okulu'na büyük katkılarda bulunmuştur. Gide, dayanışmayı toplum hayatının genel bir kanunu niteliğinde görmekte, aynı zamanda kooperatifçiliği toplumun sorunlarını çözebilecek ve sosyal ahlakın en yüksek bir potansiyeli olarak kabul etmiştir.

Nîmes Okulu ve Gide'nin çalışmaları sonucunda 1885 ve 1886 yıllarında 1. ve 2. Fransa Kooperatifçilik kongreleri yapılmış, 1893 yılında üretim kooperatiflerine kredi yardımıyla bulunmak üzere Paris'te bir kooperatif bankası kurulmuştur.⁶⁵

⁶³ Başar, s. 288

⁶⁴ Mülâyim, Kooperatifçilik, s. 40

⁶⁵ Memiş, İhsan. Kooperatifçiliğin Düşünce Tarihi ve Uygulaması. Ankara 1985, sayfa 56-57

1.4.1.3. ALMANYA

Almanya’da kooperatifçilik alanında adı geçen isimler arasında Schulze-Delitzsch ve Friedrich Wilhelm Raiffeisen önemli yer almaktadırlar. Delitzsch küçük sanatkar ve esnaf kooperatiflerinin hem kurucusu, hem tatbikatçısı hem de Alman kooperatifçilik hukukunun kurucularından biridir. 1850 yılında esnaf ve küçük sanatkarın ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile Avans Birliği Kooperatifini kurmuştur.

Kooperatifçilik ilkelerini fırsat bulduğu her denemede uygulayan Raiffeisen’in çalışmaları arasında yoksullara yardım komisyonu, muhtaç çiftçiyi destekleme derneği, Huddesdorf Hayır Derneği bulunmaktadır.⁶⁶

Almanya’da ilk tüketici kooperatifi 1845’ de Chemintz’ de kurulmuştur. 1894’ de 47 tüketici kooperatifi tarafından Toptan Satış Kooperatifi (GEG) kurulmuş ve 1899’ da GEG Milletler arası Kooperatif İşbirliğine üye olmuştur

1903’de 666 tüketici kooperatifi birleşerek “Alman Tüketici Kooperatifleri Merkez Birliği’ni kurmuşlardır. 1972’ de GEG yeniden düzenlenerek “Coop Zentrale AG Hamburg” ismini almıştır. 1975’ deki bir başka yeniden teşkilatlanma ile “Coop Handelsund Produktions Ag Hamburg” ismi kabul edilmiştir.

Almanya’da gerçek anlamda tüketici kooperatifleri Eduard Peiffer tarafından 1964 yılında Stuttgart’da kurulmuştur. Alman Tüketici Kooperatifleri Birliği 1967’de, Alman Tüketici Kooperatifleri Toptancı Mağazası 1894, Alman Tüketici Kooperatifleri Merkez Birliği 1903 yılında kurulmuştur. Merkezin yönettiği fabrikalarda unlu maddeler, meyve, sebze ve balık konserveleri dondurulmuş maddeler, kahve, kakao, çikolata, alkol, tütün, güzellik ve temizlik maddeleri üretilmektedir. “Coop” adı altında çalışıp reklam kampanyası yapmaktadırlar. 1973 senesinde 150 milyon DM. Sermaye ile kurulan ve Almanya’daki tüm tüketici kooperatiflerinin yatırımlarından, gelişiminden, plan ve projelerinden sorumlu “Coop Zentrale A.G.” kurulmuştur. 1977 yılında Coop Zentrale A.G. büyük bir holding haline dönüştürülmüştür. Tüketici kooperatiflerinin sayısı azaltılırken güçlü kooperatifler

⁶⁶ Memiş, s. 58-63

teşkil edilmiş ve Almanya’ da tüketici kooperatiflerinin tüketim maddeleri piyasasındaki yerleri % 10 civarına ulaşmıştır. Tüketici kooperatiflerinde üye meselesi çok önemli olduğundan Almanya’da her şehirde bir tek kooperatifin kurulmasına izin verilmektedir. Böylece üye sayısı on binleri bulan kooperatifler meydana gelmektedir.

1.4.1.4. İSVEÇ

İsveç’ de tüketici kooperatifçiliği hareketinin gelişmesinde 1899 senesinde kurulan “Kooperative Förbundet” in etkisi büyük olmuştur. 1904 yılından itibaren KF hem merkez birliği hem de toptancı mağaza olarak çalışmaya başlamıştır. 853 bin üye ve 63 bin kişi çalışanı ile İsveç’ te KF grubu, kooperatifler piyasasının % 20’ sini elinde tutmaktadır. Pek çok merkezi hükümet kuruluşunun tüketici meseleleriyle uğraştığı İsveç’ te toplam akaryakıt tüketiminin % 15’ ini satan ve rafineriye sahip olan akaryakıt tüketim kooperatifi de bulunmaktadır. İsveç’ te tüketici kooperatifleri gıda maddeleri perakende satışının % 25’ ini elinde bulundurmaktadır.⁶⁷

İsveç’te tüketici kooperatifçiliğinde önemli bir özellik de bu ülkede kadınların kooperatifçilik alanındaki çalışmalarıdır. 1907 yılında kurulan “The Cooperative Woman’s Guild Organisation” yani Kadınlar Kooperatif Derneği bu konuda ilk örnek olmuştur.⁶⁸

1.4.1.5. İTALYA

5 Ekim 1854 yılında “Maggazzino di Previdenze” adında ilk İtalyan tüketici kooperatifi kurulmuştur. Amaç üyelere maliyet fiyatına yiyecek maddesi sağlamaktır. “ LI 7 Aleanza Cooperativa Torinese” (Torino Kooperatif Birliği) ne dönüşerek İtalya’da en büyük tüketici kooperatifi birliği’ni meydana getirmiştir.⁶⁹

⁶⁷ Özçelik, Tüketicinin Korunması, s. 3-9

⁶⁸ Woctehedi, Wehdi. Tüketicinin Korunmasında Tüketim Kooperatiflerinin Rolü, Doktora Tezi, İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988,s.44

⁶⁹ Woctehedi, s.40

İtalya’ da tüketici kooperatifleri Milli Birliği (ANCC/ COOP) 1957’ de kurulmuş olup aşağıdaki amaçlara sahiptir;

- Tüketicilerin haklarının korunmasının öğretilmesi
- Tüketicilerin iktisadi kalkınmaları yanında sıhhatlerinin güven altına alınması,
- Çevrenin korunması,
- Mümkün olan en düşük fiyatlarda en iyi hizmetin verilmesi,
- Daha iyi hizmetler üretilmesi ve istihdamı arttırmak için elde edilen karlarla yeni yatırımların yapılması,
- Ortakların kooperatiflerine demokratik şekilde iştiraklerinin güven altına alınması,

1.4.1.6. JAPONYA

Japonya’da ilk tüketici kooperatifi 1870’ lerde kurulmuştur. 1919’ dan 1926’ ya kadar 78 tüketici kooperatifi kurulmuştur. 1948’ de tüketici kooperatifleri için çıkarılan kanun, bu kooperatiflerin çalışmalarında gerekli olan kanuni ortamı temin etmiştir. 1951 senesinde eski tüketici kooperatifleri merkez kuruluşu dağıtılmış ve bunun yerine daha büyük imkanlara sahip Japon Tüketici Kooperatifleri Birliği (JCCU) kurulmuştur. 1952’ de ICA’ ya üye olmuşlardır. ⁷⁰

1.4.1.7. TÜRKİYE’DE TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ

Kooperatifçilik kavramı Türkler için hiç de yabancı değildir. Çünkü Ahi birlikleri ile imece adeti dolayısı ile kooperatifçilik ilkelerinden birçoğu esasen Türk gelenek ve töreleri arasına girmiştir. Ahi birliklerinde, bu günkü çağdaş

⁷⁰ Arman, s. 17-21

kooperatifçiliğin benimsediği karşılıklı yardım ve dayanışma, kardeşlik, feragat, fedakarlık, herkese iş, eşit kazanç, hilesiz mal üretimi, adil fiyat politikası, mensuplarının eğitimi gibi kuralların büyük bir titizlikle uygulandığı bilinmektedir.

Tüketicinin korunması ile ilgili çalışmalar, gerek Selçuklular ve gerekse Osmanlılar döneminde Ahilik teşkilatının esnafı kontrolü şeklinde anlaşılmış ve uygulanmıştır.⁷¹

1863 yılında kurulmaya başlanılan “ Memleket Sandıkları” sisteminin dayandığı imece usulü, ortaklaşa çalışmanın ve işbirliğinin en mükemmel örneklerindedir. İmece, eski zamanlardan beri Türk köylerinde başarı ile uygulanan, kooperatifleri andıran bir usuldür. Ayrıca 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanununun 15. maddesinde de imecenin yer aldığı görülmektedir. Madde metni aynen şöyledir; “ Köy işlerinin bir çoğu bütün köylü birleşerek imece ile yapılır.⁷²

Memleket Sandıkları'nın amaçlarını şöyle özetleyebiliriz⁷³;

- Yoksul halkı tefeciden kurtarmak,
- Çiftçiye hayvan ve zahire yani tarımsal girdi satın alabilmesi için kredi sağlamak,
- Köylünün ürününü değerlendirmek,
- Halkın karşılıklı yardım esasına dayalı işbirliğini ve teşkilatlanmasını sağlamak.

Bizde ilk tüketici kooperatifleri 1910-1912 yıllarında Hristiyanlar tarafından kurulmuştur. Bu yıllar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kara borsa

⁷¹ Gümüş, Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri, s. 20-22

⁷² Nurettin, Hazar. Kooperatifçilik Tarihi, 3. baskı, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları: 3, Ankara, 1990, s.90-91

⁷³ Gönen, Mehmet. Kooperatifçiliğimizin Dünü, Bugünü, Yarını. Kooperatifçilik Dergisi. Temmuz-Ağustos-Eylül 1982, s. 40-57

egemendir. Ancak sanayimiz gelişmemiş olduğundan, iğneden ipliğe her şeyi dışardan aldığımız için bizdeki karaborsa daha yoğundur. İstanbul’ da yaşayan Hristiyanlar kara borsaya karşı tek çıkar yolun tüketici kooperatifçiliği olduğunu görmüşler ve tüketici kooperatifleri kurmaya başlamışlardır.⁷⁴

Türkiye’de tüketici kooperatifçiliği üç döneme ayrılmaktadır;

- İkinci Meşrutiyet Dönemi(1912-1913)
- Mütareke Dönemi(1921- 1922)
- Cumhuriyet Dönemi(1924-1925’den günümüze kadar)

İkinci Meşrutiyet Dönemi;

Türkiye’de tüketici kooperatifi kurma düşüncesi ilk kez İkinci Meşrutiyet döneminde gündeme geldi ve İstanbul’da sınırlı bir uygulama alanı buldu.

İkinci Meşrutiyet bütün çağdaş akımların Türkiye’de tartışıldığı bir ortam yaratmıştır. Bu ortam sürekli olmadıysa da, bu arada bazı yeni düşünceler geleceğin toplumunda şu yada bu etkiye sahip olabilecek yankılar yarattı. Bu arada İngiliz işçilerinin Rochdale kooperatifçilik hareketini de Türkiye’de temsil eden bir düşünce ve hareket adamı ortaya çıktı; Ahmet Cevat Emre. Ahmet Cevat, sorunu Rochdalecilerden başka bir açıdan ele alıyor ve “teavün” diye adlandırdığı kooperasyon hareketini Türkiye’nin kurtuluşu için bir işaret olarak görüyordu. O dönemde bir numaralı sorun Türkiye’nin “beka” sı, yani İmparatorluğun varlığının korunması idi.

Ülkemizde ilk tüketici kooperatifi 1913 yılında İstanbul Çırçır’da kurulmuştur. Diğer kooperatifler Unkapanı, Karaköy’ de kurulmuş 1. Dünya Savaşı sırasında İaşe Bakanlığı’nca dağıtılan şeker, gazyağı vb. maddelerin satışını yaparak yararlı hizmetler vermişlerdir.⁷⁵

⁷⁴ Kılıç, Enver. Türk Tüketim Kooperatifçiliğinin Öncüsü Ahmet Cevat Emre. Karınca Dergisi, S. 813, Eylül 2004, s. 35-36

⁷⁵ Eryılmaz, Avni Yücel. Kooperatifçilik Ders Notları. Karadeniz Üniversitesi Basımevi, Trabzon, 1987,s. 111

Ahmet Cevat Emre' nin 1914 yılı Ocak ayında Nevsal-i Milli' de yayınlanmış olan İstihlak Teavün Şirketleri (Tüketici Kooperatifçiliği) isimli bir makalesinde; “Ülkemizde sanayi gelişmediğinden işçi- patron çekişmesi de yoktur. Fakat ticaretimizin yabancıların elinde olması nedeniyle ekonomik ve ticari haksızlıklar, mağduriyetler her ülkeden daha yoğun bir şekilde cereyan etmektedir. Bu durum azalmayacak gittikçe çoğalacaktır. Bu nedenle önemli ve acil önlemler almak zorundayız. Bu önlemlerden en önemlisi istihlak teavün şirketleridir (tüketici kooperatifleridir). Bu düşünce ile koorporasyon fikrini vatandaşlarımız arasında yaymak istiyorum. Konuyla ilgili olarak şimdiye kadar 12 konferans verdim, makaleler yazdım. Sanırım epey taraftar topladım. Bir buçuk ay evvel hakiki kooperatif şirketini Fatih Çırçır'da kurmayı başardık. Aynı esamlar dahilinde Galata Çeşme Meydanı'nda, Aksaray'da ve Eyüp'te kooperatif şirketleri kurulmak üzere. Bizi ekonomik esareten kurtaracak yol kooperatifçiliktir. Ülkemizde kooperatifçilik anlaşıldıktan sonra süratle yayılacaktır. Çünkü İslamiyet kooperatifçiliğe uygun sosyal zemini hazırlamıştır” demiştir.⁷⁶

İkinci Meşrutiyet döneminde Ahmet Cevat Emre tarafından geliştirilen tüketici kooperatifçiliği düşüncesi bir aralık mütakere döneminde özellikle İstanbul'da oldukça geniş bir uygulama alanı bulmuştu. Mütarekede İstanbul'da tüketici kooperatifleri büyük ilgi görmüştü. “ Halk, doyum vaat eden bu şirketlere dalga dalga “ girmektedir. Ancak geçici bir hareketti bu. Tüketicinin kendisinden değil, bazı iyi niyetli filantroplar yada doğrudan doğruya yerel ve merkezi yönetim makamları tarafından yönlendiriliyordu.⁷⁷

Tüketici kooperatifçiliği düşüncesi 1930' ların ortalarında Ahmet Hamdi Başar tarafından bir kez daha ortaya atıldı. O'na göre “ Kooperatifçilik Türkiye'nin diriliş ve kuruluş tılsımıdır.” Gerek üreticilerin, gerek tüketicilerin kooperatifler halinde

⁷⁶ Kılıç, Türk Tüketim Kooperatifçiliğinin Öncüsü , s. 35

⁷⁷ Dinçer, Nabi. Türkiye'de Kooperatifçilik, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Ankara, 1983, s. 1276

bir araya gelmeleri gereklidir. Ahmet Hamdi, düşüncelerini kanıtlamak için, başında bulunduğu İstanbul Liman Şirketi'nde bir kooperatif kurmuş ve yönetmiştir.⁷⁸

Mütareke Dönemi;

1921 yılında, İstanbul'da kurulan ve savaş sonrasında güç yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalan memurların bu sıkıntılarını bir ölçüde hafifletebilmek amacıyla “ Memurin Erzak Kooperatifi” kurulmuştur.

Cumhuriyet Dönemi;

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte kooperatif konusu yeniden ele alınmış kooperatif kuruluşlar oluşturulması çeşitli yönlerden özendirilmiştir. Bu konuda Atatürk önder olmuş, Silifke/Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifi'ni kurmuş ve bir numaralı ortağı olmuştur. 1924 yılında İtibari Zirai Birlikleri kanunu çıkartılmıştır. Olumlu bir sonuç alınamaması üzerine Zirai Kredi Kooperatifleri kurulmuştur. 1929'da çıkartılan kanunda ilk kez kooperatif kelimesi kullanılmıştır. 1933 yılında Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri kanunu çıkartılmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri kanunu 1972 yılına kadar yürürlükte kalmış ve o tarihte yerini Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri kanununa bırakmıştır.⁷⁹

1925 yılında Atatürk'ün tüketici kooperatifçiliği ile özel olarak ilgilendiği görülmektedir. O yıl çıkartılan 24 Mart 1925 tarih ve 586 sayılı bir yasa ile Ankara'daki memurlara aylıklarının yarısı kadar avans verilmesi ve bunların kurulacak olan Memurlar Kooperatifine ana para olarak yatırılması öngörülmüştür.⁸⁰

Ankara Memurlar Kooperatifinin bir ve iki numaralı üyeleri Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü'dür.

Ankara'da 1925 yılında kurulan “ Ankara Memurlar İstihlak Kooperatifi” ni daha sonra 1932 ve 1942 yıllarında İstanbul, 1933 yılında Denizli ve Eskişehir, 1934

⁷⁸ Dinçer, s. 1276

⁷⁹ Gönen, Kooperatifçiliğimizin Dünü, Bugünü, Yarını, s. 40-57

⁸⁰ Mülâyim, Kooperatifçilik, s. 55

yılında Burdur, 1938 yılında Antalya’da ve giderek kentlerimizde kurulan tüketici kooperatifleri izlemiştir.⁸¹

Türkiye’de tüketici kooperatifleri 1970’lerin ikinci yarısında hızla yükselen fiyatlara karşı olumlu bir tepki olmak üzere yurdun her tarafında (kurumların içinde, semtlerde, fabrikalarda) kurulmaya başlanmıştır. Bu kooperatifler gelişmelerinin belli bir aşamasında birliklere doğru yol almışlardır.

Türkiye’de 80’li yıllarda 2000’in üzerindeki tüketici kooperatifi henüz birim aşamasındaydı. 1992 yılına kadar işkolu ve bölgesel düzeyde kurulmuş ve faal olan sadece 4 tüketici kooperatifi birliği bulunmaktaydı. Bunlar 1979’da Ankara’da kurulan Yol-Koop, 1980 ‘de kurulan Esko-birlik, 1983’de Kocaeli’nde kurulan Körfez Tüko-birlik ile 1984’te Tokat’ta kurulan Tokat Tüketici Kooperatifleri Birliği idi.

Bunlardan Yol- Koop 1980’ler de daha da önemli büyüme ve genişleme olanaklarına kavuşmuştur.⁸²

Cumhuriyet döneminde Türkiye’de 1995 yılına kadar tüketicinin korunmasıyla ilgili hükümler içeren 58 yasa çıkarılmış ise de hiçbiri beklenileni verememiştir.

⁸¹ Eryılmaz, s. 111

⁸² Dinçer, s. 1276

1.5. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ANA

SÖZLEŞMESİ

1.5.1. KURULUŞ, AD, SÜRE, MERKEZ ve AMAÇ

1.5.1.1. KURULUŞ, AD ve SÜRE

Tüketici kooperatifleri, ana sözleşme altında adları, soyadları, iş ve konut adresleri yazılı olanlarla, sonradan bu ana sözleşme hükümlerini kabul ederek ortaklığa alınacak kimseler arasında değişik ortaklı, değişir sermayeli olarak kurulan kooperatiflerdir. Kooperatif kurulabilmesi için gerçek ya da tüzel kişi en az 7 ortağın bir araya gelmesi gerekir. Ana sözleşmeye hüküm konulmak şartı ile bu sayının arttırılması mümkündür. Kooperatifler Kanunu'nda ortak sayısının üst sınırı hakkında bir hüküm getirilmemiştir.

Ana sözleşme hazırlanmadan önce ortakların yapmaları gereken işlemler şöyledir:

- Kooperatif ünvanının tespit edilmesi,
- Çalışma bölgesinin tespiti,
- Sermayenin en az haddi ve ne kadar paylara ayrılacağına belirlenmesi,
- Kurucu ortakların adı ve soyadı, ikametgah adresleri, taahhüt ettikleri ve ödeyecekleri sermayenin belirlenmesi,
- İlk genel kurula kadar görev yapacak en az 3 yönetim kurulu üyesi ve en az 1 denetçi belirlemek.

Ana sözleşme hazırlandıktan (veya hazır ana sözleşmenin boşlukları doldurulduktan) sonra ana sözleşmenin bütün sayfaları ortaklarca imzalanır. İmzalanan en az 10 adet ana sözleşme noterde tasdik ettirilir. Kooperatif ana sözleşmesinin onanması damga vergisinden ve harçtan muaftır. (KoopK. md. 93/ 1,b)

Tasdik aşamasından sonra yapılacak işlem kuruluş sermayesinin bloke edilmesidir. Kurucular tarafından taahhüt edilen sermayenin 1/4' ü Sanayi ve Ticaret Bakanlığı adına ulusal bir bankada bloke ettirilir.

Ana sözleşmenin hazırlanmasından sonra izin aşamasına geçilir. İzin konusunda yetkili makam Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'dır. Kooperatifin kuruluşuna izin alınabilmesi için bir dilekçe ve gerekli diğer belgelerle Bakanlığa başvurulur.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yapacağı incelemeler sonucunda kuruluş için izin verir yada müracaatı geri çevirir. Yapılan incelemeler içinde ana sözleşmeye konulması gereken hükümlerin bulunup bulunmadığıdır.

Bakanlık izni alındıktan kooperatif tescil ve ilan için kooperatifin merkezinin bulunduğu yer Ticaret Odası Sicil Memurluğu'na dilekçe ile başvuruda bulunulur. Dilekçe ile birlikte sicil memuruna verilecek belgeler;

- İmzaları noterce onaylanmış ve ilgili Bakanlıktan onaylı sekiz adet ana sözleşme,

-Belediye sınırları içinde kurulan kooperatifler için belediye tasdiknamesi,

- Yönetim kurulu üyelerinin imza beyannamesi,

- Yönetim kurulu üyelerinin nüfus cüzdan suretleri,

- Yönetim kurulu üyelerinin ikametgah ilmühaberleri,

- Bankaya ilgili Bakanlık adına bloke edilen banka "bloke makbuzu",

- Sermayenin ödenmesine ilişkin yasa makbuzu.⁸³

Tescil işlemi bitince Ticaret Sicil Gazetesine ilan verilerek kuruluş işlemi tamamlanmış olunur.

⁸³ Eriş, s. 222

1.5.1.2. KOOPERATİFİN MERKEZİ ve ÇALIŞMA

BÖLGESİ

Merkezi.....ili.....ilçesidir.

Çalışma bölgesi.....dir.

Kooperatif ana sözleşmesinde merkez olarak gösterilen yer, kooperatifin ikametgahı sayılır. (Kooperatif ile ortakları arasında birbirlerine karşı açacakları davalara, kooperatif ikametgahı sayılan yer mahkemesinde bakılır. (KoopK. m. 53) .⁸⁴

Kooperatif Ticaret Bakanlığına bilgi vermek şartı ile memleket içinde şubeler açabilir. Şubeler merkezini sicil kaydına atıf yapılmak sureti ile buldukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.

1.5.1.3. KOOPERATİFİN AMACI

Kooperatifin başlıca amacı :

- Gerek kendi gerek başka tüketim kooperatifleri ile birleşerek satın alacağı emtia mamülleri maddelerini ortaklarına piyasa fiyatlarına nazaran daha ucuz fiyatlarla dağıtmak ve ortakların ihtiyaçlarını karşılayacak diğer teşebbüslerde bulunmak,
- Kurulduğu takdirde, Tüketici Kooperatifi ve Türkiye Milli Kooperatifler Merkez Birliğine girmek,
- Ortaklarının sigorta ihtiyaçlarına aracılık etmek,
- Amaçları ile ilgili her türlü binayı kiralamak, satın almak veya yaptırmak,
- Kooperatif kültürünün yayılmasına çalışmak.

⁸⁴ Eriş, s. 224

1.5.2. ORTAKLIK

1.5.2.1. ORTAKLIK NİTELİK ve ŞARTLARI

Tüketici kooperatifine ortak olabilmek için aşağıda yazılı nitelik ve şartlar gereklidir.

- T.C. uyruğunda olmak
- Ana sözleşme hükümlerini kabul etmek,
- Medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmak .

Kooperatife ortak olabilmek için, kişinin reşit ve medeni haklarını kullanma haklarına sahip olması gerekir. Aksi halde, ortaklık işlemi batıl olup, başlangıçtan itibaren geçersizdir. Kooperatifçe, bir başka nedenle ihraç kararı verilmiş olması da sonucu değiştiremez.⁸⁵

Gerçek kişiler kooperatife şu şekillerde ortak olabilirler;

- Kurucu olarak,
- Kooperatifin kuruluşunun tamamlanıp, tüzel kişilik kazanmasından sonra,
- Kooperatifin kuruluşunun tamamlanıp tüzel kişilik kazanmasından sonra bu kooperatif ortaklarından birinin ortaklık payını devralmak suretiyle, (KoopK. kooperatif ortaklığının devrine cevaz vermiştir. KoopK. md. 14.3, ortağın sahip olduğu “ pay”lardan herhangi birinin veya bazılarının devrine cevaz vermiştir. Anılan hüküm uyarınca “pay devredilebilir”)⁸⁶.
- Kooperatifin kuruluşunun tamamlanıp, tüzel kişilik kazanmasından sonra ortağın ölümü halinde, miras yoluyla,

⁸⁵ Yargıtay 11. HD. 04 / 03/ 1996

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/deneme_emsal_rapor.r , 11.3.2006

⁸⁶ Tekinalp, (Poroy, Çamoğlu), s. 954

- Taşınmaz mal veya işletme karşılığı⁸⁷

Tüzel kişilerin ortak olabilmeleri için Kooperatifler Kanunu 9. maddesinde sayılmaları gerekmektedir. Bunlar; Özel İdareler, belediyeler, köyler gibi kamu tüzel kişileri ile cemiyetler ve dernekler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kooperatiflerdir.

Kooperatifler Kanunu 8. maddesinde, “ Tüzel kişiler amaçları bakımından ilgilendikleri kooperatiflerin kuruluşlarına yardımcı olur, önderlik eder ve ortak olabilirler” hükmü yer almaktadır. Tüzel kişilerin ortaklığa kabulü yönetim kurulu ve yetkili idari makamların izni ile olmaktadır.

1.5.2.2. ORTAKLIĞA KABUL

Ortaklık için gerekli olan şartlara haiz olup da, kooperatife ortak olmak isteyenler yazılı olarak Yönetim Kuruluna başvururlar. Giriş şartsız, istem yazılı olmalıdır. Yargıtay’ın kökleşmiş içtihadı da bu şekildedir.⁸⁸

Kooperatif, ortaklarına kendi varlığı dışında şahsi bir sorumluluk veya ek ödemeler yüklüyor ise ortak olmak isteği, bu yükümlülüklerin yazılı olarak kabul edilmesi halinde değer taşır.(KoopK. m.. 8, f. 1)

Bu yazıda ana sözleşmenin tamamen okunup bütün hükümlerinin kabullendiği belirtilir. Ortaklığa kabul Yönetim Kurulunun kararı ile belirlenir.

Ortaklığa kabul veya red kararı 15 gün içerisinde istekliye yazı ile bildirilir. İstekli, ortaklığa alındığı takdirde kararın kendisine bildirildiği tarihten itibaren bir ay içinde ilk taksitle, diğer ortakların her birinin o tarihe kadar ödemiş oldukları paralara eşit bir meblağı, bir defada öder. Bu bedel karşılığında, ortağa adına yazılı ortaklık senedi verilir. Her ortağın, ortaklık haklarının adına yazılı ortaklık senedi ile temsil olunması şarttır. Bu senette; kooperatifin unvanı, sahibinin adı ve soyadı, iş ve konut adresi, kooperatife girdiği ve çıktığı tarihler yazılır. Bu hususlar senet sahibi ile

⁸⁷ Kurtulan, Ahmet. Kooperatif Ortakları İçin El Kitabı. Ankara, 2000,s. 15

⁸⁸ Bk. Tekinalp, (Poroy,Çamoğlu), s. 963- 964

kooperatifi temsile yetkili olan kimseler tarafından imzalanır. Ortağın yatırdığı veya çektiği paralar tarih sırası ile kaydedilir. Bu kayıtlar, kooperatifin ödediği paralara ait ise ortak imzalar, imzalı ortak senedi makbuz hükmündedir. Mezkur senet ana sözleşmeyi içermek şartı ile ortaklık cüzdanı şeklinde de düzenlenebilir. Ortaklık senetleri kıymetli evrak niteliğinde olmayıp, sadece beyine vesikası hükmündedir.

Yönetim Kurulu'nun ortaklığa kabul talebinin reddi halinde, istekli 15 gün içinde denetçiler vasıtası ile ilk toplanacak Genel Kurula başvurabilir. Bu 15 gün içinde Yönetim Kurulu, boş ortaklığa ortak kaydetmez. Bu süre içinde isteklinin Genel Kurula müracaat etmesi halinde, 15 günün hitamından sonra, boş ortaklığa yeni ortak alınırken Genel Kurulun vereceği karar üzerine ortaklığa kabul işleminin kesinleşeceği, müracaat eden yeni ortağa resmen bildirir ve kendisinin muvafakatını bildiren belge alınır.

15 gün içinde ilk istekli itirazda bulunmazsa, Yönetim Kurulu dilediğini ortak kaydedebilir. Bu itirazların gündeme konulması mecburidir.

Genel Kurul, gündeme alınmak şartı ile, süresi içinde istekleri incelemek zorundadır. Genel Kurul bu inceleme sırasında denetçilerin ve dilek sahiplerinin yazılı veya sözlü beyanlarını da dinledikten sonra kararını verir. Bu karar kesindir.

Kooperatif ana sözleşmesinde olumsuz bir koşul yoksa, kamusal ağırlıklı kooperatiflere ortak olmak için yapılan başvuruların kabulü gerekir. Açıklanan bu duruma göre, mahkemece yapılacak iş, Bakanlıkça hazırlanan ve kamusal niteliği olan ana sözleşme hükümleri göz önüne alınarak davacının bu ana sözleşmede ve 1163 sayılı Yasada öngörülen koşulları taşıması halinde, üyeliğe karar vermektten ibaret iken, yazılı biçimde ve somut olaya uygulama olanağı bulunmayan Yargıtay kararından söz ederek davanın reddine karar vermesi doğru görülmemiş ve hükmün bozulması gerekmiştir.⁸⁹

⁸⁹ Yargıtay 11. HD. E. 1993/ 2752, K. 1993/ 4904, T. 2.7.1993

1.5.2.3. ORTAK SAYISI

Kooperatifin ortak sayısı en az 7 kişidir. Yönetim Kurulu herhangi bir sınıra bağlı kalmaksızın ortak sayısını gerektiği kadar arttırabilir. Ancak ortak sayısı Genel Kurul kararı ile sınırlandırılabilir.

Genel Kurulca belirlenen sayının üzerinde kaydedilenlerin ortaklığı geçerlidir. Ancak, belirlenen sayının üzerinde ortak kaydedilmesinin cezai ve hukuki sorumluluğu , bu ortakları kaydeden yönetim kurulu üyelerine aittir. (KoopK. md. 8, f.3; ek md.2, f. 1)

1.5.2.4. ORTAKLARIN HAK ve ÖDEVLERİ

Ortakların eşit hak ve ödevleri:

- Genel Kurulda bulunmak ve oy vermek
- Seçmek ve seçilmek
- Ana sözleşmede belirtilen haklardan istifade etmek ve yasaklara uymak
- Ana sözleşmede kabul edilen hususlara tamamen uymak
- Akçeli taahhütlerini vaktinde yerine getirmek
- Kooperatif aleyhinde hiçbir çalışmada bulunmamak (Ortak dışı işlem yasağının istisnası bulunmaktadır. Örneğin ortak sayısını arttırmak ve geliştirmek için deneme ve özendirme işlemleri gibi. Çünkü kooperatif ile işlem yapan yabancı, yararlarını görerek kooperatife ortak olabilir. Bazı işlemler ise zorunluluktan doğmaktadır. Çürük malların, bunları değerlendirecek yabancılara satılması gibi).⁹⁰
- Kooperatifin kredi açacak kuruluşa karşı olan taahhüt ve vecibelerine uymak

⁹⁰ Tekinalp, (Poroy,Çamoğlu), s. 953

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 24. ve 25. maddelerinde belirtilen bilgi edinme ve inceleme hakkıdır.

Ortaklar Kooperatifler Kanununun kabul ettiği esaslar dahilinde hak ve vecibelerde eşittirler. (KoopK. md. 23)

1.5.2.5. ORTAKLIKTAN ÇIKMA

Her ortak dilediği zaman, Yönetim Kuruluna hesap senesi sonundan en az 3 ay önce ve yazı ile başvurmak sureti ile ortaklıktan çıkabilir. Yönetim Kurulu bu hükme uygun olarak yapılacak isteğe rağmen bir ortağın istifasını kooperatif kayıtlarına intikali tarihinden itibaren 1 ay içinde kabulden kaçınacak olursa, ortak, çıkma dileğini noter aracılığı ile kooperatif Yönetim Kuruluna bildirir. Bildiri tarihinden itibaren çıkma gerçekleşir. Bu tarih aynı zamanda, çıkan ortağın alacak ve haklarının ödenmesine ilişkin süreye, bunları isteyebileceğine ilişkin zaman aşımına(KoopK. md.17, f. 2), ayrılmadan önce doğmuş olan kooperatif borçlarından dolayı sorumluluk zaman aşımına (KoopK. md. 36, f. 1) başlangıç olur.

Kooperatifçilikteki açık kapı ilkesi gereği olarak, her ortağa kooperatiften çıkma hakkı tanınmıştır. (KoopK. md. 10) Bu hak hiçbir şekilde ortadan kaldırılamaz. Ancak, ortağın kooperatiften ayrılma isteği kooperatifin varlığını zor duruma düşürecek şekilde ise kooperatif ortaktan belli bir miktarda tazminat isteyebilir. Kooperatiften ayrılmak isteyen ortaktan böyle bir tazminat isteyebilmesi için; ana sözleşmede ayrılmak isteyen ortağın tazminat ödemesine ilişkin bir hüküm bulunması ve ayrıca çıkma keyfiyeti ile kooperatif varlığının tehlikeye girmesi gerekir. (KoopK. md. 10)

Ortağın kooperatiften çıkma hakkının kullanılması ana sözleşme ile en çok beş yıla kadar sınırlandırılabilir. (KoopK. md. 11)

1.5.2.6. ORTAKLIKTAN ÇIKARILMA

Kooperatif ortaklığından çıkarılmayı gerektiren sebepler ana sözleşmede açıkça gösterilir. Ortaklar ana sözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamazlar.(KoopK. md. 16, f. 1)

Ortaklıktan çıkarılma nedenleri genelde ortak parasal veya diğer yükümlülüklerini belirli bir süre geciktirmiş veya ödememiştir. Bunun için ortağa borcunu ödemesi için tebliğ gönderilip ihtar edilir. Ana sözleşmede belirtilen süre beklendikten sonra ödeme yapılmamış ise ikinci kez ihtar yapılarak yine ana sözleşmede belirtilen süre sonucunda ödeme yapılmamış.

Akçalı yükümlülüklerini yerine getirmeyen kooperatif üyelerinin ihraç edilebilmesi için, yasa ve ana sözleşmede öngörülen hükümlere göre işlemlerin eksiksiz yapılması gerekir.⁹¹

Süre genellikle bir ay olarak belirlenir. Sürenin ana sözleşmede 30 gün olarak belirtilmesi doğru değildir.

Davacıya gönderilen 2 ihtarın tebliğ edildiği tarih 18.10.1997 olup, Ekim ayı 31 gün olması nedeniyle 2 ihtarın verilen 30 günlük ödeme süresi 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 27.maddesinde öngörülen 1 aylık süreyi karşılamamış bulunmasına, bu nedenle 2 ihtar yasaya aykırıdır.⁹²

Ortağa gönderilen her iki ihtardaki borç miktarı aynı tutarda olmalıdır. Ortak ilk ihtardan sonra kısmen borcunu ödemiş ise ikinci ihtarda kalan borç miktarı belirtilmelidir.

Ortaklıktan çıkarılmaya yönetim kurulunun teklifi ile genel kurulca karar verilir. Ana sözleşme, çıkarılanın genel kurula başvurma hakkı saklı kalmak üzere, bu hususta yönetim kurulunu da yetkili kılabilir. (KoopK. md. 16, f. 2)

⁹¹ Yargıtay 11.HD.E.1992/7351,K.1993/6399,T.11.10.1993

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x004893c0, 12.3.2006

⁹² Yargıtay 11. HD., E. 2004/7475, K.2004/7240, T.27.12.2002

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x00aea500, 12.3.2006

Çıkarılma kararı gerekçeli olarak tutanağa geçirileceği gibi ortaklar defterine de yazılır. Kararın onaylı örneği, çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere, 10 gün içinde notere onaylattırılır. (KoopK. md. 16, f. 3)

Yönetim Kurulu ihraç kararının gerekçesinin ve davalıya tebliğ edildiği hususunun, noter ihtarnamesi, ihbarnamesi veya taahhütlü mektupla da yapılması mümkündür.⁹³

İhtarnamenin ana sözleşme hükümlerine aykırı olduğu ve davacıya usulüne uygun olarak tebliğ edilemediği, buna dayanılarak ihraç kararı verilemeyeceği gerekçesiyle verilen mahkeme kararında usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamaktadır.⁹⁴

Ortak tebliğ tarihinden itibaren 3 ay içinde itiraz edebilir. Bu itiraz, ilk toplanacak Genel Kurula sunulmak üzere, Yönetim Kurulu'na noter aracılığı ile tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılır. Genel Kurul'a itiraz edildiği takdirde Yönetim Kurulu'nun çıkarma kararı aleyhine itiraz davası açılmaz. İtiraz üzerine Genel Kurul'ca verilecek karara karşı itiraz davası hakkı saklıdır.⁹⁵

Yönetim kurulu kararı ile davacının üyelikten çıkarılmasına karar verilip tebliğ edildiği , tebliğden itibaren yasal 3 aylık süre içerisinde davacının noterden keşide ettirdiği ihtarname ile genel kurul nezdinde yönetim kurulu kararına karşı itiraz ettiği ve itirazın genel kurul gündemine alındığı , ancak genel kurul kararının davacıya tebliğ edilip edilmediği dosya içeriğinden anlaşılamıyor ise de davalı tarafça tebliğe yönelik

⁹³ Yargıtay 11.HD.,E.1990/1339,K.1991/2689,T.29.4.1991

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x009d00be&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x004717a0, 20.3.2006

⁹⁴ Yargıtay 11HD. E. 2002/1592, K.2002/5328, T. 12.09.2001

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x009dfe41, 22.3.2006

⁹⁵ Bk. Tekinalp, (Poroy, Çamoğlu), s. 975-977

bir savunma ileri sürülmediği gibi genel kurul ve dava tarihine nazaran davanın 3 aylık hak düşürücü sürede açıldığı anlaşılmasına girilerek sonucuna göre bir karar ve verilmek gerekirken, yazılı gerekçeyle davanın reddine karar verilmesi doğru olmamış, hükmün bu nedenle davacı yararına bozulması gerekmiştir.⁹⁶

Kooperatif ortağının ihracına ilişkin karar tebliğ edilmemişse, bu kararın iptali için açılan davada, dava açma süresi başlamaz.⁹⁷

Üç aylık süre içinde, Genel Kurul'a veya mahkemeye başvurmak sureti ile itiraz edilmeyen çıkarılma kararları kesinleşir.

Haklarındaki çıkarılma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınmaz. Bu kişilerin ortaklık hak ve yükümlülükleri çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam eder. (KoopK. md. 16, f. 5) Haklarındaki çıkarılma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alan, onların hak ve yükümlülüklerinin kullanılmasına ve yerine getirilmesine engel olan Yönetim Kurulu üyeleri ile kooperatif memurları hakkında cezai sorumluluk öngörülmüştür. (KoopK. ek md. 2, f. 1)

1.5.2.7. ÇIKAN ve ÇIKARILAN ORTAKLARLA

HESAPLAŞMA

Kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortakların kendilerinin veya mirasçılarının kooperatif varlığı üzerinde haklarının olup olmadığı ve bu hakların nelerden ibaret bulunduğu ana sözleşmede gösterilir. Bu haklar, yedek akçeler hariç olmak üzere, ortağın ayrıldığı yıl bilançosuna göre hesaplanır. (KoopK. md.17, f.1)

⁹⁶ Yargıtay 11. HD. E. 2003/957, K.2003/6347, T. 09.07.2002

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x00a48d9c, 22.3.2006

⁹⁷ Yargıtay 11. HD. E.1992/6960, K.1993/6033, T. 30.9.1993

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x00488ec0, 23.3.2006

Kooperatiften çıkan ve çıkarılan ortaklarla, ölen ortakların varisleri bilançonun Genel Kurulca kabulünden bir ay sonra sermayeleri ile diğer alacaklarının tasfiyesini isteyebilirler.

Sermaye ve alacakların geri verilmesi işi, kooperatifin mevcudiyetini tehlikeye düşürecek nitelikte ise; Genel Kurul bu ödemeleri en çok üç yıl süre ile geciktirebileceği gibi, muhik bir tazminat da isteyebilir. (KoopK. md.17, f.2)

Çıkan veya çıkarılan ortaklar ile bunların mirasçılarının alacak ve hakları, bunları isteyebilecekleri günden başlayarak beş yıl geçmekle zaman aşımına uğrar. (KoopK. md. 17, f. 2)

Kooperatif ortaklığından çıkarılan kişinin pay devri söz konusu değildir.⁹⁸

⁹⁸ Yargıtay 11. HD. E.1993/3153, K.1994/65, T.17.1.1994

“Açıklanan bu duruma göre, çıkarılan ortağın payının davacı tarafca devir alınması mümkün olmadığından davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu biçimde davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün davalı yararına bozulması gerekmiştir. Davacının pay satın aldığı yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle üyeliğine son verildiğini, ihraç edilen üyenin hisse devredemeyeceğini, 23.2.1992 tarihli genel kurulda ihraç edilen üyelerin borçlarını ödemeleri dahilinde yeniden üye alınabileceği hususunda karar alındığını, dava dışı, borcunu yatırmadığını ve üyeliğe tekrar geri alınmadığını, böylece var olmayan üyelik hakkını devredemeyeceğini, davacının üyelik hakkının doğmadığını savunarak davanın reddini istemiştir.

Mahkemece; iddiaya, savunmaya, toplanan delillere göre, dava dışı yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle ihracından sonra 23.2.1992 tarihinde yapılan olağan genel kurul toplantısında üyelikten ihraç edilenlerin borçlarını, Mart-Nisan-Mayıs aylarında ödemeleri, ödemedikleri takdirde Haziran 1992 tarihinde ihraç edilecekleri hüküm altına alındığı böylece dava dışı tekrar ortak sıfatını kazandığını, hisseyi ise 29.4.1992 tarihinde devir ettiği, daha doğrusu ortaklık statüsünü kazandıktan sonra hisse devrini yaptığını, böylece davacının üyelik sıfatını kazanmak için daha önce satın aldığı pay ile birlikte (450) m2. tamamlamış olduğu ve ana sözleşmede de davacının üye olmasını engelleyen bir durum olmadığından davanın kabulü ile davalı kooperatif yönetim kurulunun davacının ortaklık isteminin reddine ilişkin 27.7.1992 gün ve 92/26 sayılı kararın iptaline, davacının davalı kooperatifin ortağı olduğunun tespitine karar verilmiştir.

1.5.2.8. ÖLEN ORTAĞIN DURUMU

“Ortağın ölümü ile ortaklık sıfatı sona erer” (KoopK. md. 14, f. 1) denilmek sureti ile ortaklığın ölüm halinde son bulacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak ana sözleşmede getirilecek şartlarla ölen ortağın mirasçılarının kooperatifle ortak olarak kalmaları sağlanabilir. (KoopK. md. 14, f. 2)

Önce ölen ortağın hissesi kanuni mirasçıları lehine devam eder. Kanuni mirasçıların hisseyi geri alarak kooperatiften çıkmak istemeleri halinde 3 ay içinde aralarından birini temsilci olarak tayin ederler.

Mirasçılar, ana sözleşmede gösterilen süre içinde temsilci seçerek kooperatife bildirmezler ise veya ortaklığa devam etmek istemezlerse, bu takdirde ölen ortağın sermayesi ile diğer alacak ve borçları tasfiye edilir.

Kararı davalı vekili temyiz etmiştir.

Dava dışı ortak, akçalı yükümlülüklerini yerine getirmedeği kabul edilerek kooperatif ortaklığından çıkarılmıştır. Ancak, davalı kooperatif 23.2.1992 tarihli genel kurulda çıkarılan ortaklar için yeniden ödemeler yapılması bakımından süre vermiş ve ayrıca süreye ilişkin bu karar çıkarılan ortak tebliğ edildiği halde kooperatife olan borcun ödenmediği anlaşılmıştır. Dava dışı ortak,borcunu ödemediği gibi onun adına davacı tarafça da bir ödeme yapılmadığından ortağın, ortaklığı ilk ihraç kararından itibaren sona ermiş bulunmaktadır. Hal böyle olunca, davacının dava dışı ortak... ortaklık payını devir aldığı hususunun kabul edilmesi mümkün değildir.

Açıklanan bu duruma göre, çıkarılan ortağın payının davacı tarafça devir alınması mümkün olmadığından davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu biçimde davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün davalı yararına bozulması gerekmiştir.

Sonuç: Yukarıda açıklanan nedenlerle davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün davalı yararına (BOZULMASINA), ödediği temyiz peşin harcın isteği halinde temyiz edene iadesine, 17.1.1994 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00484fc1&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x00484fc1, 28.3.2006

1.5.2.9. KOOPERATİFE TEKRAR GİRME

Kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortaklarının, ayrılma sebepleri ortadan kalkınca kooperatife tekrar girme talepleri hakkında 5. madde hükümleri uygulanır.

1.5.3. SERMAYE, PAY ve SORUMLULUK

1.5.3.1. SERMAYE

Kooperatifin sermayesi değişik olup, ortakların taahhüt ettikleri paylardan meydana gelir.

Sermayenin en az haddiYTL'dir.

Kooperatifin kuruluşunda bu sermayenin tamamının taahhüt edilmiş ve ¼'ünün ödenmiş bulunması lazımdır.

Ayn nevinden sermaye konması veya kooperatifin mevcut bir işletmeyi veya ayınları devralması ana sözleşme ile kabul edilebilir. (KoopK. md 20)

Kooperatif ortaklarının, ortaklık nedeniyle üstlenmiş oldukları yükümlülüklerini yerine getirmeleri olağan işlemdir. Kooperatiflerin amaçlarını yerine getirebilmeleri için, ortakların parasal katkıları gerekir. Parasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortaklar Kooperatifler Kanunu 27.maddesi hükmü uyarınca ortaklıktan çıkarılabileceği gibi, haklarında aidat borcunun yerine getirilmeleri için icra takibi de yapılabilir.⁹⁹

⁹⁹ Yargıtay 11. HD. E. 2003/1156, K.2003/6699

1.5.3.2. PAYLAR

Kooperatife giren her ortaktan en az bir ortaklık payı alınması gerekir. Ana sözleşme, en yüksek haddi tespit ederek bir ortak tarafından bu sınır dahilinde birden fazla pay alınmasına cevaz verebilir. (KoopK. md. 19, f.1)

Kooperatifin sermayesi’er YTL’lik paylara ayrılmış olup her ortağınpay alması mecburidir.

Ancak her ortak nakdi ve aynı YTL’den fazla pay sahibi olamaz.(KoopK. md. 19.)

Bir ortaklık payının değeri 100.000 liradır. Kooperatife giren ortaklar en çok 5.000 pay taahhüt edebilirler. Ortaklık payının değeri Bakanlar Kurulu kararı ile artırılabilir. (KoopK. md.19. Değişik: 28/5/1998- 4363/1 md.)

Birkaç pay bir ortaklık senedinde gösterilebilir. Senetle temsil edilmeyen paylar (100.000 lira) itibar olunur. (KoopK.md. 19. Değişik: 6/10/1988- 3476/ 5.md.)

1.5.3.2.1. PAYLARIN ÖDENMESİ

Pay bedellerinin 13. madde gereğince peşin ödenen ¼’ünden başka, Yönetim Kurulu kararı ile, belli edilecek eşit aylık taksitler halinde tahsil edilebilir. Ancak, taahhüt edilen sermayenin tamamının en geç 1 yıl içinde ödenmesi icap eder.

1.5.3.2.2. PAYLARIN REHİN EDİLEMESİ ve

DEVİRİ

Paylar, ortak tarafından bir başkasına rehin edilemeyeceği gibi, ortağın alacaklıları tarafından haciz de edilemez. Bir ortağın şahsi alacakları, ancak ortağa ait faiz ve gelir-gider farklarından hissesine düşen miktarı ve kooperatifin dağılmasında ona ödenecek payı haczettirebilirler.(KoopK. md.19, f.6) Paylar, ortaklar tarafından başkasına, Yönetim Kuruluna haber verilmek şartı ile devredilebilir.

1.5.3.3. SORUMLULUK

Ana sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça kooperatif, alacaklılarına karşı yalnız mal varlığı ile sorumludur. (KoopK. md. 28)

Kooperatifler Kanunu 29. maddesine göre getirilen sorumluluk halinde ortaklar, kooperatifin borçlarından dolayı zincirleme olarak ve tüm mal varlıkları ile sorumludurlar. Kanunun 30. maddesine göre ise ana sözleşmeye konulacak hüküm ile kooperatif borçları için her ortağın kendi payından fazla olarak şahsen ve belirli bir miktara kadar kooperatiften sonra sorumlu olabilmektedirler.

29. maddede belirtilen sınırsız sorumluluk için gerekli şartların varlığı gerekmektedir. Bunlar ;

- Ortakların sınırsız sorumlu olduklarına dair ana sözleşmede hüküm bulunmalıdır (KoopK. md. 29)

- Kooperatif iflas etmiş yada diğer sebeplerle dağılmış olmalıdır,

- Kooperatifin tasfiyesi sonucunda alacaklılar alacaklarını kısmen veya tamamen tahsil edememiş olmalıdırlar (TTK. md. 439, f. 1)

- Ortak yazılı olarak kabul etmelidir (KoopK. md. 8, f.1)

Kanunun 30. maddesine göre getirilen sınırlı sorumluluk halinde ise şu şartlar gerekmektedir;

- Sınırlı sorumluluk hali ana sözleşmede belirtilmelidir,

- Alacaklılar önce kooperatife başvurmalı sonra ortağa başvurmalıdırlar,

- Kooperatif iflas etmiş yada tasfiye durumuna girmiş olmalıdır

- Ortak yazılı olarak kabul etmiş olmalıdır.

Sınırsız veya sınırlı sorumlu bir ortak ölür veya diğer bir sebeple kooperatiften ayrılışının kesinleştiği tarihten başlayarak bir yıl veya ana sözleşmede

belirtilen daha uzun bir süre içinde kooperatif iflas ettiği takdirde, ayrılmasından önce doğmuş olan borçlar için ortak sorumluluktan kurtulamaz. (KoopK. md. 36, f. 1)

1.5.3.4. EK ÖDEMELER

Ana sözleşme, ortakları ek ödemelerle yükümlendirebilir. Ancak, ek ödemelerin yalnız bilanço açıklarını kapatmada kullanılması şarttır. (KoopK. md. 31)

Ortakların ek ödeme ile yükümlü olabilmeleri için;

- Ana sözleşmede bu yönde hüküm bulunmalıdır. Ana sözleşmede böyle bir hüküm bulunmadığı takdirde, ortaklara ek ödeme yükümlülüğü getirilebilmesi için ana sözleşme değişikliği için bütün ortakların $\frac{3}{4}$ ' ünün bu yönde oy kullanmaları gerekir. (KoopK. md. 52, f. 1) Yani ortaklara sonradan getirilecek ek ödeme yükümlülüğü için ana sözleşme değişikliği gerekmektedir.

- Kooperatifin bilançosu açık vermeli ve ek ödemeler de sadece bu açıkların kapatılması için kullanılmalıdır. Ayrıca menfi fark önce yedek akçelerden karşılanmalıdır. Bir yıllık faaliyet neticeleri menfi olduğu takdirde açık, yedek akçelerden ve bunların kafi gelmemesi halinde ek ödemelerle karşılanır. (KoopK. md.38, f. 6)

- Genel Kurulca karar alınmalıdır. Ek ödeme yükümlülükleri için bu yönde karar alınmalı ve alınacak kararlar için bütün ortakların $\frac{3}{4}$ ' ünün onayı gerekmektedir. (KoopK. md. 52, f. 1)

Kooperatif Kanunu 31. maddesine göre ek ödeme yükleme sınırsız olabileceği gibi belirli miktarlarla veya iş hacmi ile veya paylarla orantılı olarak sınırlandırılabilir. Sınırsız sorumlulukta ortak menfi gelir gider farkı için kooperatife bütün varlığı ile sorumludur. Sınırlı sorumlulukta ise belirtildiği üzere , belirli miktarla sınırlı, iş hacmi ile sınırlı, paylarla orantılı olarak sınırlı olarak üç durum belirlenmiştir.

1.5.4. KOOPERATİFİN ORGANLARI

Kooperatifin organları şunlardır:

- Genel Kurul
- Yönetim Kurulu
- Denetçiler

1.5.4.1. GENEL KURUL

Genel Kurul bütün ortakları temsil eden en yetkili organdır. Kanun ve ana sözleşme ile tespit edilen hükümlerini yerine getirmeyen ortaklarla, kooperatife genel kurul toplantısından altı ay önce ortak olmayan üyeler hariç her ortak, genel kurula katılma hakkına sahiptir. Her ortak yalnız bir oya sahip olup, yazı ile izin verilmek sureti ile bir ortak diğer bir ortağı oyunu kullanmak üzere vekil tayin edebilir. Ancak, vekalet sureti ile birden fazla temsil caiz değildir. (1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 49/ 2. maddesi saklıdır.)

Kooperatifi temsile yetkili olan kişilerin girişeceği hukuki muamelelerin kooperatifin amacı ile sınırlı olması, sınırlamanın aşılması durumunda ise, bu sınırı aşan hukuki tasarrufların kooperatifi ilzam etmeyeceği, ancak bunu yapmış olan kişilerin sorumlu olacağı kabulü icap eder.¹⁰⁰

Kooperatif işlerinin görülmesine herhangi bir suretle katılmış olanlar, yönetim kurulunun ibrasına ait kararlarda oylamaya katılamazlar. Bu hüküm denetçiler hakkında uygulanamaz.

Ortakların hiç biri kendisi veya karı ve kocası ya da usul ve furuu ile kooperatif arasında şahsi bir işe veya davaya dair olan görüşmelerde oy hakkını

¹⁰⁰ Yargıtay 15. HD. E. 1996/5997, K. 1997/954, T. 24.02.1997

kullanamaz. (Aksine hareketle oy kullananların oyları muteber sayılmaz.)(KoopK. md. 50, f. 2)

1.5.4.1.1. GENEL KURULUN GÖREV VE YETKİLERİ

Genel Kurulun devir ve terk edemeyeceği başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- Ana sözleşmeyi değiştirmek,
- Yönetim kurulu ve denetçiler kurulu üyeleri ile gerektiğinde tasfiye kurulunu seçmek,
- İşletme hesabı ile bilanço ve gerektiğinde gelir gider farkının bölüşülmesi hakkında karar almak,
- Yönetim ve denetçiler kurullarını ibra etmek ,
- Kanun veya ana sözleşme ile genel kurula tanınmış olan konular hakkında karar vermek,
- Gayrimenkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulun niteliğini, yerini ve azami fiyatını, satılacak gayrimenkulun asgari fiyatını belirlemek,
- İmalat ve inşaat işlerinin yaptırılma yöntemini belirlemek,

1.5.4.1.2. GENEL KURULUN TOPLANTI

ŞEKİLLERİ

Genel kurul iki şekilde toplanır:

- Yıllık genel kurul toplantısı
- Olağanüstü genel kurul toplantısı

1.5.4.1.2.1. YILLIK GENEL KURUL TOPLANTISI

Genel kurul, olağan toplantısı her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde en az yılda bir defa yapılması zorunludur.(KoopK. md. 45)

Genel kurulu toplantıya çağırma yetkisine yönetim kurulu veya ana sözleşmede bu hususta yetkili kılınan diğer bir organ ve gerektiğinde denetçiler kurulu, ortağı olduğu üst birlik ve tasfiye memurları sahiptirler. Genel kurul bu şekillerde toplanamadığı durumlarda ilgili bakanlık genel kurulu toplantıda çağırma yetkisine sahiptir. (KoopK. md. 43)

Yönetim kurulu bu görevini yapmadığı takdirde, toplantıya davet denetçiler tarafından yapılır. Dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az 1/10'unun isteği ile genel kurul toplantıya çağrılır. (KoopK. md. 44)

Dörtten az olmamak şartı ile ortaklardan en az 1/ 10'u tarafından toplantı gününden 20 gün önce yazı ile bildirilecek isteklerin gündeme konulması mecburidir. Bu mecburiyet, yönetim kurulu tarafından ifa edilmediği takdirde, denetçiler tarafından yerine getirilir. (KoopK. md 46, f. 2)

1.5.4.1.2.2. OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL

TOPLANTISI

Genel kurul, yönetim kurulu veya denetçiler çağrısı ile olağanüstü olarak toplanır. Olağanüstü toplantının hangi durumlarda ve kimlerin çağrısı üzerine yapılacağı konusunda Kooperatifler Kanununda ve genellikle ana sözleşmelerde bir açıklık yoktur. Ancak;

- Kooperatifler Kanununun 98. maddesi yoluyla ve TTK. 355. maddesine dayanılarak denetçilerin çağrısı,

- TTK. 365. maddesi gereğince doğrudan doğruya yönetim kurulunun daveti,

- TTK. 366. maddesi uyarınca ortaklardan en az onda birinin toplantının zorunluluğuna ilişkin nedenleri bildiren yazılı isteği üzerine yönetim yada denetim kurullarının çağrısı

- Ortakların usulüne uygun olarak yaptıkları başvuruya karşın yönetim kurulunun yada denetim kurulunun 10 günlük süre içinde genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırılmaları durumunda ortakların mahkemeden bu istekte bulunarak alacakları karar doğrultusunda yönetim kurulunun zorunlu olarak yapacağı çağrı üzerine olağanüstü genel kurul toplantısı yapılır.¹⁰¹

1.5.4.1.3. ÇAĞRILAR

Her iki şekilde genel kurul için ortakların davetten mutlak haberdar edilmelerini sağlamak üzere, taahhütlü mektuplarla, ayrıca mahalli gazetelerde, gazete olmayan yerlerde mahalli örf ve adetlere göre ilan sureti ile bildirilmesi gerekir. Bu ilanın toplantı gününden en az 15 gün ve en çok 1 ay içinde yapılması ve ilanda toplantının gün ve saati ile yerinin, gündemdeki maddelerin bildirilmesi mecburidir. İlanların bir örneği toplantı gününden en az 10 gün önce Ticaret Bakanlığı'na gönderilir. (KoopK. md. 45, f. 4) Çağrılarda, ilan ve toplantı yapıldığı günler hesaba

¹⁰¹ Odyakmaz. , Altuğ. s. 93

katılmaz. Ticaret Bakanlığı temsilcisinin her toplantıya katılarak ortakları toplantıya davete dair işlemlerin ana sözleşmede belirtildiği şekilde yapılıp yapılmadığını; toplantı nisabının mevcut olup olmadığını incelemesi, kanun ve ana sözleşme hükümlerine uygun düşmeyecek kararların alınması hususlarında uyarılarda bulunmak üzere görüşmelere, gündeme ve tutanağa nezaret etmesi mecburidir. Toplantıda bulunmuş olan temsilci tarafından imza edilmemiş tutanaklar, geçerli sayılmadığı gibi, tescilde edilemez. Genel kurul başkanı ile katipler tarafından imzalanır. ¹⁰²

Genel Kurul çağrısındaki kısmi eksiklikler, o toplantıda alınan kararların yoklukla sakat olmasını gerektirmez, ancak nisbi butlan müeyyidesine tabi kılar. ¹⁰³

1.5.4.1.4. GÖRÜŞME VE KARAR NİSABI

Genel kurulun toplanabilmesi ve görüşme yapılabilmesi için, toplantıya çağrı tarihindeki ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az 1/ 4 'ünün şahsen veya temsilen toplantıda hazır bulunmaları gerekir. (KoopK. md. 45, f. 3) İlk toplantıda bu oran temin edilemez ise, ortaklar ikinci defa aynı usuller ile toplantıya çağrılır. İkinci toplantıda hazır bulunan ortakların sayıları ne olursa olsun, birinci toplantıya ait gündem görüşülerek karara bağlanır. Genel kurulda kararlar çoklukla verilir.

Kooperatifin feshi veya ana sözleşmede değişikliklerle ilgili toplantılarda görüşme yapılabilmesi için, genel kurula katılma hakkına haiz ortakların 2/ 3' ünün ilk toplantıda hazır bulunması lazımdır. Bu oran temin edilemez ise, ikinci toplantıda, ortakların yarısının bulunması yeterlidir. Bu da mümkün olmazsa üçüncü toplantıda oran aranmaz. (KoopK. md. 51, f. 2)

¹⁰² Bk, Tekinalp, (Poroy, Çamoğlu), s. 1004- 1005

¹⁰³ Yargıtay 11.HD. E.1991/8182, K.1991/6877,T.26.12.1991

Ortakların şahsi sorumluluklarının ağırlaştırılması veya ek ödeme yükümleri konusunda alınacak kararlar için bütün ortakların 3/ 4 ‘ünün onayı gereklidir. (KoopK. md.52, f. 1)¹⁰⁴

Üç yıl süre ile olağan genel kurul toplantılarını yapamayan kooperatiflerin dağılacağı Kooperatifler kanunu 81. maddede belirtilmiştir. Bu nedenle yeter sayı sağlanamaması nedeni ile genel kurul toplantısını yapamayan kooperatif dağılmış sayılacaktır.

Genel Kurul kararlarına karşı iptal davası açılabilir. İptal davası açılabilmesi için;

- Dava konusu olayın genel kurul tutanağına geçirilmiş olması,
- Muhalefet şerhinin verilmesi,
- Davanın, genel kurul toplantısından sonraki günden başlayarak bir ay içinde açılması gerekir.

Genel Kurul kararlarının; kanuna, ana sözleşme hükümlerine, iyi niyet kurallarına aykırı olduğu iddiasıyla iptali istenebilir. İptal davası kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemede açılır.

Dava açma yetkisi bulunan kişiler şunlardır; ¹⁰⁵

- Toplantıda hazır bulunup da kararlara aykırı kalarak keyfiyeti tutanağına geçirten ortak,
- Oyunu kullanmasına haksız olarak izin verilmeyen pay sahibi,
- Toplantıya çağrının yöntemine uygun şekilde yapılmadığını ileri süren pay sahibi,

¹⁰⁴ 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 57. maddesi saklıdır.

¹⁰⁵ Odyakmaz, Altuğ, s. 104-105

- Gündemin gereği gibi ilan ya da tebliğ edilmediğini iddia eden pay sahibi,
- Genel kurul toplantısına katılmaya yetkili olmayan kimselerin karara katılmış bulduklarını ileri süren pay sahibi,
- Yönetim kurulu başkan ve üyeleri,
- Genel kurulda alınan kararların yerine getirilmesi yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin kişisel sorumluluklarını gerektirdiği takdirde bunların her biri.

Davacı kooperatifin kendi genel kurulunda alınan kararların iptalini dava etme imkanı olmadığı ve bir davada taraf sıfatının varlığı resen gözetilmelidir.

Kooperatiflerin genel kurulunun ve bu kurulda alınan kararların iptalini isteyebilecek olanlar Kooperatifler Kanunu'nun 53. maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Davacı kooperatifin ana sözleşmesinin 68. maddesi de bu düzenlemeyi tekrar etmiştir. Dolayısıyla, kooperatifin, kendi genel kurulunu ve bu kurulda alınan kararların iptalini dava edebilmesi imkanı yoktur.¹⁰⁶

Genel kurula çağrı usulsüz ise, genel kurula gelemeyen ortak, genel kurul kararlarının iptali davası açabilir. Ancak, çağrının sırf usulsüz olması, genel kurul kararlarının iptali için yeterli değildir.¹⁰⁷

Kooperatif genel kurulunda alınan kararların iptalinin istenebilmesi için, bu kararlara karşı red oyu kullanmak ve ayrıca tutanağa muhalefet şerhini yazdırmak gerekir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Yargıtay 11. HD. E.2002/12253, K.2003/4557

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x00a0f75e, 2.4.2006

¹⁰⁷ Yargıtay 11.H.D., E.1993/7311, K.1994/3733, T.2.5.1994

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x00497a60, 5.4.2006

1.5.4.1.5. GÜNDEM

Toplantı çağrısına ve ilana gündem yazılır. Yıllık genel kurul toplantılarına ait görüşme gündemine;

- Yönetim kurulu ve denetçiler tarafından verilen raporların okunması,
- Bilançonun, envanterin ve fiyat farkı hesaplarının incelenmesi, onanması veya reddi, yönetim kurulu ve denetçilerin ibrası,
- Süreleri biten yönetim kurulu üyeleri ile, denetçilerin seçilmesi hususları ile lüzumlu görülen diğer maddeler konur.

- Yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin azli hesap komisyonunun seçilmesi, bilanço incelenmesinin geriye bırakılması çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması, genel kurulun yeni bir toplantıya çağrılması teklifi müstesna olmak üzere gündemde yazılı olmayan hususlar görüşülemez. (KoopK. md. 46, f. 3)

Gerek olağan ve gerekse olağanüstü toplanan genel kurulda gündem dışı hususlar kural olarak görüşülemez. Genel kurulun olağanüstü çağrısına izin verilmesine ilişkin mahkeme kararında, gündemin gösterilmemesi durumunda davacıların gündemi istedikleri gibi saptayabilecekleri sonucu ortaya çıkar. Böyle durumlarda, genel kurulun olağan üstü çağrısının amacını aşar ve istenmeyen sonuçlar meydana gelebilir. Bu nedenle, izin isteminde genel kurulda nelerin konuşulacağı açıklanmalıdır. Bu husus izin isteminde belirtilmemişse, mahkemece bu yön üzerinde durularak istemde bulunanlara açıklama yaptırılmalıdır.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Yargıtay 11.H.D.,E.1992/6523, K.1993/590, T.27.9.1993

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00b3825e&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x004889e0,4.4.2006

¹⁰⁹ Y. 1. HD.17.9.1990- 4965/5522

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x0046ff21&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x0046ff21, 10.4.2006

1.5.4.1.6. ORTAKLAR CETVELİ

Genel kurul toplantısına gelen her ortak, genel kurulda hazır bulundurulan ve bütün ortakların sıra numaraları ile ad ve soyadlarını gösteren cetvellerde, kendi adına ve diğer başka bir ortağın da vekili bulunuyor ise, onun adını bularak isimlerinin hizasını imzalar. Bu cetvel toplantı yerinde, bütün ortaklar tarafından kolayca görülecek bir yere asılır. Bakanlık temsilcileri tarafından bu listeler imzalanır.¹¹⁰

1.5.4.1.7. GENEL KURUL TOPLANTI TUTANAĞI ve TOPLANTIYA AİT DİĞER BELGELER

Genel Kurul toplantısından sonra, genel kurul toplantı tutanağı ile diğer bilgilerin ilgili Bakanlığa, Ticaret sicil Gazetesine ve üst birliğe gönderilmesi gerekmektedir. Gönderilme süresi ana sözleşmede belirlenir. Ana sözleşmelerde genel olarak ilgili Bakanlığa verilecek belgeler şunlardır;

- Gündem,
- Hazırın cetveli,
- Toplantının yapılacağına ait ilanın yapıldığı gazete,
- Yönetim kurulunun faaliyet raporu,
- Denetim kurulu raporu,
- Bilanço,
- Gelir- gider tablosu,
- Genel kurul toplantı tutanağı,

¹¹⁰ 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 87/ 4. maddesi saklıdır.

- Yönetim ve denetim kuruluna seçilenlere ilişkin liste,
- Bakanlık tanıtma ve eğitim fonuna yatırılan % 1'lerin dekontu.

Bu belgeler, kooperatifin bağlı bulunduğu kooperatif birliğine gönderilir; kooperatif birliği, bu belgeleri merkez birliğe iletir.¹¹¹

Genel kurulun toplantıda almış olduğu kararların tescil ve ilan gerekiyorsa ticaret sicil memurluğuna gönderilerek tescil ve ilan ettirilir. (KoopK. md. 45)

Kooperatifler Kanunu'nun 45. maddesi uyarınca, 25.10.1988 yürürlük tarihini takip eden ilk hesap dönemi olan 30.6.1989 tarihine kadar genel kurul toplantısının yapılmaması halinde suç oluşacağından, sanıkların kooperatifi fesih ettiklerini ileri sürmeleri karşısında, bu mevzuda bir genel kurul kararının mevcut olup olmadığı bu kararın ticaret siciline tescil durumu araştırılmalı, fesih yoksa suç tarihi itibarıyla sanıkların yönetim kurulu başkan ve üyeliklerinin devam edip etmediği saptanmalı, sonra hukuki durum tayin edilmelidir.¹¹²

1.5.4.2. YÖNETİM KURULU

Yönetim Kurulu , kooperatifi yöneten, kooperatifi mahkemelerde , resmi dairelerde ve üçüncü kişilere karşı temsil eden organdır. Bu yetkilerini kanun ve ana sözleşme hükümlerinden alır. (KoopK. md. 55,f. 1)

Yönetim Kurulu en az üç kişiden oluşur. Ana sözleşme ile sayı arttırılabilir. (KoopK. md. 55,f. 2) Yönetim kurulu üyeleri en çok dört yıl, en az bir yıl için seçilir. Ana sözleşmede aksine hüküm yoksa tekrar seçilebilirler. (KoopK. md. 57)

¹¹¹ Odyakmaz, Altuğ, s. 95-96

¹¹² Yargıtay 7.CD. E.1991/10853, K.1992/1922, T.13.3.1992

Kooperatife yönetim kurulu üyesi seçilebilmek için gerekli şartlar şunlardır;

- Türk vatandaşı olmak,

- Aynı türden başka bir kooperatifin yönetim kurulu üyesi olmamak, Türk Ceza Kanunu'nun zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlara ilişkin hükümlerine ya da bu kanuna göre mahkum olmamak. (KoopK. md. 56,f.1)

Yönetim kuruluna seçilen üye sayısı kadar da yedek üye seçilir. Yönetim kurulu üyelerinden birinin herhangi bir sebeple ayrılması halinde yedek üyeler aldıkları oy sayısına göre göreve çağrılırlar. Eşit oy alanlar arasında kura çekilir.

1.5.4.2.1. YÖNETİM KURULUNUN GÖREV VE

YETKİLERİ

Yönetim kurulunun temsil görev ve yetkisi; kooperatifi, resmi dairelerde, mahkemelerde ve üçüncü kişilere karşıdır. Temsile yetkili şahıslar kooperatif namına onun amacının gerektirdiği bütün hukuki işlemleri yapabilir. (KoopK. md. 59,f.1)

Ana sözleşmede üyeler genel kurula ait bulunduğu açıkça yazılı işlerle genel kurul tarafından verilen kararlar bu kurulun kullandığı ve kullanacağı yetkiler dışında kalan işler yönetim kurulu tarafından yapılır. (KoopK. md. 59,f. 8)

Kural olarak, yönetim kurulu kararları aleyhine iptal davası açılmaz. Ancak, yönetim kurulunun aldığı karar bir ortağı yada temsilciyi doğrudan doğruya ilgilendirir veya onun haklarını ortadan kaldırır nitelikte ise, bu tür yönetim kurulu kararları aleyhine iptal davası açılabilir.¹¹³

1.5.4.2.2. MÜDÜR, SAYMAN VE KATİP

Yönetim kurulu yönetim ve temsil yetkisini kısmen veya tamamen kooperatif ortağı bulunmaları şart olmayan bir veya birkaç müdüre veya yönetim kurulu üyesine tevdi etmek yetkisini verebilir. (KoopK. md. 59,f. 8)

Yönetim kurulu kooperatifin mali işlerini ve hesaplarını tedvir hususunda lüzumlu anlaşmayı yapmaya ve gerektiği takdirde ortaklar arasından ve hariçten bir müdür tayinine yetkilidir. Katiplik ve saymanlık işleri içinde yönetim kurulu ortaklar arasından veya dışarıdan bu işlerden anlayan kimseleri görevlendirebilir. Bu personele yönetim kurulunca tespit edilecek miktarda ücret de verilir.

1.5.4.2.3. MÜDÜRLÜK GÖREV VE YETKİLERİ

Kooperatifi resmi dairelerde, mahkemelerde üçüncü kişiler önünde temsil yetkisi yönetim kurulundur. Ancak kooperatifi taahhüt altına koyabilecek işlerde, evrak müdür veya murahhas ortak veya bunların yokluğunda yönetim kurulunca imza yetkisi verilmiş olanlarla, yönetim kurulu başkan ve üyelerinden birinin birlikte imzalaması şarttır. Murahhas üyelerin seçilmesi ve değiştirilmesi ticaret siciline tescil ettirilir.

Yönetim kurulu yapacağı ilk toplantıda imza yetkileri hakkında bir sirküler yaparak bunun noterce onayından sonra ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir.

¹¹³ Yargıtay 11. HD. E. 2001/4164, K.2001/6822

Yönetim kurulu lüzum görürse, imza yetkisine haiz kimseleri değiştirebilir. Bu takdirde yukarıdaki fıkra yazılı olduğu hususla hareket edilir.

Suç tarihinde kooperatifte memur olan ve imza yetkisi ile kooperatif mallarını muhafaza sorumluluğu olan sanığın peşin satılan ilaç bedellerini mal edindiği, daha sonra belirlenen açığı kapattığı, ortaklar yerine imza atarak kredi aldığı anlaşıldığına göre, ortaklar adına imza atarak kredi alma eylemi nitelikli olmak üzere eylemlerin müteselsil zimmet olduğu gözetilmelidir.¹¹⁴

1.5.4.2.4. YÖNETİM KURULU KARARLARININ

İMZALANMASI

Yönetim kurulu toplantılarında verilen kararlar, bu hususta noterce onaylanmış karar defterine yazılır ve altları toplantıda hazır bulunan üyeler tarafından imzalanır. Verilen karara karşı olanlarla, çekimser kalan üyeler, karşı olma veya çekimser kalma sebeplerini kararın altına yazarak imzalarlar. Bunlar bir tutanak düzenleyerek, durumu bir yazı ile denetçilere bildirdikleri takdirde, verilen karardan doğacak sorumluluktan kurtulmuş olurlar. (1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 25. maddesi saklıdır.)

1.5.4.2.5. YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN

SORUMLULUKLARI

Yönetim kurulu kooperatif işlerinin yönetimi için gereken titizliği gösterir ve kooperatifin başarısı ve gelişmesi yolunda bütün gayretini sarf eder. (KoopK. md. 62, f. 1)

Yönetim kurulu, kendi tutanakları ile genel kurul tutanaklarını, gerekli defterleri ve ortak listelerinin muntazam hazırlanıp, tutulup saklanmasından ve işletme

¹¹⁴ Yargıtay 5. CD. E.2002/4538, K.2003/3377

hesabı ile yıllık bilançonun kanuni hükümlere uygun olarak hazırlanıp, tetkik olunmak üzere denetleme kuruluna verilmesinden sorumludur. (KoopK. md. 62, f. 2)

Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurları kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumludurlar. Bunlar, suç oluşturan fiil ve hareketlerinden ve özellikle kooperatifin para ve malları, bilanço tutanak, rapor vb. evrak, defter ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı (devlet memurları) gibi ceza görürler. Yönetim kurulu, işlerin görülmesi ile görevlendirdiği kimseleri ve atadığı müdürleri ve diğer temsilci ve vekilleri her zaman azledebilir. İşten çıkarılan kimselerin tazminat isteme hakları saklıdır. (KoopK. md. 62, f. 3)

Kooperatifin yönetim kurulu üyesi olan sanığın, kooperatif aidatı olarak yazılı belgelerle bir üyeden tahsil ettiği parayı 1 yıl 3 ay, diğer üyeden aldığı parayı ise 11 ay kooperatif kayıtlarına intikal ettirmemesi ve kooperatif denetçisinin C.Savcılığına şikayeti üzerine soruşturma başlamasından sonra bu paraları kooperatife yatırmaması şeklinde oluşan eylemi temellük zimmeti niteliğindedir. (765 s.TCK.md.202/1)¹¹⁵

Yönetim kurulu üyeleri ortaklık işlemleri dışında kooperatifle iş yapamazlar. Yönetim kurulu üyelerinin kanunen müteselsil sorumlu oldukları hallere ait hükümler saklıdır.

1.5.4.2.6. ÜYELİKTEN ÇEKİLME

Yönetim kurulu üyeleri her zaman istifa etmek sureti ile üyelikten çekilebilirler. Ancak, çekilen üyelerin iş gördüğü zamana ait sorumluluğu ayrılış tarihinden itibaren, 5 yıl devam eder. Yönetim kurulu üyelerinin toplu olarak veya ayrı ayrı çekilmeleri halinde yerlerine yedekleri getirilir. Yedekler de dahil olmak üzere üyeler sayısı genel kurulca belirtilen miktardan aşağı düşerse Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesi atfina istinaden Türk Ticaret Kanununun 315. maddesi gereğince 275.

¹¹⁵ Yargıtay 5. CD. E.2001/ 759, K. 2001/6034

madde hükmü mahfuz olmak üzere, yönetim kurulu kanuni şartları haiz bir kimseyi geçici olarak seçip ilk toplanacak genel kurul tasvibine arz eder. Bu suretle seçilen üye genel kurul toplantısına kadar vazife yapar.

Yönetim kurulu üyelerinden biri iflasa tabi kimselerden olup da, iflasına karar verilir veya haciz altına alınır ya da üyelik için lüzumlu kanuni nitelikleri kaybeder ise vazifesi sona ermiş olur.

Ağır hapis cezası ile veya sahtekarlık, emniyeti su-istimal, hırsızlık, dolandırıcılık suçlarından dolayı mahkumiyet halinde dahi hüküm ayındır.

Yönetim kurulu üyeleri toplu olarak işten el çektikleri ve yerlerine geçecek yedek üyeler bulunmadığı takdirde, denetleme kurulu derhal genel kurulu toplantıya çağırır ve yeni yönetim kurulu seçilinceye kadar eski kurul görevine devam eder.

1.5.4.3. DENETÇİLER

Kooperatifin işlerini ve hesaplarını genel kurul adına denetlemek üzere, ortaklar arasından veya dışardan genel kurulca en az bir veya daha çok denetçi ile bir o kadar da yedeği seçilir. Denetçiler en az bir yıl süre ile seçilir. Süreleri bitenlerin tekrar seçilmeleri mümkündür. (KoopK. md. 65)

Denetçi seçilebilmek için Türk vatandaşı olmak ve Türk Ceza Kanununun zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlara ait hükümlerine ya da Kooperatifler Kanununa göre mahkum olmamak gerekir. (KoopK. md. 56)

1.5.4.3.1.DENETÇİLERİN GÖREV ve

SORUMLULUKLARI

Denetçiler gerek birlikte ve gerekse ayrı ayrı genel kurul adına kooperatifin bütün işlerini ve hesaplarını incelemekle görevlidirler. Oy hakkı olmaksızın yönetim kurulu toplantılarına da katılabilirler. Denetçiler;

- Yıllık işletme hesabı ile bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını,
- Defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını,
- İşletmenin sonuçları ile, kooperatifin mameleki hakkında uygulanması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını,
- Ortakları şahsen sorumlu ya da ek ödeme ile yükümlü olan kooperatiflerde, ortaklar listesinin yöntemine uygun olarak tutulup tutulmadığını inceler.

Düzenleyecekleri raporlarını genel kurula sunarlar. Gerek yönetim kurulu ortakları ve gerekse kooperatif görevlileri denetçiler tarafından istenilecek bilgilerle her türlü defter ve belgeleri kendilerine göstermeye mecburdurlar. (KoopK. md. 66)

Denetçiler kooperatifin işlerinde rastlayacakları yolsuzlukları önem derecelerine göre yönetim kurulu veya genel kurula bildirirler.

Görevlerinde gevşekliği, müsamahası görülen veya görevini vaktinde yapmayan denetçiler ister görevlerinden çekilmiş ister genel kurulca işten el çektirilmiş olsunlar, zamanları ile ilgili yolsuzluklardan dolayı sorumlulukları yönetim kurulu üyeleri gibi 5 yıl süre ile devam eder.

Kooperatifler Kanunu'nun 62/son ve Denetim Kurulu üyeleri hakkında yaptırımını öngören ek-2. maddenin 3. fıkrası hükümleri gözetilerek, her sanığın eylemlerinin ayrı ayrı hangi suça girdiği tartışılarak hüküm kurmak gerekirken,

savunmalar alındıktan sonra hiçbir inceleme yapılmadığı halde iddiadan başka kanıt bulunmadığından söz edilerek beraat hükmü kurulması yasaya aykırıdır.¹¹⁶

1163 sayılı yasanın 86 ve ek-2/son maddelerine göre, kooperatifler üzerinde denetim ve gözetim görevi bulunan, açılan kamu davalarına müdahale hakkı olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığının taraf konumunda olduğu, bu nedenle anılan bakanlıkta görevli bilirkişilerin tarafsız sayılamayacağından düzenledikleri rapor hükme esas alınmaz.¹¹⁷

1.5.4.3.2. DENETÇİLERİN ÇEKİLMESİ

Denetçiler istifa etmek sureti ile her zaman görevlerinden çekilebilirler.

Ancak, denetçiler birer birer işten çekilirse, yerlerine en çok oy alan yedek denetçiler geçer. Yedek denetçilerle beraber denetçi sayısı genel kurulca belirtilen miktardan aşağı düştüğü takdirde, Kooperatifler Kanununun atfına göre Türk Ticaret Kanununun 351. maddesi uygulanır. Yedekler de dahil toptan çekilme olursa derhal toplantıya çağrılacak genel kurul tarafından yeni denetçiler seçilinceye kadar eskileri görevlerine devam etmek zorundadırlar.

¹¹⁶ Yargıtay 4. CD. E.1993/10452,K.1994/2436

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x004c0fc0&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x0049a0c0, 6.4.2006

¹¹⁷ Yargıtay 5. CD.E.2003/194,K.2003/1838

http://195.142.131.202/scripts/cgiip.exe/WService=wsbroker1/metin_gor.html?BackRowids=0x00a93d69&ExternalTables=kararlar&ExternalRowids=0x009c8e6f, 7.4.2006

1.5.4.3.3. DENETÇİLERE VERİLECEK ÜCRET ve DENETÇİLERİN KOOPERATİF İLE İŞLEMDE BULUNAMAMASI

- Denetçilere gördükleri iş için bütçeye konulmak ve genel kuruldan karar alınmak sureti ile ücret verilebilir.
- Ortaklık işlemleri dışında denetçiler kendi şahıslarını ilgilendiren hususlarda kooperatifle iş yapamazlar.

1.5.5. BİLANÇO VE SONUÇ HESAPLARI

Kooperatif, her yıl 31 Aralık tarihi ile yıllık hesaplarını kapatıp bütün aktif ve pasiflerinin envanterlerini yaparak bilançosunu ve sonuç hesaplarını hesap kesiminden en geç bir ay içinde hazırlayıp genel kurul toplantısından en az bir ay önce denetçilere verir. Denetçiler en çok 10 gün içinde bunları inceleyerek raporları ile birlikte yönetim kuruluna iade ederler. Bilanço ve sonuç hesapları genel kurul toplantısından en az 15 gün önce kooperatif merkezinde ortakların incelemesine sunulur. İsteyenlere suretleri verilir. Bu hükme uyulmadığı yani denetçilere ve gerekse isteyen ortaklara aynen verilmediği takdirde genel kurul bilanço hakkında bir karar veremez. Bu takdirde genel kurulca bilanço hesaplarının incelenmesini sağlamak üzere üye adedi anılan kurulca tespit edilecek miktarda özel komisyon seçilerek bir ay sonraya ertelenecek genel kurulda bu komisyonun vereceği rapora göre durum yeniden görüşülür.¹¹⁸

Ticaret Bakanlığı muhasebe ve bilanço örnekleri tavsiye ettiği takdirde kooperatif muhasebesinin bu örneklere göre tutulması ve bilançonun da ona göre düzenlenmesi mecburidir.

¹¹⁸ Kooperatifler Kanunu 98.maddesi ile Türk Ticaret Kanunu 348. ve 377. maddeleri

1.5.5.1. GELİR GİDER FARKLARI BÖLÜNMESİ

VE PAYLARA FAİZ VERİLMESİ¹¹⁹

Ana sözleşmede aksine hüküm bulunmadığı takdirde ortaklarla yapılan muamelelerden bir yıllık faaliyet sonunda elde edilen hasılanın tamamı gelir-gider farkı olarak kooperatifin yedek akçelerine eklenir. Gelir-gider farkının ortaklar arasında bölüşülmesi öngörülmüş ise bu bölünme ortakların muameleleri oranında yapılır. Gelir-gider farkının en az % 50'si ortaklara dağıtıldıktan sonra, ortakların sermaye paylarına genel kurul kararı ile devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebileceği ana sözleşme ile hükme bağlanabilir. Ortak dışı işlemlerden elde edilen hasılanın ortaklara sermaye payları oranında dağıtılabileceği ana sözleşmede hükme bağlanabilir. Dağıtılmadığı takdirde, bunlar kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanır. Bir yıllık faaliyet neticeleri menfi olduğu takdirde açık, yedek akçelerden ve bunların kafi gelmemesi halinde ek ödemelerle veya ortak sermaye paylarıyla karşılanır. Menfi neticeler ortadan kaldırılmadıkça gelir-gider farkı ve faiz dağıtımını yapamaz.

1.5.5.2. KOOPERATİFİN ACZİ HALİNDE

YAPILACAK İŞLER¹²⁰

Kooperatifin aciz halinde bulunduğunu kabul ettirilecek ciddi sebepler mevcut ise, yönetim kurulu piyasada cari fiyatlar esas olmak üzere, derhal bir ara bilançosu düzenler. Son yılın bilançosu veya daha sonra yapılan bir tasfiye bilançosu ya da yukarıda sözü geçen ara bilançosu kooperatif mevcudunun, borçlarını karşılamayacağını belirtiyorsa yönetim kurulu, Ticaret Bakanlığına keyfiyeti bildirerek genel kurulu derhal olağanüstü toplantıya çağırır. Son yılın bilançosunda kooperatif varlığının yarısı karşılıksız kalırsa yönetim kurulu derhal genel kurulu toplantıya çağırarak durumu ortaklara arz eder. Aynı zamanda ilgili mahkemeye ve Ticaret

¹¹⁹ KoopK. md. 38

¹²⁰ KoopK. md. 63

Bakanlığına bilgi verir. Ancak, bilançoda tespit açık, 3 ay içinde ortakların ek ödemeleri ile kapanmadığı takdirde Ticaret Bakanlığı haberdar edilir.

Mali durumun düzeltilmesinin mümkün görülmesi halinde mahkeme yönetim kurulunun veya alacaklılardan birinin isteği üzerine iflasın açılmasını erteleyebilir. Memurun atanması gibi kooperatif varlığının korunmasına ve devamına yarayan tedbirleri alır.

1.5.5.3. UYUŞMAZLIKLAR

Ortakların kanun ve ana sözleşme ile buna müsteniden çıkarılmış talimatname ve kararlar hilafına kooperatifin menfaatlerine aykırı olan hareketleri ile ortaklarla kooperatif arasındaki uyuşmazlıklar dolayısı ile yönetim kurulunca verilen kararlara ortaklar tarafından itirazda bulunulacak olursa bu itirazlar önce genel kurula, bu kurulca halledilmemesi halinde ise kazai mercilere yapılır.

1.5.6. BİRLEŞME VE AYRILMA

Genel kurul, kooperatifin aynı nev’iden bir birliğe katılması veya gerektiği takdirde kendi konu ve amaçları ile ilgili diğer bir kooperatifle birleşmesine ve birleşmiş ise lüzumu halinde bu birleşmenin feshine veya kooperatifin çeşitli kollara ayrılarak bir çok yeni kooperatiflerin kurulmasına karar verebilir. Ancak, verilen bu kararlar Ticaret Bakanlığının tasdikinden sonra uygulanır.¹²¹

¹²¹ KoopK. md. 84.

1.5.7. FESİH VE TASFİYE

Aşağıdaki hallerden birinde, genel kurul kararı ile kooperatif fesih edilerek tasfiye yoluna gidilir:

- Ana sözleşme gereğince,
- Genel Kurul kararı ile,
- İflasın açılmasıyla,
- Kanunlarda öngörülen diğer hallerde, ilgili bakanlığın mahkemedен alacağı karar üzerine,
- Diğer bir kooperatifle birleşmesi veya devralınması suretiyle,
- 3 yıl olağan genel kurulunu yapmaması halinde,
- Amacına ulaşma imkanının bulunmadığının ilgili Bakanlıkça tespiti halinde mahkemedен alacağı kararlar.¹²²

Tasfiye haline giren kooperatifin bütün borçları ödendikten ve ortak pay bedelleri geri verildikten sonra kalan mallar ancak ana sözleşmede bu husus öngörülmüş olduğu takdirde, ortaklar arasında paylaşılır¹²³.

1.5.7.1. TASFİYE KURULU

1.5.7.1.1. TASFİYE KURULUNUN TEŞKİLİ VE

İŞTEN EL ÇEKTİRİLMESİ

Tasfiye kurulu genel kurulun seçeceği lüzumu kadar üyeden oluşur. Genel kurul bu hususta yönetim kurulunu da görevlendirebilir. Mahkemece veya genel kurulca tasfiye memurları seçilmediği takdirde tasfiye işlerini yönetim kurulu yapar.

¹²² KoopK. md.81

¹²³ Bk. Odyakmaz, Altuğ. s. 156-158

Tasfiye kuruluna atamayı yapan merci tarafından tespit edilecek miktarda ücret ödenir.
(KoopK. md. 81, f. 3)

Tasfiye kurulunu oluşturanlardan birinin veya hepsinin görevlerini yapmadıkları anlaşılırsa, genel kurulca işten el çektirilerek yerlerine yenileri atanır. Tasfiye kurulu üyeleri görevlerini diğerlerine devredemezler.

1.5.7.1.2. TASFİYE KURULUNUN GÖREVLERİ

Tasfiye Kurulunun görevleri ana sözleşmede gösterilir. Eğer ana sözleşmede tasfiye işlemlerinin ayrıntıları ile ilgili hükümler konulmamışsa Kooperatifler Kanununun 98. maddesinin yollaması ile Türk Ticaret Kanununun anonim şirketlerin tasfiyesine ait hükümleri uygulanır (Bk. TTK. md. 435-450). Tasfiye Kurulu üyeleri, tasfiye işlerinin bir an önce bitirilmesi için çalışmakla yükümlüdür.
(KoopK. md. 81, f. 6)

Tasfiye Kurulu üyelerinin, Kooperatifler kanununun 56/1-3 bendinde sayılan Türk Ceza Kanununda yazılı suçlardan dolayı hüküm giymemiş olmaları gerekmektedir. Ayrıca tasfiye kurulu üyeleri, kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumludurlar. Bu hususta devlet memurları gibi ceza görürler.

Tasfiye kurulunun görevlerinden başlıcaları şunlardır:

Tasfiye memurları vazifelerine başlar başlamaz kooperatifin durumunu inceleyerek başlangıç envanter defterleriyle bilançosunu tanzim eder ve genel kurulun onayına sunarlar. (TTK. md . 444)

Tasfiye memurları tasfiyenin uzun sürmesi halinde her yıl sonu için ara bilançoları düzenlemekle yükümlüdürler. (TTK. md . 446)

Tasfiye memurları, başlangıç envanter ve bilançosunun düzenlenmesinden sonra alacaklı oldukları kooperatif defterleri veya diğer belgelerin içeriğinden anlaşılan ve ikametgahları bilinen şahıslar taahhütlü mektupla, diğer alacaklılara gazeteyle ve ana sözleşme ile belirlenen şekilde ilan suretiyle kooperatifin infisahını duyurarak onları alacaklarını beyana çağırırlar (TTK. md. 445/1). Alacaklı

oldukları malüm olanlar beyanda bulunmazlarsa alacaklarının tutarı notere tevdi olunur. (TTK. md . 445/2).

Tasfiye memurları tasfiyenin gereği olan diğer işleri de yürütürler. Kooperatifin, eskiden başlanmış olup da, henüz bitirilmemiş işlerinden tamamlanması mümkün olanlarını tamamlar, taahhütlerini yerine getirir, alacaklarını toplar ve taşınır varlıklarını paraya çevirir. (TTK. md . 446/1).

Tasfiye memurları, tasfiyenin gerektirdiği bütün işlemleri yaptıktan sonra tasfiye işlerinin sonucunda, tasfiye kapanış bilançosu yapar ve çağıracağı son genel kurulun onayına sunar.

Tasfiyenin sona ermesi üzerine kooperatife ait ticaret unvanının sicilden silinmesi için tasfiye memurları tarafından sicil memurluğuna istekte bulunulur. Bu talep üzerine silinme (terkin) tescil ve ilan olunur. (TTK. md . 449)

Tasfiye memurlarınca tutulması uygun görülen defter ve belgeler, on yıl saklanmak üzere notere verilir. (TTK. md . 68)

1.5.8. ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

1.5.8.1. MUAFLIKLAR

Kooperatifler, her nev'i defterlerin ve ana sözleşmelerin tasdiki ve açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesi ve her nev'i harçtan ve damga vergisinden muaftırlar.

Taşınmaz malların irtifak haklarının ve taşınmaz mal mükellefiyetinin kooperatiflere, sermaye konulması halinde bunlar emlak alım vergisi kanununun 9. maddesindeki indirimli orandan muaftırlar. (1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 93. maddesi saklıdır.)

1.5.8.2. GENEL HÜKÜMLER

Ana sözleşmede açıklık olmayan hallerde 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Anonim Şirketlere ait hükümler uygulanır.

Sıra	Adı ve Soyadı	Kurucu- ların İkametgah adresi	Taahhüt		imza
			ettiği sermaye	Ödediği sermaye	
1 –					
2 –					
3 –					
4 –					
5 –					
6 –					
7 –					
–					
–					
–					
–					

İlk genel kurula kadar aşağıda adları yazılı ortaklar, yönetim ve denetim kurulları üyeliklerine seçilmişlerdir.

Yönetim Kurulu Üyeleri:

1-

2-

3-

-

-

Denetçiler:

1-

2-

-

-

1.6. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE TUTULMASI GEREKEN DEFTERLER

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulan kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının tutacakları defterler, ilgili yasa ve Kooperatifler. Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliğine göre şu şekilde gruplandırılmıştır¹²⁴;

- Kanuni defterler
- Diğer Kanuni Defterler
- Yardımcı Defterler

Tüketici Kooperatiflerinin tutacakları defterleri iki grup altında toplayabiliriz. Bunlar;

- Kanuni Defterler
- Yardımcı Defterlerdir.

1.6.1.KANUNİ DEFTERLER

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre tutulması zorunlu defterlerdir.

1.6.1.1.TÜKETİCİ KOOPERATİFİ GÜNLÜK DEFTERİ (Yevmiye Defteri)¹²⁵

Tüketici kooperatiflerinde meydana gelen, kayıt edilmesi gereken, ekonomik işlemlerin tarih sırasına göre, maddeler halinde kaydedildiği defterdir. Ciltli

¹²⁴ Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifleri Birliği Muhasebe Yönetmeliğine göre (R.G. Y. T: 28.11/ 1973-S. 14726)

¹²⁵ TTK. md. 70

ve sayfaları birbirini takip eden sıra numaralı olur. Günlük iŖlemler en geç 10 gün içinde bu deftere yazılmalıdır. Kayıt yapılırken; nakit yapılan iŖlemler için “ tahsil- tediye fiŖi” , mahsuben yapılan iŖlemler için “ mahsup fiŖi “ kullanılır.

Yevmiye maddelerinin taŖıması gereken bilgiler Ŗoyledir;

1-Madde sıra numarası (makine ile tutulan defterlerde mecburi değildir)

2-Tarih

3-Borçlu hesap (toplayıcı hesaplar kullanıldığı takdirde nihai yardımcı hesabın isminin tasrihi Ŗarttır)

4-Alacaklı hesap (toplayıcı hesaplar kullanıldığı takdirde nihai yardımcı isminin tasrihi Ŗarttır)

5-Miktar (yardımcı hesaplara taksim edilenlerin açıklama sütununda gösterilmesi Ŗarttır)

6-Her kaydın dayandığı belgelerin eŖidi, varsa tarih ve numarası

Günlük defterin borç ve alacak toplamlarının birbirine eŖit olması gerekir.

Günlük defter iŖ yılı bittiği halde dolmamıŖ ise, gelecek yıl iŖlemlerinin kaydında da kullanılabilir.

Günlük Defterin kullanılacağı hesap döneminden nceki Aralık ayı içinde aılıŖ tasdikinin yaptırılması kanuni bir zorunluluktur. Kooperatif ile ortakları arasında ya da kooperatifle kooperatifin iŖ yaptığı üçüncü kiŖiler arasında çıkacak anlaşmazlıklarda, defterin delil olarak kullanılabilmesi için aılıŖ tasdikinin bulunması Ŗarttır.Usulüne göre tutulmuŖ olan defterin kapanıŖ tasdiki defterin ait olduğu hesap dönemini izleyen Ocak ayı sonuna kadar yaptırılmalıdır.

1.6.1.2. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ BÜYÜK

DEFTERİ (Defter-i Kebir)¹²⁶

Büyük defter, günlük deftere kaydedilmiş olan işlemleri buradan alarak, usulüne göre, hesaplara dağıtıp ve tasnifli olarak bu hesaplarda toplayan defterdir.

Büyük defter, ciltli, müteselsil sıra numaralı olup karşılıklı iki sayfası tek bir hesaba ayrılır. Birinci sayfaya ilgili hesabın borç işlemleri, ikinci sayfaya alacak işlemleri kaydedilir.

Büyük defterde bulunması zorunlu olan bilgiler şunlardır:

- 1- Tarih
- 2- Günlük defter madde numarası
- 3- Tutar
- 4- Toplu hesaplarda yardımcı nihai hesapların isimleri

Büyük defter sayfaları, hesap planındaki sıraya göre ve hesabın işleme durumu göz önüne alınarak hesaplara bölüştürülür. Kooperatifte kullanılan bütün büyük defter hesapları bu defterde açılır. Hesap dönemi içinde açılacak hesaplar için defterin sonunda yeteri kadar sayfa boş bırakılır.

İş hacmi az olan kooperatiflerde yevmiyeli büyük defter kullanılabilir. Bu defter, günlük defter ile büyük defter ve kasa defterinin birleşmesinden oluşur. Bu üç defterin vazifesini görür.

¹²⁶ TTK. md. 71

1.6.1.3. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ENVANTER ve

BİLANÇO DEFTERİ¹²⁷

Envanter çıkarmak; saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek sureti ile bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kesin bir şekilde ve detaylı olarak tespit etmektir.

Envanter defteri, işe başlama tarihinde ve her hesap dönemi sonunda çıkarılan envanter ve bilançoların kaydedildiği bir defterdir. Envanter defteri ciltli ve sayfaları müteselsil sıra numaralıdır.

Envanter esas itibarı ile defter üzerine çıkarılır. Ancak işlerinde geniş ölçüde ve çeşitli mal kullanan büyük kooperatifler, envanterlerini listeler halinde düzenleyebilirler. Düzenlenen listelerin sonucu envanter defterine toplam olarak kaydedilebilir. Bu şekilde yapılması halinde;

- Sayfalarının numaralanarak sıraya konulması,
- Envanterleri çıkaran memurla yetkililer tarafından imzalanması ve düzenlenme tarihinin konulması gerekir.

Envanter defterine geçirilen envanter ve bilanço yönetim kurulunca imza ve notere ibraz olunur. Noterce son kaydın altına (görülmüştür)sözü yazılarak mühür ve imza ile tasdik ettirilmesi şarttır.

1.6.1.4. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ KARAR

DEFTERLERİ¹²⁸

Kooperatifin yetkili organlarınca (genel kurul ve yönetim kurulu)alınan kararların yazılmasına ait defterlerdir. Ciltli ve sayfaları birbirini izleyen sıra numaralıdır. Bu defterler sayfaları bitinceye kadar kullanılır.

¹²⁷ TTK. md. 72-73

¹²⁸ TTK. md. 78- 326

Kooperatifte iki tane karar defteri olması gerekir;

1.6.1.4.1. GENEL KURUL KARAR DEFTERİ

Bu deftere genel kurul tarafından alınmış olan kararlar, toplantı tarihi, toplantıda bulunan ortakların ortak numarası, ad ve soyadları ile alınan kararlarda oy sayısı ve müzakerelerin tam bir surette bilinmesi için gerekli diğer hususlar kaydedilir. Kararların altı yetkili olanlar tarafından imzalanır.

1.6.1.4.2. YÖNETİM KURULU KARAR DEFTERİ

Yönetim kurulu karar defteri, yönetim kurulu tarafından alınan kararların kaydına yöneliktir.

Yönetim kurulu tarafından alınan kararların, deftere yazılması ve altının toplantıda hazır bulunan üyeler tarafından toplantıda imzalanması zorunludur.

Verilen karara aykırı oy kullanan veya çekimser kalan üyeler sorumluluktan kurtulabilmek için karar altına aykırı oy kullanma ve çekimserlik sebeplerini belirterek kararı imzalarlar ve bu durumu denetçilere bildirirler.

Deftere yazılan kararlarda, toplantı günü, kararın numarası, hazır bulunan üyelerin ad ve soyadları , kullanılan oy sayıları ile gerekli diğer hususlar bulunur.

1.6.1.5. TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ORTAKLAR

DEFTERİ ¹²⁹

Bu deftere, ortakların ad ve soyadları, iş ve konut adresleri, ortaklar giriş çıkış tarihleri ve çıkarılma sebepleri, taahhüt ettikleri sermaye payları ile bu paylara karşılık yapılan tahsilat ve iadeler, ortaklığa kabul ve çıkışları ile ilgili yönetim kurullarının kararı, tarih ve numaraları kaydedilir.

¹²⁹ TTK. md. 326, KoopK. md.16

ORTAK DEFTERİ

Ortak No.....

Ortağın adı ve soyadı.....

Ortağın doğduğu yer ve tarihi.....

Ortağın evli olup olmadığı.....

Ortağın oturduğu yer.....

Ortağın bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri.....

Ortağın kooperatife giriş tarihi.....

Ortağın ortaklığa kabulü ile ilgili yönetim kurulu
Kararının tarih ve numarası.....

Ortağın kooperatiften çıktığı tarih.....

Ortağın çıkmasının sebebi.....

Ortağın çıkma işlemi ile ilgili yönetim kurulu kararının
Tarih ve numarası.....

1.6.2. YARDIMCI DEFTERLER ¹³⁰

Kooperatif kanuni defterler ile birlikte tasdik zorunluluğu olmayan yardımcı defterleri de tutarlar. Tüketici Kooperatiflerinin tutacakları yardımcı defterler şöyledir;

¹³⁰ Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği,

http://www.alomaliye.com/koop_muh_yonnetmeliği.htm, 16.5.2006

1.6.2.1. SABİT KIYMETLER ve DEMİRBAŞ DEFTERİ

Sabit kıymet ve demirbaşların alım tarihi, cinsi, bedeli, miktarı ve yıllar itibari ile ayrılan amortismanlar bu deftere kaydedilir.

1.6.2.2. KIYMETLİ EVRAK DEFTERİ

Kooperatifte kullanılan çekler, tahsil, tediye ve mahsup fişleri, ambar giriş ve çıkış fişleri, nakliye fişleri gibi evrakların giriş ve çıkışlarının kayıt edildiği defterdir.

1.6.2.3. TEFTİŞ DEFTERİ

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı veya görevlendireceği müfettişlerin yapacakları teftişler ve düzenlenen raporların kaydedileceği defterdir.

1.6.2.4. GELEN GİDEN EVRAK DEFTERİ

Kooperatife gelen ve kooperatiftan çıkan belgelerin kaydedildiği defterlerdir.

1.6.3. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN

DÜZENLEYECEKLERİ BELGELER

Tüketici kooperatifleri yaptıkları işlemler sonucunda belge düzenlerler. Muhasebe kayıtları bu belgelere göre düzenlenir. Kooperatifin düzenlemesi gereken belgeler şunlardır;

1.6.3.1. FİŞLER

1.6.3.1.1.TAHSİL FİŞİ

İşletmenin kasasına giren paraların ne için alındığını ve bu tahsilatın karşılığında hangi hesaba veya hesaplara alacak kaydedildiğini gösteren belgedir¹³¹.

1.6.3.1.2. TEDİYE FİŞİ¹³²

Tediye fişleri de tahsil fişleri şeklinde matbu belgelerdir. Kasadan çıkan paralar için kullanılır.

Fişlerin üzerinde borçlu veya alacaklı hesapların numara ve isimleri, tahsil veya tediye yapıldığı şahıs veya müessesenin ismi, miktar ve işlemin açık şekilde yazıldığı cins, numara ve tarihini de belirtecek açıklama bulunur.

Fişlere eklenen evrakların cinsi ve adedi fiş üzerine kaydedilir. Fiş onu yazan tarafından ve ayrıca yetkililer tarafından imzalanır. Fişlere istinaden kasadan yapılacak tediye veya tahsilatı müteakip bunların üzerine veznedar tarafından "tahsil edilmiştir", "tediye edilmiştir" damgası vurulur ve imzalanır.

Bu fişlerin ilk nüshaları müspet evrak olarak kayıt ve muhafaza olunur. Dip koçanı ayrıca muhafaza edilir.

1.6.3.1.3. MAHSUP FİŞİ

Mahsup fişi,muhasebe ile ilgisi olan faturalar(mal veya masraf faturaları), tahsil makbuzları, ödeme makbuzları, banka makbuzları, tahakkuklar(vergi, işçi

¹³¹ Muhasebe Kayıt Belgeleri,

<http://www.baktabul.com/ekonomi-isletme/26880-muhasebe-kayit-belgeleri-ve-defterleri.html>,
16.5.2006

¹³² Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği,

http://www.alomaliye.com/koop_muh_yonetmeliği.htm, 16.5.2006

ücretleri, kira) gibi her türle evrakın defterlere ve hesaplara ilenmesi için kullanılmaktadır.¹³³

Mahsup fişlerinin numaralı olması zorunlu değildir. Bu fişte de tahsil ve tediye fişlerinde olduğu gibi muamelenin mahiyetini açıkça belirtecek şekilde açıklama, belgenin cins, tarih ve numarası, borçlu ve alacaklı hesapların isim ve numaraları, miktar, fişi yazanın ve yetkililerin imzası bulunur. Fişlerin dayanağı olan eklerin adetleri de fişe kaydedilir.¹³⁴

Tahsil, tediye ve mahsup fişleri yevmiye defterine işlendikten sonra yevmiye defterinin madde numarası bu fişlerin üzerine kaydedilir.

1.6.3.2. MAKBUZ¹³⁵

Kasaya giren paralar ile depoya giren ayniyat karşılığında verilen vesikalara makbuz denir.

Kasaya giren para karşılığında ve yatırımın isteği üzerine verilen kasa makbuzları iki nüsha olarak düzenlenir. Makbuz numaraları matbu ve müteselsildir. İlk nüsha ilgili şahıs ve müesseseye verilir. Sabit nüshası dip koçan olarak saklanır.

Makbuz üzerinde paranın niçin alındığı, parayı verenin adı, alınan paranın yazı ve rakamla miktarı, makbuzu yazanın ve ayrıca yetkililerin imzaları ve tarih bulunur.

¹³³ Mahsup Fişi, http://datasoft.com.tr/docs/kitap/ktp_0306.htm#Mahsup%20Fişi%20Girişi, 16.5.2006

¹³⁴ Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği,

http://www.alomaliye.com/koop_muh_yonetmeliği.htm, 16.5.2006

¹³⁵ Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği,

http://www.alomaliye.com/koop_muh_yonetmeliği.htm, 16.5.2006

1.6.3.3. ÇEK

Kooperatif bankalar nezdinde açtırmış olduğu mevduat hesaplarından veya bankalarca kooperatif lehine açılmış bulunan kredi dahilinde borçlu cari hesaplardan çekilecek paralar için kullanılan, usulüne uygun şekilde düzenlenen matbu bir vesikadır. Çekler, ancak bankalar üzerine keşide edilebilir ve çek olarak bankalarca çıkarılan çek karneleri kullanılabilir.¹³⁶

1.6.3.4. FATURALAR

Fatura, satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya işi yapan tarafından müşteriye verilen ticari vesikadır.¹³⁷

Faturada en az aşağıdaki bilgiler bulunur¹³⁸.

- 1- Faturanın sıra numarası ve tarihi,
- 2- Faturayı çıkaranın ticaret unvanı ve iş adresi,
- 3- Müşterinin ticaret unvanı ve adresi,
- 4- Emtianın veya işin çeşidi, miktarı, fiyatı ve tutarı,
- 5- Satılan malların faturanın düzenlenmesinden evvel teslim edilmemişse teslim tarihi.

Faturaların düzenlenmesinde aşağıdaki kurallar uygulanır¹³⁹.

- 1- Faturalar sıra numarası dahilinde teselsül ettirilir Aynı müessesenin muhtelif şube ve kısımlarında her biri ayrı numara ile başlamak üzere ayrı ayrı fatura

¹³⁶ Çek, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ek>, 15.5.2006

¹³⁷ V.U.K. md. 229

¹³⁸ V.U.K. md. 230

¹³⁹ V.U.K. md. 231

kullanıldığı takdirde, bu faturalara şube ve kısımlara göre şube veya kısmın isimlerinin yazılması veya özel işaretle seri tefriki yapılması mecburidir.

2- Faturalar mürekkeple, makine ile veya kopya kalemiyle doldurulur.

3- Faturalar en az bir asıl ve bir örnek çıkarılır. Birden fazla örnek çıkarıldığı takdirde her birine kaçınıcı örnek olduğu işaret edilir.

Kooperatif kuruluşlar Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre birinci sınıf tüccar olarak mütalaa edilir.

Bu bakımdan:

1- Birinci ve ikinci sınıf tüccarlara,

2- Serbest meslek erbabına,

3- Kazançları götürü usulde tespit olunan tüccarlara,

4- Defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçilere,

5- Vergiden muaf esnafa,

Sattıkları emtia veya yaptırdıkları işler için fatura vermek ve bunlar da fatura istemek ve almak mecburiyetindedirler¹⁴⁰.

1.6.3.5. PERAKENDE SATIŞ VESİKALARI

Kooperatif kuruluşlar fatura vermek mecburiyeti olmayan satışlarını aşağıda belirtilen kayıtlardan herhangi biri ile gösterir.

1- Kasa veya satış fişleri,

2- Kasa veya satış fişlerinin dökümlerini ihtiva eden günlük bordrolar,

¹⁴⁰ V.U.K. md. 232

3- Makineli kasaların kayıt ruloları veya rulosuzlarda günlük satış toplamının yazıldığı fişler.

1.6.3.6.GİDER PUSULALARI¹⁴¹

Kooperatifler:

- 1- Kazançları götürü usulde tespit olunan tüccara,
- 2- Kazançları götürü usulde tespit olunan serbest meslek erbabına,
- 3- Vergiden muaf esnafa,

Yaptıkları işler veya onlardan satın aldıkları emtia için işi yapana veya emtiayı satana imza ettirdikleri bir gider pusulası tanzim ederler. Bu pusulanın bir nüshası işi yapana veya emtiayı satana verilir.

Gider pusulası, işin mahiyeti, emtianın cins ve nev'i ile miktar ve bedelini ve iş ücretini, işi yapan ile yaptıranın veya emtiayı satın alan ile satanın adları ile soyadlarını, adreslerini ve tarihi ihtiva eder.

1.6.3.7. ÜCRET BORDROSU ¹⁴²

İşverenler her ay ödedikleri ücretler için (Ücret bordrosu) tutmaya mecburdurlar.¹⁴³ Gelir Vergisi Kanununa göre vergiden muaf olan ücretlerle götürü ücret üzerinden vergiye tabi hizmet erbabına yapılan ücret ödemeleri için bordro tutulmaz.

¹⁴¹ V.U.K. md.234

¹⁴² Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği

¹⁴³ VUK. md. 238

Ücret bordrolarında en az aşağıdaki bilgiler yazılır.

1- Hizmet erbabının soyadı, adı, ücretin alındığına dair imzası veya mührü (ücretin ödenmesinde ayrıca makbuz alan işverenlerin tutacakları ücret bordrosuna imza veya mühür konulması mecburi değildir).

2- Varsa vergi karnesinin tarih ve numarası,

3- Birim ücreti (Aylık, haftalık, gündelik, saat veya parça başı ücreti),

4- Çalışma süresi veya ücretin ilgili olduğu süre,

5- Ücret üzerinden hesaplanan vergilerin tutarı (Varsa diğer kesintiler),

Bordronun hangi aya ait olduğu baş tarafında gösterilir. Bir aya ait bordro ertesi ayın yirminci gününe kadar hazırlanıp tarihlenerek kooperatif yetkilileri ile bordroyu tanzim eden memur tarafından imzalanır.

İş verenler, ücret bordrolarını, yukarıdaki esaslara uymak şartıyla diledikleri şekilde tanzim ederler.

1.7. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE

DENETİM

Kooperatiflerin denetimi Kooperatifler Kanununda düzenlenmiştir. Buna göre; denetçiler, genel kurul namına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını tetkik eder.

Genel kurul, denetleme organı olarak en az bir yıl için bir veya daha çok denetçi seçer. Genel kurul yedek denetçiler de seçebilir. Denetçilerin ve yedeklerinin kooperatif ortaklarından olması şart değildir. (KoopK. md. 65)

Denetçiler, işletme hesabiyle bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticeleriyle mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını incelemekle yükümlüdürler. Ortakların şahsan sorumlu veya ek

ödeme ile yükümlü olan kooperatiflerde denetçiler, ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da incelemek zorundadırlar.

Yöneticiler, bu maksatla denetçilere defterleri ve belgeleri verirler. Denetçilerin istekleri üzerine müfredat defteri ve bu defterin hangi esaslara göre düzenlendiği ve istenilen her konu hakkında bilgi verilir.

Ortaklar gerekli gördükleri hususlarda denetçilerin dikkatini çekmeye ve açıklama yapılmasını istemeye yetkilidirler. (KoopK. md. 66)

Denetçiler her yıl yazılı bir raporla beraber tekliflerini genel kurula sunmaya mecburdurlar.

Denetçiler, görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıkları, kanun veya ana sözleşmeye aykırı hareketleri bundan sorumlu olanların bağlı buldukları organa ve gerekli hallerde aynı zamanda genel kurula haber vermekle yükümlüdürler.

Denetçiler yönetim ve genel kurul toplantılarına katılırlar. Ancak, yönetim kurulunda oy kullanamazlar. (KoopK. md. 67)

Denetçiler, görevleri sırasında öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların şahısları için zarar umulan hususları kooperatif ortaklarına ve üçüncü şahıslara açıklayamazlar. (KoopK. md. 68)

Ana sözleşme ve genel kurul kararı ile denetleme teşkilatı hakkında daha geniş hükümler koymak, denetçilerin görev ve yetkilerini artırmak ve özellikle ara denetlemeleri öngörmek mümkündür. (KoopK. md. 69)

Kooperatifler Kanunu 65. ve 69. maddelerde belirtilen denetim iç denetim olarak adlandırılabilir.

Ticaret Bakanlığının görev ve yetkileri içinde bulunan kooperatifleri, birlikleri, merkez birliklerini ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'ni teftiş etmek, denetlemek veya denetlettirmek, (KoopK. md. 86)

Kooperatiflerle, kooperatif birlikleri, merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin, genel kurul toplantılarında temsilci bulundurmak (KoopK. md. 87)

Kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin muhasebe usulleri ve mecbur olarak tutacakları defterleri belirtmek(KoopK. md. 89)

Kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin işlem ve hesaplarını ve varlıklarını müfettişlere veya kooperatif kontrolörlerine denetletirmek (KoopK. md. 90) şeklindeki görevlerini ise dış denetim olarak sınıflandırılabiliriz.

Dış denetimi gerçekleştiren temsilciler, toplantının kanunlara, ana sözleşmeye ve gündeme göre yürütülmesini denetleme ve temin ile görevlidirler. Temsilci, genel kurulda, kanun ve ana sözleşmeye aykırı olarak alınan kararlar hakkındaki görüşünü tutanakla belirtmeye mecburdur.

Ayrıca kooperatifler ve üst kuruluşlarına kredi veren kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve ilgili bakanlıklar; verilen kredilerin açılış gayesine uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı, plan ve projesine uygunluğu, teknik özellikleri ve kalite açısından denetleyebilirler. (Değişik: 6/10/1988 - 3476/23 md.)

İlgili bakanlık; kooperatif üst kuruluşlarını, ilgili müesseseleri ve bağımsız denetim kuruluşlarını denetleme işleri için görevlendirebilmektedir. (KoopK. md. 91) ¹⁴⁴

¹⁴⁴ Değişik birinci fıkra: 6/10/1988 - 3476/24 md.

1.8.TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE İSTİSNA VE MUAFIYET

Kooperatifler Kanunu, özel kanunlar ve vergi kanunlarına konan bazı hükümlere göre kooperatife ait her çeşit defterlerin ve ana sözleşmelerin onaylanması, defterlerin açılış tasdiklerinde sayfalarının mühürlenmesi her nevi harçtan ve damga vergisinden muaftır.

Ortakların üreterek kooperatife sattıkları ya da kooperatiften üretim faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları malların değerine göre hesaplanan kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Örneğin fındık üreticilerinin ortağı oldukları kooperatife sattıkları fındığın satışından elde ettikleri olumlu fark kurumlar vergisinden muaftır. Aynı kooperatifin ortak olmayan üreticilerden satın aldığı fındığın satışından doğan kazançları ise kurumlar vergisine tabidir.¹⁴⁵

1.8.1. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNA GÖRE MUAFIYET VE İSTİSNALAR

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu' nun¹⁴⁶ 7. maddesinin 2362 Sayılı Kanun'la değişik 16 numaralı bendinde yeni Kurumlar Vergisi Kanunu¹⁴⁷ 4. maddesine göre kooperatiflerin, esas mukavelelerinde (Tüketici ve Taşımacılık kooperatifleri hariç kalmak üzere);

- a) Sermaye üzerinden kazanç dağıtmamak,
- b) İdare meclisi başkan ve üyelerine kazanç üzerinden hisse vermemek,
- c) İhtiyat akçelerini ortaklara dağıtmamak,

¹⁴⁵ Odyakmaz, Altuğ, s. 76

¹⁴⁶ R. G., Y. T. 10/6/1949, S. 7229

¹⁴⁷ 5520 Sayılı Kanun, Kabul Tarihi: 13/6/2006 R. G. T. 21/6/2006 , S. 26205

d) Mnhasıran ortaklarıyla iŒ görmek Œartlarının yazılı bulunması ve fiiliyatta da bu kayıt ve Œartlar dahilinde faaliyet göstermeleri halinde kurumlar vergisinden muaf oldukları hükme baēlanmıŒtır.

Diēer taraftan, 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu' nun 93. maddesinin 4. fıkrasında; kooperatifler, kooperatif birlikleri ve kooperatif merkez birliklerinin faaliyete geçen üst kuruluŒlara girmedikleri takdirde, Kurumlar Vergisi Kanunu' nun 7. maddesinin 16 numaralı bendinde yazılı kurumlar vergisi muaflıēından yararlanamayacakları hükme baēlanmıŒtır. Uygulamada, 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu' nun 93 / 4 maddesindeki bu hükme raēmen, üst birliēe ye olmama halinin, kooperatiflerin kurumlar vergisinden muaf olmalarını engellemeyeceēi yönünde bazı yargı kararları zerine, 4369 Sayılı Kanun'un 81/D-7 maddesiyle, Kurumlar Vergisi Kanunu' nun 7/16 maddesine; “.... faaliyete geçen üst kuruluŒlara girmeyen kooperatifler muafiyetten faydalanamaz” hükmü eklenmiŒtir. Böylece, kooperatiflerin kurumlar vergisinden muaf olabilmeleri için gerekli olan “ st birliēe girme” Œartı, hem Kurumlar Vergisi Kanunu' nun 7/16 maddesinde, hem de Kooperatifler Kanunu' nun 93/4 maddesinde mükerreren dzenlenmiŒ olmaktadır.

Bu hükümler uyarınca, kooperatiflerin, kurumlar vergisi muafiyetinden faydalanabilmeleri için;

1-) Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 7/16. maddesindeki muafiyet Œartlarının kooperatif ana szleŒmelerinde yazılı bulunması,

2-) Ana szleŒmede muafiyet Œartları yazılı olmakla beraber, fiiliyatta da bu kayıt ve Œartlar dahilinde faaliyet göstermeleri,

3-) Kooperatiflerin faaliyet gösterdikleri alanda varsa bir üst kuruluŒa girmiŒ olmaları gerekmektedir.

1.8.2. KOOPERATİFLER KANUNUNDA

DÜZENLENEN VERGİ, RESİM VE HARÇ

MUAFLIĞI

Kooperatifler Kanununun 93. maddesinde, kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği' nin muaf olduğu vergi, resim ve harçlar aşağıdaki gibi düzenlenmiştir¹⁴⁸:

1) Birbirinden ve ortaklarından aldıkları faiz ve komisyonlar ile ortaklarına kefalet etmeleri dolayısıyla bunlardan aldıkları paralar Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nden muaf tutulmuştur.

2) Her nevi defterlerinin ve ana sözleşmelerinin tasdiki ve açılış tasdiklerinde sayfaların mühürlenmesi, her nevi harçtan ve damga vergisinden muaftır.

3) Kiraya verilmediği veya irat getirmeyen bir cihete tahsis edildiği müddetçe, sahip oldukları gayri menkul mallar üzerinden alınacak her türlü vergilerden muaftır. Burada düzenlenen şartlı emlak vergisi muaflığıdır. Şartlar ise, bu gayrimenkuller kiraya verilmemiş olacak veya irat getirmeyen bir amaca tahsis edilmiş olacak. Bu muaflık düzenlemesi aşağıda açıklanacağı üzere “**hizmet binaları**” için Emlak Vergisi Kanununun¹⁴⁹ 4/p maddesindeki “**daimi muaflık**” ile mükerrer bir düzenlemeyi ifade etmektedir.

4) Yine Kooperatifler Kanununun 93. maddesinde ortakların temlik edecekleri gayri menkuller, her türlü vergi ve harçtan muaf tutulmuştur.

5) Diğer taraftan yönetim kurulu, ana sözleşmeye uygun olarak yapılacak isteğe rağmen, bir ortağın kooperatiften istifasını kabulden kaçınırsa, bu ortağın çıkma

¹⁴⁸ Muaflık ve İstisnalar,

<http://www.turkiyemillikoop.org.tr/koopvergi/KoopVerMuaf.htm>, 2.5.2006

¹⁴⁹ R. G., Y. T. 11/08/1970, S. 13576

isteğinin noter aracılığı ile kooperatife bildirilmesi halinde, bu bildirim de damga vergisine ve diğer harç ve resimlere tabi tutulmayacaktır (KoopK. md. 93/1-e).

6) Kooperatifler Kanununun 93/2. maddesinde düzenlenen gayrimenkullerin, irtifak haklarının ve gayrimenkul mükellefiyetlerinin kooperatiflere veya birliklere sermaye olarak konulması halinde Emlak Alım Vergisi Kanununun 9. maddesindeki “**indirimli nispetin**” uygulanmasının, Emlak Alım Vergisi Kanununun kaldırılması (Tapu harçlarına dönüştürülmesi) nedeniyle işlerliği kalmamıştır.

7) Kooperatifler Kanununun 93/3. maddesiyle Kurumlar Vergisi Kanunu na atıf yapılmak suretiyle, KVK’ nın 7/16. maddesindeki şartlar dahilinde, kurumlar vergisinden muaflık mükerreren düzenlenmiştir.

8) Yine, Kooperatifler Kanununun 93/4. maddesiyle kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin ve kooperatif merkez birliklerinin faaliyete geçen üst kuruluşlara girmedikleri takdirde, Kooperatifler Kanunu ile getirilen ve yukarıda açıklanan vergi, resim ve harç muafliklarından (defter ve ana sözleşme tasdiki dışında) yararlanamayacakları hüküm altına alınmıştır.

Diğer taraftan, 4572 Sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun’un 6. maddesinde, Kooperatifler Kanunu’ndaki vergi, resim ve harç muaflık veya istisnalar paralelinde veya ilave, söz konusu kooperatif ve birlikleri hakkında vergisel muaflık veya istisnalar ayrıca düzenlenmiştir.

1.8.3. YIL İÇİNDE KURUMLAR VERGİSİ

MUAFİYET ŞARTLARINI KAYBETMESİ VEYA

KAZANMASI¹⁵⁰

Kooperatiflerin yıl içinde muafiyet şartlarını kazanmaları veya kaybetmeleri halinde hangi tarihten itibaren kurumlar vergisinden muaf olacakları veya hangi tarihten itibaren kurumlar vergisine tabi olacakları konusunda, Kurumlar Vergisi Kanununda bir düzenleme yapılmamıştır. Örneğin, bir kooperatifin yıl içinde ana sözleşmesini KVK'nın 7/16. maddesine uygun hale getirerek veya bir üst kuruluşa girerek kurumlar vergisi muafiyet şartlarını kazanması halinde bu kooperatif hangi tarihten itibaren kurumlar vergisinden muaf olacaktır?

Vergi İdaresi bir olay nedeniyle bu konudaki görüşünü aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Kooperatif ana sözleşmelerinde yıl içinde yapılacak değişikliklerle Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesinin 16 numaralı bendindeki muafiyet şartlarına yer verilmesi ve kooperatifin faaliyet gösterdiği bölgede ve alanda kurulmuş bulunan üst birlik varsa bu birliğe üye olunması halinde; muafiyet şartlarını taşıyan ana sözleşmenin Ticaret Sicili Gazetesinde yayınlandığı tarihten itibaren kooperatifin kurumlar vergisinden muaf tutulması gerekir.

Öte yandan, yıl içinde, muafiyet şartlarının kaybedilmesi halinde, bu tarihten itibaren kooperatifin kurumlar vergisi mükellefi olacağı tabiidir.

1.9. ÜST ÖRGÜTLENME

Üst örgütlenme, kooperatifler sisteminin kurulup işletilmesi için yapılan bir çatı kooperatif düzenidir.(KoopK. md.70, f.1.) Üst örgütlenme, kooperatiflerin müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmek için ekonomik

¹⁵⁰ Kooperatiflerde Vergi Muafiyeti,

<http://www.turkiyemillikoop.org.tr/koopvergi/KoopVerMuaf.htm>, 3.5. 2006

faaliyetlerde bulunmak, çalışmalarını koordine etmek, denetlemek, dış ülkelerle ilişkileri düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek, eğitim olanaklarını sağlamak, örgütlerde bulunmak sebepleri ile gereklidir.¹⁵¹

Üst örgütlenme kademeleri sırası ile; kooperatif birlikleri; kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Kooperatif Birliği'dir. (KoopK. md. 70, f. 2.)

1.9.1. KOOPERATİF BİRLİKLERİ

Konuları aynı veya birbiriyle ilgili nitelikte olan 7 veya daha çok kooperatif tarafından üst birlik kurulabileceği ana sözleşmelerinde tespit edilebilir. İlgili Bakanlık tarafından bölgeler belirlendiği takdirde, bu bölgelerde aynı çalışma konularına sahip birden fazla kooperatif birliği kurulamaz (KoopK. md. 72). Kooperatifler merkez birliği kuruluşunu tamamlamadığı hallerde, birlikler kendisine bağlı kooperatifleri denetler ve bu denetim sonuçları ilgili Bakanlığa bildirilir. (KoopK. md.75).

1.9.1.1. KOOPERATİF MERKEZ BİRLİKLERİ

Kooperatif birlikleri, kendi aralarında kooperatif şeklinde merkez birlikleri kurabilirler. Aynı çalışma konularına sahip kooperatif birlikleri birden fazla kooperatif merkez birliği kuramazlar (KoopK. md.76). Kooperatif merkez birlikleri, kendisine bağlı birlik ve kooperatifleri denetler ve bunların eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılar. Yapılan denetim sonuçları ilgili Bakanlığa bildirilir. (KoopK. md.75)

Merkez birliklerinin Genel Kurulları, merkez birliğine dahil kooperatif birliklerinin Genel Kurulları tarafından seçilecek temsilcilerden kurulur. Merkez birliğinin Yönetim Kurulu üyeleri ise bu Genel Kurul tarafından kendi üyeleri arasından seçilir.¹⁵²

¹⁵¹ Tekinalp, (Poroy, Çamoğlu). s. 1011

¹⁵² Tekinalp, (Poroy, Çamoğlu).s. 1012

1.9.1.2.TÜRKİYE MİLLİ KOOPERATİFLER

BİRLİĞİ

Kooperatif birlikleri veya merkez birlikleri, kooperatif şeklinde Türkiye Milli Kooperatifler Birliği kurabilirler (KoopK.md.77).

Danışma Kurulu

Türkiye Milli Genel Kooperatifler Birliği Genel Yönetim Kurulu ile Devlet Planlama Teşkilatı, Sanayi ve Ticaret, Tarım ve Köy İşleri, Maliye, Bayındırlık ve İskan, Milli Eğitim Bakanlıkları, kooperatifleri finanse eden bankalar ve Türk Kooperatifçilik Kurumunun birer temsilcisinin katılımıyla “Türkiye Kooperatifleri Danışma Kurulu” kurulur. Bu kurulun görev ve yetkileri, çalışma şekli ve şartları Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak bir tüzük ile belirlenir (KoopK. md .80).

Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ve Danışma Kurulu Görev ve Sorumlulukları

Kooperatiflerin, ortak menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmek için iktisadi faaliyette bulunmak, faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemek, dış memleketlerle olan münasebetlerini düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek ve eğitim yapmak, kooperatifçilik konularında tavsiyede bulunmak gibi hizmetlerin yerine getirilmesi için kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği kurulur. Bunların yönetim kurulu üyeleri ile memurları suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden dolayı “Devlet Memurları” gibi ceza görürler (KoopK. md.62 ve 70).

Kooperatif ve üst kuruluşları, üst kuruluşun tespit edeceği esaslara göre, kendilerine yönelik denetim ve eğitim hizmetlerine ait giderlere iştirak ederler (KoopK. md.75).

1.9.1.2.1.TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ MERKEZ

BİRLİĞİ

Tüketici Kooperatifleri Merkez Birliği 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre 10 Ekim 1994 yılında kurulmuş olup, ülkemizde kendi alanında hizmet veren ilk ve tek tüketici örgütüdür. Enver Kılıç amaçlarının “fabrikalardan ve ilk ellerden mal alarak piyasada tüketici lehine denge unsuru olmak suretiyle toplumsal barış ve huzurun sağlanmasında, demokrasinin güçlenmesi ve yaygınlaşmasında devletimize yardımcı olmaktır” şeklinde açıklamıştır.¹⁵³

Kurucu bölge birlikleri şunlardır;

- S.S. Körfez Tükobirlik; Kocaeli ve civarı tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Eskişehir ve civarı tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Yol-iş sendikası üyeleri tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Güney Marmara tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Ege bölgesi tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Tek Gıda İş sendikası çalışanları tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Kastamonu tüketici kooperatifleri birliği
- S.S. Tokat tüketici kooperatifleri birliği

Merkez Birliği'nin merkezi Ankara'da bulunmaktadır. Ancak dağınık bir örgütlenmeye sahip olması ve kimi ekonomik yetersizlikler nedeni ile Ankara'dan idare edilememektedir. Şu anda S.S. Tüm Tüketici Kooperatifleri merkez birliğinin 9 bölge

¹⁵³ Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği, Karınca Dergisi, yıl 64, S. 750, Haziran 1999, s. 29-30

birlik ortağı bulunmaktadır. Bu bölge birliklerine bağlı yaklaşık 250 birim kooperatif ve yaklaşık 65.000 kayıtlı ortak bulunmaktadır.¹⁵⁴

1.9.2.ULUSLARARASI KOOPERATİF

KURULUŞLAR

Avrupa’da ilk tüketiciyi koruma hareketi 1947 yılında “Danimarkalı Tüketiciler Konseyi”nin kurulmasıyla başlamıştır. 1950’li yılların sonlarına doğru Avrupa’nın diğer ülkelerinde de tüketiciyi koruma örgütleri kurulmuştur. Bu örgütlerin etkisi 1960’lı yılların sonlarına doğru iş dünyası ve hükümetleri etkileyebilmeleriyle görülmeye başlamıştır. Böylece ülkeyi yönetenler tüketicilerin korunmasıyla ilgilenmeye başlamışlardır. Başlangıçta her üye ülkede ayrı ayrı kurulan ve bugün AB düzeyinde faaliyet gösteren tüketiciyi koruma örgütleri Tüketici Birlikleri Avrupa Bürosu (BEUC) , Avrupa Topluluğu Aile Örgütleri Komitesi (COFACE), Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), ve Avrupa Topluluğu Tüketici Kooperatifleri Kuruluşu (EUROCOOP)’dur.¹⁵⁵

1.9.2.1. ILO (ULUSLAR ARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ)

Uluslararası Çalışma Örgütü, 1919’da imzalanan Versay Anlaşmasında öngörülen Milletler Cemiyeti ile ortaya çıkmıştır. Amaç, Birinci Dünya Savaşından sonra giderek büyüyen sorunlara yönelik sosyal reform niteliğinde çözümler bulmak ve reformların uluslararası düzeyde uygulanmasını sağlamaktır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği, <http://www.turkiyemillikoop.org.tr/tukobirlik.htm>, 20.5.2006

¹⁵⁵ Özçelik, Ahmet. Tüketici ve Kooperatifçilik. Karınca Dergisi, yıl 64, S. 750, Haziran 1999. s. 9-10

¹⁵⁶ ILO’nun Amacı, <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/tarihce.htm>, 18.5.2006

ILO'nun dört temel stratejik hedefi vardır:

- Çalışma yaşamında standartlar, temel ilke ve haklar geliştirmek ve gerçekleştirmek.
- Kadın ve erkeklerin insana yakışır işlere sahip olabilmeleri için daha fazla fırsat yaratmak,
- Sosyal koruma programlarının kapsamını ve etkinliğini artırmak
- Üçlü yapıyı ve sosyal diyalogu güçlendirmek.

Bu hedefler bir dizi yolla gerçekleştirilmektedir:

- Temel insan haklarını geliştirmek, çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek, istihdam olanakları yaratmak üzere uluslararası politika ve programların oluşturulması.
- Uluslararası çalışma standartlarının oluşturulması; bu standartların uygulanmasının izlenmesi için uygun mekanizmanın oluşturulması, standartların ulusal mercilere, söz konusu politikaların hayata geçirilmesinde, yol gösterici olmaktadır.
- Ülkelerin söz konusu politikaları pratikte fiilen gerçekleştirmelerine yardımcı olmak için, kapsamlı bir uluslararası teknik işbirliği programının, sosyal tarafların aktif ortaklığı ile oluşturulması ve uygulanması.
- Bu çabaların tümünün geliştirilmesi için eğitim, öğretim, araştırma ve yayın faaliyetlerinde bulunulması.¹⁵⁷

Uluslararası Çalışma Örgütü, Sözleşmeler ve Tavsiye Kararları yoluyla, çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm

¹⁵⁷ILO'nun Çalışmaları, <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/neyapar.htm>, 21.5.2006

konuları düzenleyici, uluslararası çalışma standartları oluşturur. Mesleki eğitim ve rehabilitasyon, istihdam politikası, iş hukuku, endüstriyel ilişkiler, çalışma şartları, yönetimin geliştirilmesi, kooperatifler, sosyal güvenlik, çalışma istatistikleri, iş sağlığı ve güvenliği konularında teknik yardım sağlar. Bağımsız iş ve işveren örgütlerinin kurulmasını destekler ve bunlara eğitim ve danışmanlık hizmeti verir. Birleşmiş Milletler sistemi içinde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, yönetim kurullarına işçi, işverenin hükümetlerle eşit olarak katıldığı, kendine has olan üçlü bir yapısı vardır.¹⁵⁸

1.9.2.2. EURO-COOP

Milletler arası seviyede tüketicilerin korunması ile ilgili yapılan çalışmalar ile ilgili olarak 1957' de Roma antlaşmasının imzalanmasından sonra Avrupa Tüketici Kooperatifleri Birliği (EUROCOOP) kurulmuştur. EUROCOOP' un vazifeleri aşağıdadır;

- Ortaklarının iktisadi ve içtimai durumlarını iyileştirmek,
- Avrupa Topluluğu seviyesinde tüketicileri temsil ve müdafaa etmek,
- Düzenli haber değişimine hizmet etmek ve ortak kooperatiflerle aynı menfaate dayanan hususlarda işbirliği yapmak,
- Tüketim kooperatiflerinin çalışmalarına etki edebilen Avrupa Birliği siyaseti ve diğer düşüncelerle ilgili olarak ortak kooperatiflere bilgi vermek.¹⁵⁹

Euro- Coop (European Community of Consumer Cooperatives- Avrupa Topluluğu Tüketici Kooperatifleri), perakende ticarete bulunmak, tüketici çıkarlarını korumak ve tüketiciyi bilgilendirip, eğitmek amaçlarıyla kurulmuştur. Euro- Coop'un 15 Avrupa ülkesinde 21 milyonu aşkın üyesi bulunmaktadır. Üye ülkelerin 11'i Avrupa Birliği, 4'ü ise EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ülkeleridir. Euro- Coop, 2556

¹⁵⁸ Amaç ve İlkeler, <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/amacilke.htm>, 21.5.2006

¹⁵⁹ Arman, s. 17-21

kooperatife ait 31.166 mağazadan, 358.974 çalışanı ile hizmet vermektedir. 1992 yılında işlem devir hızı, toplam 46.5 milyar ECU olarak gerçekleşmiştir.¹⁶⁰

1.9.2.3. ICA (ULUSLAR ARASI KOOPERATİFLER BİRLİĞİ)

Birleşmiş Milletler tarafından tanınan ilk sivil toplum örgütü olan Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) 1895 yılında İngiltere'de kurulmuştur.¹⁶¹

Merkezi Cenevre İsviçre'de bulunan ICA kuruluş amaçları dahilinde kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konularında, diğer ülke kooperatifleri ülkemiz kooperatif kuruluşları ile de çalışmalarını sürdüren bir sivil toplum kuruluşudur. Bu çerçevede çeşitli toplantılar düzenlemekte ve istişari görüşmelerde bulunmaktadır.¹⁶²

ICA Başkanı Ivano Barberini'ye göre ICA'nın demokratik bir dünya inşa etme, hükümetler arasında olumlu ilişkiler yaratma ve insan ilişkilerini idare etme çabaları içerisinde olan sivil toplum örgütleri arasında olduğunu söylemektedir. Ona göre, ICA kooperatif değerleri ve ilkeleri çerçevesinde, ekonomik refah ve sosyal ilerleme arasında köprü teşkil etmeyi amaçlamaktadır.¹⁶³

¹⁶⁰ Turan, Nurcan. Avrupa'da Kooperatifçilik Hareketi ve Avrupa Birliği Kooperatif İlişkileri. Kooperatifçilik Dergisi, S. 117, Temmuz, Ağustos, Eylül 1997, s. 32-42

¹⁶¹ ICA Kuruluşu, <http://www.kibrisgazetesi.com/?newsid=25450&category=3>, 20.5.2006

¹⁶² ICA Amaçları, <http://www.pankobirlik.com.tr/haberler.asp?process=oku&id=52>, 23.5.2006

¹⁶³ ICA Amaçlar, <http://www.turkiyemillikoop.org.tr/%C4%B0CABASKAN%C4%B0NMESAJ%C4%B0.doc>, 23.5.2006

ICA kısaca şu işlerle uğraşmaktadır,

- Ortak kuruluşlar arasında bilgi ve haber akışını sağlar,
- Ortak kuruluşlara ait bilgileri toplayıp yayınlar,
- Kooperatifçilik eğitimi ile ilgili faaliyetlerde bulunur,
- Kooperatifleri tanıtıcı film ve benzeri ilanlarla kooperatifçilik fikrinin yayılmasında çalışır,
- Az gelişmiş ülkelerin kalkınması için ekonomik ve teknik yardımlarda bulunmak,
- Ulusal ve uluslar arası kuruluşlarla işbirliği yapar,
- Dergi ve gazeteler çıkararak kooperatifçilikle ilgili yayınlar yapar.¹⁶⁴

1.9.2.4. INTER-COOP

4 Ekim 1971 yılında kurulan International Organization for Consumer cooperative Distribution Trade (INTER-COOP) belli başlı amaçları şöyledir¹⁶⁵;

- Kooperatiflerin çalıştıkları konularda araştırmalar yapmak,
- Dünya ticareti hakkında bilgi toplamak ve bu konuda bilgi alışverişini gerçekleştirmek,
- Üye ülkelerin kooperatiflerinin çalışma alanlarını üretim ve satış düzeylerini belirlemek, bir ülkede üretilmeyen malın başka bir ülkeden alımını sağlamak,
- Üye ülkelerin büyük ölçekli yatırımlara birlikte girişimlerini sağlamak, maliyeti düşürmek ve bunu ortaklara yansıtmak.

¹⁶⁴ Kara, Mustafa. Türkiye’de Tüketim Kooperatifleri ve Üst Örgütlenmeleri. Karınca Dergisi. Yıl 56, S. 646, Ekim 1990. s. 28-30

¹⁶⁵ Memiş, s. 83

1.9.2.5. NAF

NAF İsveç, Norveç ve Danimarka'daki tüketici kooperatifleri birliklerinin birlikte üretimi ve toptan alımı gerçekleştirerek birim maliyeti düşürmeyi amaçladıkları ve 1917'de kurdukları bir uluslar arası üst kuruluştur. NAF İskandinav ülkelerindeki tüketim kooperatiflerinin ihtiyaç duyduğu malların % 40'ından fazlasını ithal etmekte, zaman zaman diğer ülkelerdeki kooperatiflerin adına pazarlıkta yapmaktadır.¹⁶⁶

1.10. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNİN

SORUNLARI

Birer hizmet kurumu olan kooperatiflerin amacı, hizmet sunduğu gruplara ucuz mal temin etmek, maliyeti düşürmek, temiz ve standarda uygun mal sağlamak, böylece piyasadaki rekabeti dengeleyerek üreticilerin kartelleşmesini önlemektir. Bu nedenle tüketicinin alışverişte herhangi bir olumsuzluk sonucu mağdur duruma düşmemesinde tüketim kooperatiflerine büyük görev düşmektedir.

Tüketici kooperatifleri, Türkiye'de en eski kooperatif türlerinden biridir. Tüketici kooperatiflerinin amaçları ortaklarına ucuz fiyatla, iyi ve kaliteli tüketim maddeleri sağlamaktır. Kooperatif ortağı, kooperatifin hem müşterisi hem de sermayedarı konumundadır. Kooperatif sermayesinin en hızlı devrettiği, dolayısı ile başarı şansı en yüksek tür olmasına rağmen, ülkemizdeki tüketim kooperatiflerinin OR-KO gibi istisnalar dışında pek başarılı olduğu söylenemez.¹⁶⁷

Türkiye'de de, tüketicinin korunması çerçevesinde etkin bir biçimde faydalanabilecek bir araç olan tüketici kooperatiflerinin geçmişi 85 yılı geçerken

¹⁶⁶ Memiş, s. 85

¹⁶⁷ Altuğ, Osman. Kooperatifçilik Üzerine, Kooperatif Dünyası Dergisi, Eylül 1994, S. 282, s. 4-5

ulaşılan nokta henüz arzulananın çok gerisinde olup, beklenen amaçlar genellikle gerçekteştirilememiştir.¹⁶⁸

İşletmecilik anlayışından uzak, basit bir “al- sat” olayı gerçekteştiren birim tüketiciler kooperatifleri, bu koşullar altında kısa zamanda faaliyetlerine son vermek zorunda kalmaktadırlar. Kılıç’a göre “ kooperatif kar etmez” önyargısına kapılarak, sermaye ve işlem hacmini arttıramayan kooperatiflerin enflasyonist ortamda varlıklarını sürdürmelerinin mümkün değildir. Çünkü ucuz populizm, kooperatifleri komaya sokar.¹⁶⁹

Türkiye’ de yaşanan sanayileşme ve şehirleşme sonucunda hızlı bir değişime uğrayan sosyo- ekonomik yapı tüketiciler kooperatifçiliğine olan gereksinimi arttırmıştır. Ülkemizdeki tüketiciler kooperatifleri genellikle malı toptancı tüccarlardan temin etmekte, çok sınırlı sayıdaki malı direkt üreticiden alabilmektedirler. Ülkemizde tüketiciler kooperatifleri, üretim kooperatifleri ile işbirliğine giderek veya bizzat kendileri üretimde bulunarak üreticiler- tüketiciler pazarlama kanalını yeterince kısaltmamışlardır. Ülkemizde tüketiciler kooperatiflerinin anılan rolünü etkin bir biçimde oynamasını engelleyen, gelişmesini geciktiren sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Halkın bilinçlendirilmemesi,
- Lider eksikliği,
- Devlet kooperatif ilişkilerinin düzensizliği,
- Resmi ve özel kuruluşların ters yönlü etkileri,
- Organizasyon ve üst örgütlenme sorunu,
- Kooperatifler arası işbirliğinin sağlanamaması,
- Eğitim ve denetim yetersizliği,

¹⁶⁸ Özçelik, Tüketicinin Korunması , s. 3

¹⁶⁹ Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatiflerinin Önüne Açılan Yeni Bir Ufuk. Karınca Dergisi Yıl 65, S. 764, Ağustos 2000, s. 20-21

- Kooperatif sendika ilişkilerinin yetersizliği¹⁷⁰

Tüketici Kooperatiflerinin sorunlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- Tüketicilerin iyi vasıflı ve ucuz tüketim maddeleri ile tüketim kooperatifleri hakkında bilgisizliği,
- Tüketici kooperatiflerinin sermayelerinin yetersiz olması
- Tüketici kooperatifleri ile işçi sendikalarının sıkı işbirliği yapmaması
- Tüketici kooperatiflerinin kendi aralarındaki ve zirai kooperatiflerle işbirliğinin yetersiz olması
- Tüketici kooperatiflerinin üst ve yan kuruluşlarının noksanlığı¹⁷¹

Bugün kooperatifleri hem dünyada hem de ülkemizde değişmeye günün koşullarına uymaya zorlayan faktörler ise şöyledir;

- Yapısal değişim,
- Demokratikleşme,
- Hükümetlerin kooperatif politikalarının değişmesi,
- Bölgesel ticaret gruplarının oluşması,
- Pazarların küreselleşmesi,
- Özelleştirme ve yeniden yapılanmanın gerekliliği,
- Tam rekabet alt yapısının oluşturulması,
- Tüketici talebindeki artışlar,

¹⁷⁰ Özçelik, Tüketicinin Korunması, s. 7-9

¹⁷¹ Arman, s.17-21

- Bilim ve teknolojideki gelişmeler,
- Zengin ve yoksul arasındaki farklılığın artması,
- Kişilerin kendi hayatlarını kontrol edebilme çabasında olması.¹⁷²

Tüketici kooperatiflerinden beklenen fonksiyonları yapabilmeleri ve başarılı çalışabilmeleri için alınması gereken önlemleri belirlemeye çalışacak olursak şu sonuçlara ulaşabiliriz;

Kooperatifçilik kararnameyle, kanunla ve zorla değil, ancak ve ancak deneme yoluyla varlık olabilir. Dünyaya yayılmış her büyük kooperatif hareketi küçükten ve deneme yoluyla başlamış ve özel kesim işiyle ve kamu kesimi işiyle rekabete girerek gelişmiştir.¹⁷³

Bir kooperatifin serbest piyasa koşullarında ortakları lehine fiyat avantajı sağlaması ancak kitlesel talep yaratmasıyla mümkündür. Eğer bir kooperatif serbest piyasa ortamında fiyatları etkileyebilecek düzeyde toplu talep yaratamıyorsa, kooperatif etki gerçekleştirmemiş demektir. Bu sorun sağlıklı bir üst örgütlenme ve üretimle bütünleşme yoluyla aşılabılır. Dünyada örnekleri görüldüğü gibi ekonomik kalkınmada tüketici kooperatifleri üretime geçtikleri zaman önem kazanmışlardır. Bu kazanımda kooperatiflerin kendi tesislerini kurmaları ve kendi tesisleri üzerinde yükselmelerinin önemli katkıları vardır.¹⁷⁴

Tüketici kooperatiflerinin, ekonomik sistem içinde varlıklarını devam ettirebilmeleri, çekici olabilmeleri ve gelişebilmeleri, büyük çapta ortakların başlıca ekonomik menfaatlerini korumada gösterecekleri başarıya bağlıdır.¹⁷⁵

¹⁷² Cengiz, Mehmet. Kooperatifçiliğin Rolü. s. 9-15

¹⁷³ Altuğ, s. 4-5

¹⁷⁴ Kılıç, Tüketim Kooperatiflerinin Önüne Açılan Yeni Bir Ufuk, s. 20-21

¹⁷⁵ Özçelik, Ahmet. Tüketim Kooperatifleri Ve Sorunları. Karınca Dergisi, Yıl 65, S. 757, Ocak 2000, s. 8-16

Bu sorunların çözümü için devlet ve kooperatiflerin işbirliğiyle aşağıdaki çalışmaların yapılması gereklidir.¹⁷⁶

- Yaygın ve örgün eğitim yoluyla kooperatifçiliğin faydaları anlatılabilir,
- İşçi teşkilatlarının konuya gerçekçi olarak eğilmeleri lider ve teşkilatlanma sorunlarını geniş ölçüde çözerek harekete hız verebilir,
- Kooperatiflerin etkili biçimde üst örgütlenmelerini vakit geçirmeden tamamlamaları gelişmeleri konusunda büyük faydalar sağlar,
- Devlet kooperatif ilişkileri yabancı ülkelerdeki uygulamalardan ve ülkemizde yaşanan tecrübelerden istifade edilerek yeniden düzenlenebilir,
- Kooperatiflerin sayısı artması yerine üye sayısı fazla güçlü kooperatiflerin meydana çıkması teşvik edilmelidir,
- Tüketici kooperatiflerine özel sektörle rekabet şartlarını bozmayacak şekilde imkanlar sağlanarak yaratılacak rekabet ortamı ile fiyat yükselmeleri kısmen önlenip kooperatiflerin piyasayı düzenleyici rollerini ifa etmeleri sağlanabilir,
- Kooperatif hareketin kendi kendini finanse edebilecek yapıya kavuşturulması başarıyı arttırarak finansman sorununu çözecektir,
- Tüketici kooperatiflerinin serbest piyasa ekonomisi şartlarında çok yönlü çalışması çeşitli büyüklüklerde mağazalara sahip olması, üyelerinin ihtiyaçlarına daha fazla cevap verebilmeleri sonucunu yaratabilir,
- Üyelik formalitelerinin basit tutulması, politik ve dini tarafsızlık, kooperatifçilik ilkelerine uygun çalışma yapılması üye sayısının arttırılmasını sağlayabilir,
- Tüketici kooperatifçiliği hareketinin tamamen demokratik esaslara göre geliştirilmesi, üyelerinin bilinçlendirilmesine ve demokrasi prensiplerine sahip çıkmasına sebep olabilir

¹⁷⁶ Özçelik, Tüketicinin Korunması , s. 3-9

Aşağıda sözü edilen alanlarda pazarlama amaçları saptayan bir tüketici kooperatifi, sağlıklı büyüme ve gelişme için ön koşulları gerçekleştirmiş olarak kabul edilir:

- Satışların miktar ve değerinde artış sağlamak,
- Temel ticari malların yerel pazar paylarında artış sağlamak,
- Ticari mallarda çeşitlenmeye gitmek,
- Pazar rekabeti karşısında fiyat politikasında esnek davranmak,
- Mümkün olduğu kadar geniş bir coğrafi bölgeye ve çeşitli gelir gruplarına hizmet götürebilmek için zincir mağazalar kurmak,
- Eve teslim ve basitleştirilmiş ödeme yöntemleri, daha iyi paketleme gibi geliştirilmiş müşteri hizmetleri sunmak.¹⁷⁷

1.11.TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE

SORUNLARIN GİDERİLMESİNDE

UYGULANACAK YÖNTEMLER

1.11.1. EĞİTİM

Kooperatifçilik eğitiminin geniş halk kitlelerine ulaştırılabilmesi ve bu eğitimin vatandaşları kooperatif harekete sevk edebilmek için geliştirilmiş metotlar olmalıdır. Kooperatifçilik eğitiminin yeterli olmayışı, özellikle kooperatif yönetici ve deneticilerinin iyi bir şekilde eğitilememiş olması, ortakların kooperatifçilik ruhu, kardeşlik anlayışı, sosyal huzur ve barışın ancak bu biçimde gerçekleştirilebileceği

¹⁷⁷ Sina, Zeynep. Kooperatif İşletmelerde Amaç Tespiti. Kooperatifçilik Dergisi ,Ocak- Şubat- Mart 1985 s. 25-35

hakikatini tam anlamıyla kavrayamamış bulunmaları arzulan hedefe varmayı engellemiştir.¹⁷⁸

Kooperatif ortağı olan kişilerin kooperatifçilik bilgileri ile donatılması, genel kurullara mutlaka katılması, yönetime seçilecek kimselerin oylanması sırasında son derece dikkatli olmaları gereklidir. Kooperatif yöneticilerinin gerek kendi denetleme kurulları, gerekse ilgili kamu otoritesi tarafından denetlenmesi ve kontrol edilmesi, ortakların hak ve mükellefiyetleri bakımından üzerinde önemle durulması gerekli konudur. Aksi takdirde zaman zaman iyi niyetten yoksun olan yönetim organ ve kişileri kooperatifin ortaklarının kar ve zararından daha ziyade kendi şahsi çıkarlarını ön plana çıkartmaktadırlar. Böyle durumlarda kooperatif veya işletmeler asla planladıkları programı gerçekleştirememekte ve istedikleri hedefe ulaşamamaktadırlar.¹⁷⁹

Kooperatif eğitiminin temel konuları; eğitimin üç ayrı şekilde yapılması gerekmektedir. Bunlar – kooperatif yöneticileri ve çalışanlarının eğitimi – kooperatif ortaklarının eğitimi – halkın, genç nüfusun ve aydınların eğitimi - eğer bu üç grupta kooperatifçilik eğitimi devamlı olarak uygulanırsa neticede inanma ve anlayışa dayalı bir kooperatifçilik oluşacak ve kurulan kooperatifler sağlam temellere oturtulacaktır.

Kooperatifçilik eğitiminin çeşitleri,

- Mevzuat eğitimi
- Teknik eğitim
- Sosyal ve kültürel eğitim şeklindedir.

Türkiye’de kooperatifçilik eğitimi; bakanlıklar ve kooperatif üst örgütleri tarafından verilmektedir.

Teorik alandaki eğitim çalışmaları aynı etkinlikle uygulamalı şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Kooperatifçilik eğitiminde karşılaşılan mali sorunların

¹⁷⁸ Demirci, Rasih. Er, Celal. Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma. Kooperatifçilik Dergisi, Temmuz- Ağustos- Eylül 1982, s. 12-21

¹⁷⁹ Verimlilik ve Kooperatifçilik, Karınca Dergisi, Başyazı, S. 814 Ekim 2004 s. 1-2

çözümüne yönelik olarak kooperatif kuruluşlardan özel bir fon desteği sağlanmalıdır. Kooperatifçilik eğitiminde kullanılacak yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi amacına yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Tüm eğitim kurumlarında kooperatifçilik eğitim ve öğretim çalışmaları yapılmalı, ayrıca bu kurumlarda eğitim gören kişilerin konularıyla ilgili alanlarda görev yapabilmelerine imkan sağlanmalıdır. Kooperatifçilik eğitimi sadece okullarda veya ilgili kurumlarda değil kamuya açık iletişim alanlarında da gerçekleştirilerek kooperatif bilinci yaygınlaştırılmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki eğitim standartlarına uygun normlara göre bu eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Kooperatif üst örgütlerinin öncülüğünde ve Türk kooperatifçilik kurumu ile üniversitelerin işbirliği çerçevesinde kooperatifçilik eğitimi programları yapılması sağlanmalıdır. Kooperatiflerle ilgili bakanlıkların koordinasyonunda eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması sağlanmalıdır.¹⁸⁰

1.11.2. ÜST ÖRGÜTLENME

Kooperatif hareket, sadece birim kooperatiflerinin kurulması ve gelişmesi demek değildir. Birim kooperatifler, kendi başlarına kooperatifçilikten beklenen görevleri etkili ve sürekli olarak yerine getiremezler. Çünkü birim kooperatifler, ortaklarının ulusal düzeyde gereksinimlerini giderebilecek ve onları aracı, tefeci, sanayici ve holdinglere karşı koruyabilecek güçte değildirler. Sağlıklı bir dikey örgütlenmede ısrarlı olunmasının nedeni budur.

Türkiye’de tüketici kooperatifleri dikey örgütlenmeyi tamamlamışlar, ama kredi ve finans yetersizliği nedeniyle yatay örgütlenmeyi tamamlamadıkları için, yol tıkanmış ve tüketici kooperatiflerinin tepe kuruluşu olan merkez birlik istenilen yere ulaşamamıştır. Bu tıkanıklığın giderilmesi için , Tüm Tüketici Kooperatifleri Tedarik ve Dağıtım Anonim Şirketi (TÜMKO A.Ş.) kurulmuş, yönetiminde kooperatiflerin de temsil edilmesi öngörülmüştür.¹⁸¹

¹⁸⁰ Koçtürk, Murat. Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Sorunları ve Çözüm Önerileri. Karınca Dergisi, Yıl 65, S. 766, Ekim 2000

¹⁸¹ Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatiflerinin Üretimle Bütünleşmesi. Karınca Dergisi, Yıl 65, S. 763, Temmuz 2000, s. 23-24

1.11.3. DEMOKRATİKLEŞME

Kooperatifçiliğin gücü, uygulanabilirliğinden ve insanların yaşamında gerçek ve ani değişimler yapabilecek olan eşitlik, demokrasi ve dayanışma temelli değerler sistemine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁸²

Kooperatiflerin demokratik hukuk ilkelerine bağlı, hür ve bağımsız özellikle siyasi iktidarın vesayetinden mutlaka kurtarılmış olması şarttır.

Kooperatifler konusunda hala iki veya üç bakanlık, beş ayrı genel müdürlük tasarrufta bulunmaktadır. Kooperatifçiliği tanzim eden mevzuat ve yasalar hala teke düşürülememiştir. Hala pek çok alanda faaliyet gösteren kooperatiflerin üst birlikleri ve merkez birlikleri kurulabilmiş değildir. Türkiye'deki kooperatif ortaklarının eğitimi ve öğretimi zayıf olduğu gibi kooperatifçilik bilinci de yeteri kadar gelişmemiştir. Kooperatif ortağı veya üyesi kendi kooperatifine gereği gibi sahip çıkamamaktadır.¹⁸³

Bugün, kalite- fiyat ilişkisinin sağlanmasında dünyanın en gelişmiş ülkelerinde bile başarıyla sürdürülen tüketim kooperatifçiliği, demokratik yönetimin değerini ortaya koyan, demokrasinin yerleştirilmesine katkısı bulunan, piyasada düzenleyici fonksiyonları üstlenebilen ve ekonomik örgütlenmenin ayrılmaz parçası haline gelen bir teşkilatlanma biçimidir.¹⁸⁴

1.11.4. REKABET

Rekabet ortamında yer alan tüketim kooperatifleri, maliyetlerini rakip ticari kuruluşların düzeyinde tutarak, hizmetlerini, teknik ilerlemeyi, güçlülere karşı

¹⁸² Kılıç, Enver. Küreselleşen Dünya Kooperatifsiz Olmaz. Karınca Dergisi, S. 791, Kasım 2002, s. 29

¹⁸³ Er, Celal. Türkiye'de Kooperatifçiliğin Geldiği Yer. Karınca Dergisi, S. 800, Ağustos 2003, s. 3-7

¹⁸⁴ Özçelik, Tüketicinin Korunması , s. 3

koyabilmeyi mümkün kılacak rezervlerin oluşumuna imkan sağlayacak bir fiyat politikası uygulamak suretiyle bu işlevlerini yerine getirebilirler.¹⁸⁵

Tüketici kooperatiflerinin; aracıyı kısmen kaldırabilmesi tüketim konularını üretim aşamasına geçirip çeşitli malların istihsaline girebilmesi, bu suretle fiyatları piyasaya göre düşürmesi ve kalite sağlaması, üyelerine faydalı olduğu kadar piyasada düzenleyici rol oynayabildiği ölçüde devlete de hizmet etmektedir. Yaygın ve etkin bir tüketim kooperatifçiliğın hareketi sadece tüketiciye uygun fiyatla mal sağlamakla kalmaz, aynı zamanda satılan malların kalitesinin iyileştirilmesine, araçların kar oranlarını münasip bir düzeye indirmesine de sebep olur.

Bir kooperatif işletme; üretim hatları, mevcut ve potansiyel pazarlar, dağıtım örgütü , fiyat politikası ve müşteri hizmetleri ile ilgili konularda kesin pazarlama amaçları belirlemelidir. Örneğın bir tüketim kooperatifinin birbirleriyle uyum halinde olan ve açıkça belirlenmiş çeşitli pazarlama amaçları olmalıdır.

Tüketici kooperatifleri dağıtım kanalları içindeki etkinliklerini artırarak fiyatlarda önemli ölçüde düşme sağlamışlardır. Batının gelişmiş ülkelerinde küçük perakendecilere yavaş yavaş ortadan kalkarken, piyasaya hakim olma savaşı tüketici kooperatifleri ile çok şubeli özel şirketler arasında sürmektedir. Tüketici kooperatifleri ellerindeki piyasayı özel şirketlere kaptırmamak için gerektiğinde yapısal değişikliğe gitmekten çekinmemekte ve yeni pazarlama metotlarını uygulamaya özen göstermektedir. Yöresel kooperatifler yerine daha güçlü bölgesel kooperatifler oluşturulmuştur. Tüketici kooperatifleri tüketim malları piyasasında söz sahibi olmaya başlamışlardır. İngiltere’de tüm malların %15’i kooperatifler tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca kooperatifler ekonomide önemli bir yeri olan banka ve sigorta şirketlerini de kurmaya başlamışlardır.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatiflerinde Merkezi Sistem Toplu Satın Almanın Yararları. Karınca Dergisi, Yıl 64, S. 754, Ekim 1999, s. 11-12

¹⁸⁶ Gümüş, Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri, s. 20-22

1.11.5.DEVLET KOOPERATİF İLİŞKİLERİ

Devlet kooperatif ilişkisi toplumların gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkilidir. Gelişmiş toplumlarda bu iki unsur arasındaki ilişki, anayasaya bağlı çoğulcu demokratik rejimin gelişmesine katkıda bulunan önemli bir konuma sahip olup kooperatifler her türlü serbestliğe sahiptirler. Özellikle kooperatifçilik hareketinin anavatanı sayılan İngiltere, İsveç ve Danimarka gibi Batı Avrupa ve İskandinavya ülkelerinde geçerli olan sistem bu türden özgürlükçü serbest sistemdir. Ülkemizdeki süreçte ise devlet sadece kooperatifçilikle ilgili yasaları çıkarmakla kalmamış ayrıca kooperatiflerin yönetiminde sorumluluk alma, sürekli denetleme, gerektiğinde müdahalede bulunma çoğu zamanda siyasal güç olarak kullanma gibi sorumlulukları da kendinde bir hak olarak görmüştür. Vesayet sistemi belki henüz kooperatif bilincinin oluşmadığı toplumlarda, başlangıçta kooperatif bilincinin oluşturulması, yerleştirilmesi, kooperatiflerin desteklenmesi, kuvvetlenmesi ve yaygınlaşması açısından yararlı görülebilir. Uzun zaman vesait ile yaşamaya alışan kooperatifler devlet güdümü altına girerek birer kamu iktisadi teşebbüsü kimliğine bürünmekte, bağımsız yaşayamamakta ve darboğazlara sürüklenmektedirler.¹⁸⁷

Her ülkenin kooperatifleri kalkınmada uygun bir araç olarak kullanılabilmesi için kendi yapılarına uygun uzun dönemli özel bir kooperatif politikasını ortaya koyması gerekmektedir. Çünkü kalkınma sürecinde katkıda bulunabileceği birçok noktanın bulunduğu açık olmasına karşın uygulamada birçok ülkenin kooperatif yaklaşımdan kötü sonuçlar aldığı da bir gerçektir. Ancak bu olgu, o ülkelerdeki siyasal iktidarların tutumları ve uyguladıkları politikalar ile uydurma kooperatiflerin yaratılması çoğu kooperatifin ortakları ile bütünleşememiş olması sonucu kooperatiflerin rasyonel olmayan örgütler durumuna düşmesi geçmişte yaşayan kötü tecrübeler, yeterli kooperatif liderlerinin bulunmayışı, çeşitli kesimlerde yaşanan darboğazlar etkili olmuştur. Oysa ülke sosyo- ekonomik yapısına uygun olarak örgütlenmiş kooperatiflerin kurumsal açıdan kalkınma sürecine katkıda bulunabileceği noktaları şu şekilde sıralamak mümkündür; üretim ekonomisi açısından , sermaye

¹⁸⁷ Yavuz, Orhan. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kooperatifçiliğin Toplum Kalkınmasında ve Demokratikleşmedeki Yeri. Karınca Dergisi, Yıl 62, S. 712 Nisan 1996, s. 21-23

birikimi ve sermayenin tabana yayılması , gelir dağılımı ve istihdam açısından, yerleşim düzeni ve çevre koruma açısından, üreticileri sigorta kapsamına alır, bireylerin becerilerini geliştirip kırsal yörenin ekonomik ve sosyal yapısını geliştirmek için mobilize ederler.

Toplum kalkınmasında kooperatiflerden bir araç olarak yararlanılması, bugün genellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki uygulamalardan ve kat ettikleri mesafelerden dolayı da kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü kooperatifler ekonomik kalkınmada özellikle kırsal kesimde kalkınmayı destekleyecek aynı zamanda geleneklerine yabancı olmayan bir yardımlaşma ve işbirliği düzeni içerisinde sosyal gelişmelerini sağlayacak en önemli kuruluşlardır.

Bugünkü durumda gelişmekte olan ülkelerde ve ülkemizde kooperatifçilik, nüfusun gizli işsiz ve tam olarak istihdam edilemeyen büyük bir diliminin gruplar halinde bir topluluğa ve dolayısıyla büyük topluma mal duygusu ile birleşmesi, ortak ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm aramak üzere harekete geçmesi ve bunu yaparken de bozulma durumunda olan geleneksel işbirliği ve yardımlaşma alışkanlıklarına dayanarak kendi girişkenlikleri ile kendi kaynaklarını daha iyi değerlendirmesini sağlayacak en önemli araçtır.¹⁸⁸

Gelişmiş ülkelerde, devletin kooperatiflere karşı tutumunu 3 başlık altında toplamak mümkündür.Rekabet politikasının ekonomik yanını temel taşı kabul eden ülkelerde kooperatiflere ayrıcalık tanınmamaktadır.Bunlar ABD’de olduğu gibi finans ve yönetim açısından güçlü oldukları oranda rakipleri ile mücadele etme imkanına sahip olmuşlar ve kendi ayaklarının üstünde durmaya zorlanmışlardır. Buna karşılık İskandinav ülkelerinde ve İtalya’da devlet, kooperatiflerin tekelleşen büyük holdinglere karşı mücadele verebilmeleri, kırsal kesimdeki kalkınma programlarında yer alabilmeleri için özel vergi ve finansman politikaları izledi. Avrupa Birliği’nde, 15 ülkenin kooperatif politikası arasında uyum sağlayabilmek, karşılaşılan problemleri ve çözüm yollarını en üst düzeyde ele alabilmek için çok etkin kuruluşlar oluşturuldu. Bunun yanı sıra Avrupa Tüketici Kooperatifleri Birliği, Avrupa’nın en etkin

¹⁸⁸ Turan, Ahmet. Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü ve Önemi, Karınca Dergisi, Y. 65, S. 767, Kasım 2000

kuruluşlarından biri olmuş, tüketicinin korunması, toplum yararına işleyecek rekabet politikasının oluşmasında ve kooperatifçilerin haklarının korunmasında etkili faaliyetler gerçekleştirdi. Japonya’da ise kooperatiflerle devlet ticari ve iktisadi alanlarda işbirliği içindedir. Devlet kooperatiflerin toplum yararına yapmış olduğu çalışmalarını desteklemiş, mali yardımda bulunmuş fakat çalışmalarına hiçbir şekilde müdahale etmemiştir.

1.12. TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİNDE MAL ALIM POLİTİKALARI

Tüketici kooperatifleri başarılı olabilmelerinde alımlar çok önemli rol oynar. İyi bir alım planı yapılmazsa stoklar büyür ve eskir. Bu da maliyet yükselmesine ve zarara yol açar. Kooperatif mağazasında bulunması istenilen mal çeşitlerinin belirlenmesi bir defa yapmakla bitecek bir işlem değildir, süreklilik gerektirir. Sipariş verilirken gerektiğinden çok ve ekonomik olmayan miktarlarda mal siparişi yapmaktan kaçınılmalıdır. Sipariş bedelinin zamanında ödenmesi açısından elde yeterli sermaye olup olmadığı iyi bilinmelidir. Kooperatifler ihtiyaçları olan mal çeşitlerini ve bunların miktarlarını belirledikten sonra bunların en iyi koşullarda hangi kaynaklardan temin edilebileceğini araştırmalıdır. Satıcıların güvenilir, teslim hızlı ve ödeme koşulları uygun olmalıdır. Alım kaynaklarının sık sık değişmesi pek arzulanmaz. Bazı tüketim kooperatifleri kolaylık kredisi uygulaması yaparlar. Haftalık veya aylık şeklinde olan bu uygulamada üye haftalık veya aylığını alınca borcunu öder. Bir diğer kredi uygulaması taksit kredisi veya kira sözleşmesi şeklinde olur. Daha çok dayanıklı tüketim mallarının alımını finanse etmek için başvurulur. Kira sözleşmesinde mal, bedeli ödeninceye kadar alıcıya başvurulur. Kira sözleşmesinde mal bedeli ödeninceye kadar alıcıya kiralanır borç ödenince alıcının mülkiyetine geçer. Borç ödenmediği takdirde mal geri alınır. Taksit uygulamasında ise mal, satış zamanında alıcının mülkiyetine geçer. Kira sözleşmesi kooperatifler için daha güvenli bir yoldur.

Tüketici kooperatifleri büyük miktarda ve toptan tüketim maddeleri satın almakta ve bunları ortaklarına satmaktadır. Bunu yaparken kooperatif, ucuza mal satın almak suretiyle fiyat oluşumunu, iyi mal satın almak suretiyle malın kalitesini

etkiler. Böylece ya piyasa fiyatına daha kaliteli mal satar veya aynı kalitedeki malı daha ucuza satar.

Kooperatifler üreticiden veya toptancıdan doğrudan doğruya mal almak suretiyle bazı piyasa kademelerinin ve perakendecilerin aracılığını kaldırmaktadır. Hatta bazı tüketim kooperatifleri daha da ileri giderek malı bizzat üretmek suretiyle bunları imalat fiyatından üyelerine satmaktadır

Tüketici kooperatifleri günümüzde memur, işçi ve esnafın kooperatifi haline gelmiştir. Sadece İngiltere’de 13 milyon tüketim kooperatifi üyesi vardır. İngiltere’yi İsviçre ve İskandinav ülkeleri izlemektedir. Tüketici kooperatiflerinin gelişmesinin başlıca nedeni herkesin tüketici olmasıdır. Kooperatif örgütleri son yıllarda özellikle gelir dağılımını sosyal adalet ilkeleri içinde gerçekleştirebilmek için kullanılan bir araç niteliğindedir. Tüketici kooperatifleri alanındaki başarılı uygulamalar, çeşitli düzeydeki kooperatifler arasında bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda eşgüdüm sağlanması ve işbirliği yapılması sonucunda aracılardan ortadan kaldırıldığı ve fiyatların düşürüldüğü görülmektedir.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Gümüş, İzzet. Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri, s. 20-22

SONUÇ

İnsanın değeri ve kalitesi, her kuruluş için her zaman işletmenin başarısını ve etkisini belirleyen bir unsur olmuştur. Tüketici Kooperatiflerimizin büyümesi iyi bir sosyal ve ekonomik yaşantı için gerekli olan çabayı bizzat kendilerinin sarf etmesini isteyen ve isteyecek olan insanlar topluluğunun varlığı ile mümkündür. Ülkemizde tüketici kooperatifçiliğine gereken önemin verilmesinin kooperatifçilerimizin müşterek çabaları ile mümkün olacağına, sorunların el ve gönül birliği ile çözümlenebileceğine inanıyoruz.

Tüketici kooperatifleri , satış, üretim ve sigorta işlerini görmek, uygun fiyatla ortakların ihtiyaçlarını temin etmek, olumlu farkı, yedek akçe çıktıktan sonra risturn olarak dağıtmak için tüketiciler tarafından kurulan kuruluşlardır. Bu bağlamda Tüketici Kooperatifleri, tüketicilerin tüketim problemlerini birlikte daha ucuza, daha kaliteli şekilde çözmek için en önemli araçtır. Bütün bunların yanında özellikle pahalılığa karşı Tüketici Kooperatiflerinin başarısı; eğitim ve denetlemenin yanında, üst birliklerin kurulması en önemli nokta olup bunun da netice vermesi bu üst birliklerin toptancı, depo ve mağazalarının kurulmasına , buralarda temel ve fazla satılan ürünleri imal etmelerine, paketleme tesislerini kurmalarına ve diğer önemli husus da ürünlerini birinci el üretici ve fabrikalardan bizzat almalarına bağlıdır. Zaruri ihtiyaçlar ve diğer tüketim maddelerinin fiyatları, büyük tüketici kitlelerini yakından ilgilendirdiğinden üzerinde önemle durulması gereken bir konu olmaktadır.

Tüketiciler, temel gıda ihtiyaçlarını karşılamak için, bir araya gelerek emek ve sermayelerini birleştirmek sureti ile kooperatifleri kurmaktadır. Dolayısı ile Tüketici Kooperatifleri piyasada tüketicinin etki alanını genişletmekte ve güçlendirmektedir. Tüketici Kooperatifçiliğinde aradan geçen zaman içerisinde çok önemli gelişmeler ve başarılar kaydedilmiştir. Sağlanan bu başarı ve gelişmelerin devam etmesi ve karşılaşılan bazı darboğazların geçilmesi için; özellikle kooperatifler arası işbirliğinin geliştirilmesi ve işbirliğinin tüketici kooperatifleri merkezli olması sağlanmalıdır. Bugün Türkiye’de kooperatifler birçok tüketim ürününü üretmelerine rağmen en önemli problemleri pazarlamadır. Bu problem tüketici kooperatifleri aracılığı ile çözülebilir.

Kooperatiflerin başarısızlığının temelinde mevzuat problemi de yatmaktadır. Her şeyden önce kooperatiflerin uzun yıllar Ticaret Kanununa tabi olmaları bunlar için büyük bir handikap olmuştur. 1969 yılında 1163 Sayılı Kanunun çıkarılması ile bütün kooperatifler bir çatı altında kısmen de olsa toplanabilmiştir. Fakat bu da yeterli olmamıştır. Bugün kooperatiflere yönelik olarak yürürlükte olan kanun sayısı üçtür; gelişmiş ülkelerde ve kooperatifçiliğin vatanı sayılan ülkelerde konu tek bir kanunla çözülmüş ve faaliyet türlerine göre kurulan kooperatifler içinde ayrı ayrı kooperatif tüzükleri hazırlanarak özelliklerine göre kanuni çerçevede yönetilmişlerdir.

Tüketicinin korunması da önemli bir konudur. Tüketici ancak teşkilatlanarak kendi kendini koruyabilir ve bununda en önemli aracı tüketici kooperatifleridir. Tüketicilerin tüketici kooperatifçiliği konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Kapalı kapı (yani sadece kendi üyelerine) Tüketici Kooperatifleri yerine Tüketici Kooperatifleri tüketicilerin bütününe açılarak, tüketicilere tüketim maddelerini daha kaliteli ve daha ucuz, aracısız olarak sunarak onların ihtiyaçlarını karşılayarak tüketicilerin Tüketici Kooperatifleri etrafında teşkilatlanması sağlanmalıdır. Bu amaçla merkez birliği pilot olarak seçilecek bölgelerde örnek tüketici kooperatifleri kurulmalıdır. Tüketici kooperatiflerinin ekonomik sistem içinde varlıklarını devam ettirebilmeleri büyümeleri büyük çapta ortakların ekonomik menfaatlerini temin etmekte gösterecekleri başarıya bağlıdır. Tüketici kooperatifleri rekabet ortamında faaliyetlerini sürdüreceği şekilde teşkilatlanmalıdır.

Genelde işyeri kooperatifleri veya kapalı kapı sistemi ile çalışan tüketici kooperatifleri, merkez birliğinin son zamanlarda gösterdiği başarılı çalışmalar ile büyük mağazalarla rekabet etmeye çalışmaktadırlar. Gerekli sermaye ve finansman imkanlarının kısıtlılığı, denetim yetersizliği rekabet şansını azaltmaktadır. Oysa merkez birliğinin üstün gayreti ile tüketici kooperatifleri, kendi markaları ile mal üretilen üye kooperatiflere dağıtarak kooperatif ortaklarının tüketimine sunmayı başarmışlardır. Ayrıca merkez birliği uluslararası alanda diğer tüketici kooperatifleri ile de işbirliğini gerçekleştirmeyi başarmıştır.

İnsanların en belirgin ortak özelliklerinden birisi de tüketici olmalarıdır. Ekonomik faaliyetlerin nihai amacı tüketici istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak mal veya hizmetleri üretmek ve sunmaktır. Tüketici kooperatifleri tüketicilerin sadece gıda giyinme ihtiyaçları değil, bunların dışındaki diğer ihtiyaçlarını da karşılamalıdır.

EKLER

EK 1: ORTAKLIKLARIN DENETİMİNE DAİR

TÜZÜK

Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi	: 15.7.1972, No : 7/4656
Dayandığı Kanunun Tarihi	: 29.6.1956, No : 6762
Yayımlandığı R. Gazetenin Tarihi	: 7.8.1972, No : 14269
Yayımlandığı Düsturun Tertibi	: 5, Cildi : 11, S. 2848

BİRİNCİ KISIM

Kapsam ve Deyim

Madde 1 - a) Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan anonim, limited, sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklar,

b) "Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat" kapsamına giren ortaklıkların şube veya acenteleri,

c) Bankaların, umumi mağazaların, kooperatiflerin, konusu kamu hizmeti olan ortaklıkların, Devlet, il ve belediye gibi kamu tüzel kişilerinin sermaye payı bulunan ortaklıkların, özel kanunlarla kurulan ortaklıkların, imtiyazlı ortaklıkların ve sigorta ortaklıkları gibi ortaklıkların Türk Ticaret Kanununa ilişkin işlemleri, Ticaret Bakanlığınca bu Tüzük hükümlerine göre denetlenir.

Madde 2 - Tüzükte geçen "Bakanlık" deyiminden Ticaret Bakanlığı, "Bakanlık müfettişi" deyiminden Teftiş Kurulu Başkanı, müşavir müfettişler, başmüfettiş, müfettişler ve müfettiş yardımcılarını anlaşılır.

İKİNCİ KISIM

Denetleme esasları

Madde 3 - Bakanlığın denetim yetkisi Bakanlık müfettişlerince bu Tüzük hü-kümlerine ve bu Tüzükte aksine hüküm bulunmayan hallerde, Bakanlık Teftiş Kurulu Tüzüğün hükümlerine göre kullanılır.

Madde 4 - Bakanlık, ortaklığın denetimine re`sen veya ortakların yahut üçüncü şahısların istem ve şikayetleri üzerine karar verebilir.

Madde 5 - Müfettiş, gerekli görürse, denetlediği ortaklığın sermaye iştiraki bulunan veya bu ortaklığa sermaye iştiraki olan ve bu Tüzük kapsamına giren ortaklıkların işlemlerini de re`sen denetler ve bu durumu derhal Bakanlığa bildirir.

Madde 6 - Ortaklığın yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri ve bütün personeli, denetim sırasında Bakanlık müfettişlerine; ortaklığa ait her türlü belge ve dosyaları, defter ve kayıtları, tutanakları, envanter, bilanço, kar –zarar cetvellerini, istekleri üzerine, derhal göstermek ve incelemelerine hazır bulundurmak veya gösterecekleri yere getirip alındı karşılığında teslim etmek, çalışma yeri göstermek, denetim bakımından her çeşit kolaylığı sağlamak, gereken yardımı yapmak, sözlü veya yazılı olarak sorulan hususlara ilişkin bilgi ve cevapları vermekle yükümlüdürler.

Madde 7 - Bankalar, sigorta ortaklıkları ve diğer tüzel kişilerle gerçek kişiler, denetimin gereği olarak, denetlenen ortaklığın hesap durumu ve işlemleri hakkında müfettiş tarafından istenecek bilgiyi vermekle yükümlüdürler.

Madde 8 - A - Denetim sonunda düzenlenecek raporlar;

a) Cezai yönden kovuşturmayı gerektiren bir fiil tespit olunursa, gereği için cumhuriyet savcılığına, bilgi için Bakanlığa,

b) Ortaklığın amaç ve konusuna aykırı veya kamu kanunlarına göre ortaklığın feshini gerektiren hal ve işlemleri görülürse, feshini davası açılması için, Maliye Bakanlığına gönderilmek üzere Bakanlığa,

c) Yöneticilerin hukuki sorumluluğunu gerektiren hususlar tespit edilirse, gündeme alınarak genel kurulca ibra sırasında gereğinin kararlaştırılması sağlanmak üzere Bakanlığa,

d) (a), (b) ve (c) bentleri dışında kalan ve ana sözleşme, Tüzük ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine aykırı düşen işlemler görülürse, ortaklığa ve ilgili mercilere bildirilmek üzere Bakanlığa verilir.

B - Denetim sonunda düzenlenecek ayrı bir raporla; ortaklık çalışmalarının ulusal ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun olup olmadığı, kalkınma planları yönünden yararlı bulunup bulunmadığı ve serbest rekabeti önleyici veya daraltıcı nitelikte olup olmadığı Bakanlığa bildirilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Denetim konuları

BİRİNCİ BÖLÜM

Çeşitli konular

Madde 9 - Kuruluştaki sorumluluklar ile ticaret sicili, ticaret unvanı, defterler, bilanço ve birleşmeye ilişkin işlemlerin denetiminde:

a) İlk yönetim ve denetim kurulu üyelerinin ortaklığın kurulmasında yolsuzluk olup olmadığı hususlarını inceleyip incelemedikleri ve kurucuların kuruluştan doğan sorumluluklarının bulunup bulunmadığı;

b) Ticaret siciline tescili zorunlu olan veya tescil edilmiş olup, değiştirilmesi yahut terkini gereken hususların ticaret sicili memuruna bildirilip bildirilmediği;

c) Ortaklık ve şubelerinin ticaret unvanını ve işletme adını kullanmalarında, bunların korunmasında ve unvanın devrinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyulup uyulmadığı;

ç) Ortaklığın konularına ve işletmelerinin mahiyet ve önemine göre tutulması zorunlu olan defter ve dosyaların tutulup tutulmadığı; bunların tutulmasında ortaklığın hesap tarz ve usullerinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanununa uyulup uyulmadığı;

d) Ortaklık bilançosunun ve kar - zarar hesabının Türk Ticaret Kanununun 75 inci maddesinde sözü edilen açıklık ve doğruluk ilkeleri uyarınca düzenlenip düzenlenmediği;

e) Birleşen ortaklıkların aynı neviden olup olmadıkları; birleşme için ilgili ortaklıkların sözleşmelerinin değişmesi hakkındaki usul ve şartlar dairesinde ayrı ayrı karar verip bu kararı tescil ve ilan ettirip ettirmedikleri; birleşen ortaklıkların bilançolarını ve varlığı sona eren ortaklıkların borçlarını ne şekilde ödeyeceklerini gösteren bildirelerini ilan ettirip ettirmedikleri; Türk Ticaret Kanununun ortaklıkların birleşmesine ilişkin diğer hükümlerine ve ortaklık nevinin değişmesi halinde yeni ortaklık nevinin merasimine uyulup uyulmadığı;

f) Ortaklığın amaç ve konusuna aykırı veya kamu kanunları gereğince ortaklığın feshini gerektiren hal ve işlemlerinin bulunup, bulunmadığı; ortaklık ana sözleşmesinde ortaklık konusunun sınırlarının açıkça gösterilip gösterilmediği; konusu kamu hizmeti olan veya Devlet il ve belediye gibi kamu tüzel kişilerinin sermaye payı bulunan ortaklıklardaki kamu tüzel kişileri temsilcilerinin ortaklık yönetim ve denetim kurullarındaki görevleri dolayısıyla yaptıkları işlemlerin ana sözleşme ve kanun hükümlerine uygun olup olmadığı incelenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Yönetim Kurulu

Madde 10 - Yönetim kurulu işlemlerinin denetiminde:

- a) Yönetim kurulu üyelerinin seçimlerinde, toplanmalarında, ticaret siciline kaydettirilmelerinde, gündemin düzenlenmesinde üyelere bildirilmesinde üyelere diğer hususlarda ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunuyla belli edilen usul ve kurallara uyulup uyulmadığı;
- b) Yönetim kurulu başkan ve üyelerinin ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunuyla belli görevlerini yerine getirip getirmediği; Türk Ticaret Kanununda gösterilen teminatın, yönetim kurulu başkan ve üyeleri tarafından yatırılıp yatırılmadığı;
- c) Yönetim kurulu tarafından ortaklığın çalışmaları hakkında rapor düzenlenip düzenlenmediği;
- d) Genel kurul kararlarının uygulanıp uygulanmadığı;
- e) Yönetim kurulu kararlarının alınmasında, karar defterinin yazılmasında ve imzalanmasında ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanununa uyulup uyulmadığı;
- f) Ortaklık temsile yetkililerin hizmet sözleşmesi, ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyup uymadıkları;
- g) Anonim ortaklıkların ani ve tedrici kuruluşunda veya ortaklık sermayesinin arttırılması halinde Türk Ticaret Kanununa ödenmesi gerekli pay bedellerinin dışında kalan sermaye taahhütlerinin yerine getirilmesi konusunun yönetim kurulunca planlanıp planlanmadığı incelenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Denetçiler

Madde 11 - Denetçi işlemlerinin denetiminde:

- a) Denetçilerin seçimlerinde, ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanununun emredici hükümlerine uyulup uyulmadığı;
- b) Ortaklık işlem ve hesaplarının gereği gibi denetlenip denetlenmediği; denetleme sonuçlarına ilişkin raporların düzenlenip düzenlenmediği;
- c) Denetçilerin yıl sonu raporlarının, Ortaklığın hal ve durumu, yönetim kurulunca düzenlenen bilanço, hesaplar ve dağıtılması teklif edilen kazançlar hakkında ortaklara tam bir kanı verecek nitelikte olup olmadığı;
- d) Denetçilerin, görevlerini yaparlarken ortaklık işlerine ait olmak üzere öğrenecekleri noksanlık ve yolsuzlukları veya ana sözleşme ve mevzuat hükümlerine aykırı hareketleri, bunlardan sorumlu olanın üstü olan makama ve yönetim kurulu başkanına ve önemli hallerde genel kurula bildirip bildirmedikleri;
- e) Denetçilerin, ortaklık defterlerini inceleyip incelemedikleri; vezneyi sık sık ve ansızın teftiş edip etmedikleri; yönetim kurulunun savsaklaması halinde genel kurulu toplantıya çağırıp çağırmadıkları; genel kurul toplantılarında hazır bulunup bulunmadıkları ve yönetim kurulu üyelerinin ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyup uymadıkları, gözetmek gibi görevlerini yapıp yapmadıkları,incelenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Genel Kurul

Madde 12 - Genel kurul işlemlerinin denetiminde:

- a) Pay sahiplerinin genel kurul toplantısına çağırılmalarında, toplantı ve karar yeter sayısının sağlanmasında, kararların alınmasında, karar tutanaklarının

düzenlenmesinde, ana sözleşmenin değiştirilmesinde, sermayenin artırılması veya azaltılmasında ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanununa uyulup uyulmadığı;

b) Genel kurul toplantılarında Bakanlık komiserinin bulunup bulunmadığı; alınan kararların komiser tarafından imzalanıp imzalanmadığı ve süresi içerisinde Bakanlığa ve ticaret sicili memurluğuna gönderilip gönderilmediği;

c) Ortaklığa girme, ortaklıktan çıkma ve çıkarılma hallerinde, ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanununun koyduğu kurallara uyulup uyulmadığı, incelenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hisse senetleri

Madde 13 - Hisse senetleri ve bunlara ilişkin işlemlerin denetiminde:

a) Hisse senetlerinin itibari kıymetlerinde asgari had şartına, intifa senedi sahiplerine üyelik hakları verilemeyeceği ve ayın karşılığı olan hisse senetlerinin ortaklığın tescilinden itibaren 2 yıl geçmeden başkalarına devir edilemeyeceği yolundaki yasaklara uyulup uyulmadığı;

b) Pay sahiplerinin, hisse senetlerinin çıkarılması sırasında tayin olunan ve hisse senetlerinin itibari kıymetine eşit veya ondan yüksek olan pay bedelinden fazla bir şey ödemeye zorlanamayacakları yolundaki yasağa; ana sözleşmede aksine hüküm bulunmayan hallerde hisse senetlerinin nama yazılı olması şartına uyulup uyulmadığı; hisse senetleri şeklinin ve pay defterinin Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun olup olmadığı;

c) 16 Mayıs 1929 günlü ve 1447 sayılı Kanunun 25 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince, hisse senetleri ve tahvilleri borsa kotuna alınması kararlaştırılmış olan ve bu Tüzük kapsamına giren ortaklıkların, bu gereği yerine getirip getirmediikleri;

d) Ortaklıkta kaç nevi hisse senedi bulunduğu, hisse senetlerinin nevelerine göre sahiplerinin haiz olduğu hakların ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde kullanılıp kullanılmadığı;

e) Sermaye paylarının alt sınırlarını belirten hükümlere uyulup uyulmadığı, incelenir.

ALTINCI BÖLÜM

Tahviller

Madde 14 - Tahviller ve bunlara ilişkin işlemlerin denetiminde;

a) Yeniden tahvil çıkarılmasında, eski tahvil bedellerinin tamamen alınması şartına uyulup uyulmadığı; çıkarılan tahvillerin Türk Ticaret Kanunu ile sınırlanan miktarı aşp aşmadığı; tahvil çıkarılması konusunda genel kurulca karar verilip verilmediği; bu kararların alınmasında Türk Ticaret Kanununda öngörülen toplantı ve karar yeter sayısı şartına uyulup uyulmadığı;

b) Tahvil çıkarmak için halka müracaat etmek isteyen ortaklık yönetim kurullarının, Türk Ticaret Kanununun 425 inci maddesindeki şekil ve şartlara uyup uymadıkları;

c) Tahvillerin satın alınması taahhüdünün, tahvil şekil ve defterinin ve tahvil sahipleri genel kurul toplantılarının Türk Ticaret Kanununda öngörülen şartlara uygun olup olmadığı;

d) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının, tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarının tespitine ilişkin kararlarına uyulup uyulmadığı; incelenir.

YEDİNCİ BÖLÜM

İnfisah ve tasfiye

Madde 15 - İnfisah ve tasfiye işlemlerinin denetiminde:

a) Ortaklığın infisah veya feshini gerektiren nedenlerin bulunup bulunmadığı;

b) Tasfiye işlemlerinin ve sonuçlarının ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde ve tasfiye memurlarına verilen yetkilere göre ve geciktirilmeden yürütüp yürütülmediği incelenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Ortaklık hesapları

Madde 16 - Ortaklık bünyesi ve hesaplarının denetiminde:

a) Envanter, bilanço, kar - zarar cetvellerinde gösterilen değerlerin defter kayıtlarına uygun bulunup bulunmadığı; bunların düzenlenmesinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyulup uyulmadığı;

b) Ortaklık esas sermayesinin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması ve ortaklığın aktiflerinin ortaklık alacaklarının alacaklarını karşılamaya yetmemesi hallerinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre işlem yapılıp yapılmadığı;

c) Yedek akçelerin ayrılmasında, karın dağıtımında ana sözleşme ve mevzuat hükümlerine uyulup uyulmadığı;

d) Holding ortaklıklarda Türk Ticaret Kanununun 466 ncı maddesi hükmünün göz önüne alınıp alınmadığı; incelenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Son hükümler

Madde 17 - Bu Tüzüğe göre yapılacak denetim sırasında, her ortaklığın nevi ve bu neve bağlı özellikler göz önünde bulundurulur.

Madde 18 - 29 Haziran 1956 günlü ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 274 üncü maddesinin birinci fıkrasına dayanılarak düzenlenen ve Danıştay`ca incelenen bu Tüzük hükümleri, Resmi Gazete ile yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 19 - Bu tüzük hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 2: TÜKETİCİ HAKLARI

BM Evrensel Tüketici Hakları 5 Temmuz 1986 tarihinde aşağıdaki şekliyle Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Uluslararası Tüketici Birlikleri Örgütü tarafından ilan edilen sekiz temel hak Türk tüketicisine de tanınmış oldu. Buna göre tüketicinin sekiz temel hakkını şöyle sıralayabiliriz.

A. Temel İhtiyaçların Karşlanması Hakkı;

İnsanın, insan olmasından kaynaklanan ve hayatını sürdürebilmesi için gereken asgari ihtiyaçları işaret eden bu hak şu kavramları içerir;

- Gıda maddesi tüketebilme,
- Giyinme ve kuşanma,
- Barınma (konut hakkı),
- Temel sağlık koşul ile hizmetlerinden yararlanabilme hakkı.

B. Güvenlik ve Güven duyma Hakkı;

Yine birinci temel hakla bağlantılı olarak ve ihtiyaçlar hiyerarşisinin alt kademesinde yer alan diğer bir unsur da "güven içerisinde hayatı sürdürme" isteğidir. Güvenlik ve güven duyma hakkı, bu temel gerçeğe işaret etmekte ve günümüz hayat şartlarına paralel olarak şu unsurları içine almaktadır.

Hayatı idame ve genel sağlığını koruma bakımından tehlikeli ve zararlı etkiler taşıyan ya da sonradan olabilecek;

-Her çeşit mal ve mamüle,

-Tüm hizmetlere,

-Her ölçekte imalat, üretim, süreç, yöntem ve prosedürlerine,

-Aracı ve satıcı işletmelerin ve her hükmün, potansiyel ve/veya fiili tehlikeye sebep olabilecek icraat ile risklerine karşı korunma hakkını iade eder.

Bu hakla ilgili olarak ortaya çıkan vazgeçilemez bir unsur da standartlar ve standardizasyon konusudur. Bu yönüyle, standartlar ve standartlaştırma konuları, tüketici hakları mevzuunun ayrılmaz ve önemli bir parçasıdır.

C. Bilgi Edinme Hakkı;

-Satın alınabilir mal ve hizmetler hakkında bilgi sahibi kılınma,

-Yanıltıcı, yanlış ve eksik reklam uygulamalarına karşı korunma,

-Pazarlama karmasının diğer tüm unsurlarında (ambalaj, etiket, promosyonlar, vb) yanıltıcı, eksik ve yanlış anlayış ile uygulamaları önleme, amaçlarına uygun, düzeltici ve engelleyici tedbirlerle, tüketicinin bilgi edinme hakkı tesis edilmeye çalışılmaktadır.

D. Seçme Hakkı;

Demokrasilerle siyasal yetkiyi kullanacak mercileri özgür iradeleri ile seçen vatandaşların (tüketicilerin) aynı mantık doğrultusunda, istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak mamul ve hizmetleri de seçme hakkı bulunmalıdır. Bunun için de, kendisine alternatif mamul ve hizmetler sunulmalı; kısıtlı sayıda, ya da alternatifsiz bırakılmamalıdır. Zaten serbest piyasa ekonomisinin temel mantığı da "mevcut alternatifler arası rekabet yoluyla geliştirme-iyileştirme" değinilmiştir.

Tüketicinin temel hakları arasında yer alan seçme hakkının kapsamında;
Rekabetçi fiyatlar ve karşılaştırılabilir diğer niteliklere sahip, çok çeşitli mamul ve hizmetin tüketiciye sunulması,

-Çok çeşitlilik (alternatif) söz konusu olmasa dahil, belirli sahalarda kabul edilebilir fiyat, tatminkar kalite ve servis garantisinin sağlanması unsurları söz konusu edilmektedir.

E. Temsil Edilme (Sesini Duyurma) Hakkı;

Temel bir hak olarak; tüketicinin (sesini duyurma) temsil edilme kapsamında;

-Siyasi otoritenin, sosyo ekonomik politikalarını oluşturmasında dikkate alınmak, etkili olmak.

-Kamu kuruluşlarında temsil edilmek,

-İşletmeler ve onları şemsiyeleri altında toplayan kurumlarda çıkarları temsil etmek, gerektiğinde müdahil olabilmek,

-İşletmelerin değişik aktivitelerinde (tüketici panelinden, yeni ürün geliştirmeye kadar...) rol oynamak görüş ve istek bildirmek gibi aktiviteler yer almaktadır.

F. Tazmin Edilme Hakkı;

G.

Tüketicilerin temel hakları arasında, görülen zarar ve/veya ihmal karşılığında tazminata hak kazanma güvencesinin de bulunması hukuk mantığının gereğidir. Temelde, tüketicinin "haklı" taleplerinin, firmalar ve diğer kuruluşlar nezdinde takibe geçilebilmesi ve dikkate alınması olarak belirtilebilecek bu yaklaşım çerçevesinde;

-Kusurlu malların geri alınmasında kolaylık,

-Kusurlu hizmetlerin yeniden görülmesi imkanlarının var olması,

-Kusurlu malların geri alınması(değiştirilmesi) mümkün değilse, bedelinin iadesinin sağlanması,

-Hukuki temellere dayanılarak, tazminat-zarar-ziyan bedeli ödenmesi hakkının düzenlenmesi,

-Resmi kuruluşlara, hukuki ve moral desteğinin sağlanması unsurları yer almaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, "tazmin edilme hakkı" ile bağlantılı olarak geniş çerçeveli yasal düzenlemelere ve kurumlaşmaya gidildiği görülmektedir.

H. Eğitilme Hakkı;

Hemen her alanda gelişme kaydedilmesinin temel unsuru olarak "eğitim" konusu gösterilmiştir. Çağdaş dünyanın temelinde eğitim yer almaktadır. Tüketici gibi kapsamlı bir konunun da, eğitim çerçevesinden ayrı ele alınması düşünülemez.

Tüketicinin eğitilme hakkı, sorumlu ve bilinçli tüketici olma yolunda;

-Her seviyedeki eğitim öğretim kurumlarında; okullarda bilgilendirme ve eğitilme,

-Bunlar dışında kalan kuruluşlarda ve sosyal organizasyonlar çerçevesinde aydınlatılma ve eğitilme,

-Televizyon, sinema vb görsel yayın araçları ve basın-yayın aracılığıyla ilgili konularda kamunun bilgilendirilmesi ve aydınlatılması hususlarını kapsamaktadır.

İ. Sağlıklı Bir Çevreye Sahip Olma Hakkı;

Sağlıklı bir çevreye sahip olma hakkı çerçevesinde;

-Yaşadığımız hayatın kalitesini arttıracak fiziksel ve çevreye sahip olma,

-Çevresel tehlikelerden korunma,

-Bugünkü nesiller için olduğu kadar, gelecek kuşaklar için de geçerli sayılabilecek çevreyi koruma ve kollama hakkını muhafaza hususları belirtilmektedir.

EK 3: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜKETİCİ HAKLARI

EVRENSEL BEYANNAMESİ

HEDEFLER

Madde 1:

Bütün ülkelerdeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki tüketicilerin menfaatlerini ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak tüketicilerin çoğu zaman ekonomik şartlar, eğitim seviyeleri ve pazarlık gücü yönünden dengesizliklerle karşılaştıklarının idrakinde olarak; ve adil, tarafsız ve idame ettirilebilecek ekonomik ve sosyal bir gelişmeyi teşvik etmenin önemi kadar, tüketicilerin zararlı olmayan ürünlere erişme haklarına sahip olması gerektiği düşüncesi ile tüketicinin korunmasına ilişkin temel esaslar aşağıdaki şu hedefleri ihtiva eder:

a) Ülkelere, halklarına, tüketici olarak yeterli korumayı sağlamak ve idame ettirmek yönünde yardımcı olmak.

b) Tüketicilerin ihtiyaçlarına ve isteklerine cevap verecek üretim ve dağıtım şekillerini kolaylaştırmak,

c) Malların üretimi ve dağıtımını ve tüketicilere hizmet vermekle işigal edenler için yüksek ahlaki davranış seviyesini teşvik etmek,

d) Tüketicileri olumsuz yönde etkileyen ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyette bulunan bütün

GENEL İLKELER

Madde 2:

Hükümetler, aşağıda belirtilen ilkeleri göz önünde tutarak güçlü bir tüketiciyi koruma politikası geliştirip, kuvvetlendirilmeli veya idame ettirmelidir. Bunu yaparken her hükümet, tüketicilerin korunması ve sosyal şartları ile halkının ihtiyaçları doğrultusunda ve önerilen tedbirlerin bedelini ve yararlarını idrak etmiş olarak kendi önceliklerini tayin etmelidirler.

Madde 3:

Tüketicilerin karşılanması istenilen yasal ihtiyaçları şunlardır:

- a) Tüketicilerin kendi sağlık ve güvenliklerine karşı tehlikelerden korunması,
- b) Tüketicilerin ekonomik menfaatlerinin geliştirilmesi ve korunması,
- c) Tüketicilere, kendi ferdi istek ve ihtiyaçlarına göre bilinçli seçim imkanı sağlamak için yeterli bilgilere erişim sağlanması,
- d) Tüketici eğitimi,
- e) Etkili bir hata telafi merciinin tüketicilere temini,
- f) Tüketici ve diğer ilgili grup ve kuruluşların oluşturulması özgürlüğü ve bu gibi kuruluşların kendilerini etkileyen karar verme işlemlerinde kendi görüşlerini ortaya koyma fırsatı,

Madde 4:

Hükümetler, tüketiciyi koruma politikalarını geliştirmek, uygulamak, kontrol etmek için yeterli bir altyapı temin etmeli ve idame ettirmelidir.

Tüketiciyi koruma tedbirlerinin, nüfusun tüm bölümlerinin, bilhassa kırsal nüfusun menfaatleri için uygulanmasını sağlamak amacıyla özel çaba harcanmalıdır.

Madde 5:

Bütün teşebbüsler, sınırları içinde iş yaptıkları ülkelerin ilgili kanun ve kurallarına uymalıdır. Ayrıca söz konusu ülkenin yetkili kişilerince kabul edilmiş bulunan uluslararası koruma standartlarının uygun hükümlerine itaat etmelidirler.

Madde 6:

Tüketiciyi koruma politikası geliştirilirken araştırma yapan üniversiteler ile özel ve kamu teşebbüslerinin olumlu rolünün potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır

ESASLAR**Madde 7:**

Aşağıdaki esaslar hem mahalli olarak üretilen mal ve hizmetlere, hem de ithal edilenlere uygulanmalıdır.

Madde 8:

Tüketiciyi korumak için herhangi bir usul veya kural tatbik edilirken bunların uluslararası ticarete engel teşkil etmemesine ve uluslararası ticaret taahhütleri

ile uyumlu olmalarını temin etmek için gerekli özen gösterilmelidir.(Bu esaslardan ülkemiz için öncelikli olanlar aşağıdadır.)

FİZİKİ GÜVENLİK:

Madde 10:

İmalatçıların ürettiği malların öngörülen veya tahmini normal kullanım süreleri boyunca güvenli olmalarını sağlamak için uygun politikalar temin edilmelidir. Malları pazara getirmekle yükümlü olanlar, bilhassa müteahhitler, ihraç ve ithal edenler, parakendeciler ve benzerleri (Bunlar bundan böyle dağıtımıcılar olarak anılacaktır) bu malların uygunsuz muamele veya depolama sonucunda güvenli olmayan bir hale gelmiş olmamasına ve bu mallar kendi gözetimleri altında iken uygunsuz muamele veya depolama sebebiyle güvenli olmayan bir hale gelmemelerini sağlamalıdır. Tüketiciler malların usulüne uygun kullanımını hususunda uyarılmalı ve öngörülen veya tahmini kullanım süresince içerebilecekleri tehlikeler bildirilmelidir. Önemli güvenlik bilgileri mümkün olan her yerde tüketiciye uluslararası anlaşılabilen semboller vasıtasıyla aktarılmalıdır.

Madde 11:

İmalatçıların veya dağıtımıcıların ürünlerinin pazara çıkartılmasından sonra, daha önce fark edilmeyen tehlikelerin farkına varıldığında, ilgili yetkilileri ve gerekirse halkı, vakit geçirmeden haberdar etmeleri uygun politikalarla temin edilmelidir. Hükümetler de, tüketicilerin bu gibi tehlikeler hakkında uygun şekilde haberdar edilmelerini temin için yollar araştırmalıdır.

Madde 12:

Hükümetler gerektiğinde bir ürünün ciddi bir şekilde hatalı olduğu veya usulünce kullanıldığı takdirde dahi külliyetli ve şiddetli bir tehlike arz ettiği tespit

edilirse, imalatçuların veya dağıtımçuların o malı geri almasını ve değiştirmesini veya ta'dil etmesini veya yerine başka bir ürün vermesini ve bunları makul bir zaman içinde yapması kabil değilse, tüketicinin yeterli şekilde tazminini sağlayacak politikaları benimsetmelidirler.

TÜKETİCİLERİN EKONOMİK KARLARININ İYİLEŐTİRİLMESİ VE KORUNMASI

Madde 14:

Hükümetler, mal ve hizmetlerin temini ile ilgili imalatçular, dağıtımçular ve diğerlerinin yürürlükteki kanunlara ve zorunlu standartlara uymalarını sağlamak suretiyle tüketicilerin ekonomik çıkarlarına aykırı olan icraatleri önleme gayretlerini artırmalıdır.

Madde 15:

Tüketici kuruluşları, gıdaların katkı maddeleri ile saflıklarının bozulması, pazarlama sırasında yanlış veya yanıltıcı beyanlarda bulunulması gibi hileli uygulamaları izlemeleri için teşvik edilmelidir.

Madde 16:

Hükümetler, malların makul dayanıklılık, kullanılşılık ve güvenilirlik ve kullanım maksatlarına uygunluk gereklerinin yerine getirildiğini gözetmeleri mecburiyetini açıklayan politikaları geliştirmeli veya idame ettirmelidirler. Benzer politikalar hizmetlerin temini için de uygulanmalıdır.

Madde 17:

Hükümetler, tüketicilere en çok ürün ve hizmet seçeneğinin en düşük fiyatlarla temini için adil ve etkin bir rekabeti teşvik etmelidirler.

Madde 18:

Hükümetler, gereken hallerde imalatçıların veya parakendecilerin güvenilir ve satış sonrası hizmeti ve yedek parçaları yeterli bir şekilde temin etmelerini sağlamalıdır.

Madde 19:

Tüketiciler, tek taraflı standart sözleşmeler ve sözleşmeler içinde temel hakların bulunmaması gibi sözleşme yolsuzluklarına ve satıcıların vicdana aykırı kredi şartları uygulamalarına karşı korunmalıdırlar.

Madde 20:

Satış yükseltici pazarlama ve satış faaliyetleri tüketicilere adil muamele edilmesi prensibi ile yönlendirilmeli ve hukuki gereksinimlere uyulmalıdır. Bu tüketicilerin bilinçli ve de verilen bilgilerin doğru olması gereklerini sağlayacak tedbirleri içerir.

Madde 21:

Hükümetler tüketici mallarının her yönü hakkında doğru bilgilerin serbest akışına tüm ilgililerin iştiraklerini teşvik etmelidirler.

Madde 22:

Hükümetler, kendi milli bünyeleri içinde ve tüketici kuruluşlarıyla işbirliği yaparak, tüketicilerin yeterli korunması için pazarlama ve diğer iş faaliyetlerinde kuralların belirlenmesini ve uygulanmasını teşvik etmelidir.

Madde 23:

Hükümetler muntazaman ölçüler ve ayarlarla ilgili kanunları gözden geçirmeli ve bu kanunların infaz mekanizmasının yeterliliğini değerlendirmelidir.

**TÜKETİCİ MALLARI VE HİZMETLERİNİN GÜVENLİK
VE KALİTESİ İÇİN STANDARTLAR**

Madde 26:

Hükümetler temel tüketim malları ile hizmetlerin güvenlik, kalite ve performanslarını testlere tabi tutarak sınavabilecek ve belgeleyecek tesislerin mevcudiyetini teşvik ve temin etmelidirler.

**TÜKETİCİLERE TANZİM İMKANI SAĞLAMA
TEDBİRLERİ**

Madde 28:

Hükümetler tüketicilerin veya uygun olduğu takdirde ilgili kuruluşların süratli, adil, ucuz ve ulaşılabilir resmi veya gayri resmi usullerle tazmin edilebilmeleri imkanını sağlayacak hukuki veya idari tedbirleri tesis ve idame ettirmelidir. Bu gibi usuller özellikle düşük gelirli tüketicilerin ihtiyaçlarını göz önüne almalıdır.

Madde 29:

Hükümetler geçici uyuşmazlıklarının, adil, süratli ve gayri resmi yoldan çözebilecek teşebbüsleri teşvik etmeli ve tüketicilere danışmanlık hizmetleri ve gayri resmi şikayet usulleri hakkında yardımcı olacak gönüllü mekanizmaları tesis etmelidir.

Madde 30:

Mevcut tazmin şekilleri ve diğer uyuşmazlık çözme usulleri hakkındaki bilgiler tüketiciye sunulmalıdır.

EĞİTİM VE BİLGİ PROGRAMLARI

Madde 31:

Hükümetler ilgili halkın kültürel geleneklerini de göz önüne alarak, genel tüketici eğilim ve bilinçlendirme programlarının geliştirilmesini sağlamalı veya teşvik etmelidir. Bu gibi programların amacı halkın kendi hak ve sorumluluklarının bilincinde olarak mal ve hizmetleri bilinçli bir şekilde seçebilmesi ve bu şekilde ayırım yapabilen tüketici olmalarına imkan sağlanmaktadır. Bu programların geliştirilmesinde gerek kırsal, gerekse kent kesimindeki düşük gelirli ve okuma yazma bilmeyen mağdur tüketicilere özel önem verilmelidir.

Madde 32:

Tüketici eğitimi, müsait olduğunda öğrenim sisteminin temel müfredatının tercihen mevcut konuların bölünmez bir parçası haline getirilmelidir.

Madde 33:

Tüketici eğitim ve bilinçlendirme programları aşağıda belirtilen önemli yönleri de kapsamalıdır:

- a) Sağlık, beslenme, gıda kökenli hastalıkların ve gıdalara gereksiz katkı maddelerinin konulmasının önlenmesi,
- b) Ürün tehlikeleri,
- c) Ürünlerin etiketlenmesi,
- d) İlgili kanunlar, tazmin sağlanması ve tüketiciyi korumak için teşkilatlar ve kuruluşlar,
- e) Ölçüler ve ayarlar, fiyatlar, kalite, kredi şartları ve temel ihtiyaçların mevcudiyeti hakkında bilgiler,
- f) Gerekirse kirlilik ve çevre.

Madde 34:

Hükümetler tüketici kuruluşlar ve basın dahil diğer ilgili grupları eğitim ve bilinçlendirme programlarını özellikle kırsal kesim ve kentteki düşük gelirli tüketicilerin menfaatine önem vererek ele almaları için teşvik etmelidir.

Madde 35:

İş kesimi müsait olduğunda, gerçeğe uygun ve geçerli tüketici eğitim ve bilinçlendirme programları yapmalı veya bunlara iştirak etmelidir.

Madde 36:

Kırsal kesim tüketicilerini ve okuma yazma bilmeyen tüketicileri dikkate alarak, hükümetler müsait olduğunda, toplu basın ve yayında tüketici bilgi programlarının geliştirilmesini sağlamalı veya teşvik etmelidir.

Madde 37:

Hükümetler tüketici bilinçlendirme ve öğrenim programlarının yürütülmesini sağlayabilmek için eğitimcilere, toplu iletişim uzmanlarına ve tüketici danışmanlarına uygun eğitim programları düzenlemeli ve bunları teşvik etmelidirler.

EK 4: İLO'nun 193 SAYILI BİLDİRGESİ¹⁹⁰

Birleşmiş Milletlerin bir alt örgütü olan Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) 03 Haziran 2002 tarihli toplantısı sonucunda, ICA'nın 1995'de kabul ettiği kooperatifçilik ilkelerinin tüm dünya ülkelerinde nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiği konusunda "Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı"nı yayınladı. Bu bildiri, 1966'da yürürlüğe giren "Gelişmekte Olan Ülkeler" ile ilgili 127 Sayılı İLO Kararının yerine geçecektir. 193 Sayılı Tavsiye Kararında kooperatiflerin yeniden yapılanırken "1995 Yılı ICA kooperatif tanımını ve saptanan yeni ilkelerin nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiği konusunda görüşler belirtmektedir. 193 sayılı İLO Kararı 6 başlık ve 19 maddeden oluşmaktadır. Başlıklar: 1.Uygulama alanı, tanımlar ve hedefle ; 2. Politika Çerçevesi ve hükümetlerin rolü ; 3. Kooperatiflerin desteklenmesine ilişkin kamusal siyasaların uygulamaya konulması ; 4. İşçi ve işveren kuruluşları ile kooperatif örgütlerinin rolü ve aralarındaki ilişkiler ; 5. Uluslar arası işbirliği ; 6 Son hükümden oluşmaktadır.

Avrupa Birliği'nde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yaşamda Kooperatiflerin Rolü : AB önce 1983'de Kooperatif Sektörün, ülke ve sektör bazında ayrıntılı bir envanterini çıkararak "Les organisations coopératives, mutualistes et associatives dans la Communauté Européenne" adı altında 1986'da yayınlamıştır. Bu rapor , 1983'te Avrupa Parlemantosunda ayrıntılı bir tartışmadan geçerek, 13 Nisan 1983 tarihli AP kararıyla , AB' de uygulanacak kooperatif politikalarında resmi ve referans bir belgeye dönüştürülmüştür. Ayarica 1983 sonrasında AB'nin tüm ekonomik sektörlerinde yer alan kooperatiflerin ulusal birlikleri AB düzeyinde de örgütlenerek, kendi aralarında bir Kooperatif Bağlantı Komitesi oluşturmuşlardır. Böylece , kapitalist işletmelerin yanında ekonomide rol oynayan " sosyal ekonomi" sektörünün temsilcileri de ekonomi içinde kendilerini yer açmışlardır. AB' de kooperatifler konusunda ikinci önemli belge 2002

¹⁹⁰ Çıkın,Ayhan.EÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi

<http://kalkinma.org/?goster.asp?sayfa=makale&id=92> , 30.5.2006

yılında hazırlanan “Avrupa Birliği’nde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yaşamda Kooperatiflerin Rolü” adlı rapordur. Bu rapor 5 ana başlık altında AB düzeyinde Kooperatifçilik hakkındaki bulguları özetlemiştir. Bu başlıklar şöylece özetlenebilir

1. Giriş bölümünde ,Avrupa Birliği’nde ve tüm Avrupa’daki kooperatif girişimleri ile bunların ortaklarının ve diğer pay sahiplerinin ihtiyaçlarını ve isteklerini ne şekilde yerine getirdiklerini içermektedir . Ayrıca “giriş”te raporun ana başlıkları tanıtılmaktadır.

2 .İkinci başlıkta Avrupa’daki kooperatif girişim olgusunun ayrıntılı bir analizi verilmektedir. Burada kooperatif tanımı, kooperatiflerin ekonomideki önemi, kooperatiflerin gelişmesindeki eğilimler ve yapısal değişimler (rekabet,yoğunlaşma ve büyüme; kooperatif girişimin yenilikçi uygulamaları ; kooperatifler neden kurulmuştur? Bir kooperatifin başarısını ölçümü ; sermaye şirketlerden farklılıkları; kooperatif yapının temel avantajları; kooperatif yapının ikilemleri; birlikte yönetim ,vb..) konulara yer verilmiştir.

3 . Üçüncü başlıkta Avrupa Birliği ülkelerinde kooperatif mevzuat ele alınmıştır : Kooperatif mevzuatındaki son gelişmeler ; Avrupa Kooperatif Statüsü (statünün potansiyel kullanımı, statünün üye ülkeler mevzuatına olası etkisi) incelenmiştir.

4. Dördüncü başlıkta kooperatiflerin toplumsal amaçlara katkısı irdelenmiştir : kooperatif girişimlerin katma değerleri ve katkıları; kooperatif katkılarının özel alanları (istihdam ve sosyal politika,genişleme, bölgesel kalkınma, kamu alanları, çalışanların sahipliği ve işin organizasyonu, kalkınma yardımı) gibi konulara değinilmiştir.

5. Beşinci başlıkta sektörün doğru anlaşılmasını sağlama konusuna ayrılmıştır : kamu yönetimlerin yapısı, ulusal seviyedeki yetkililerle temaslar, temel yönlendirme, doğru verilerin toplanması ve kullanılması, kooperatif temsilci kuruluşlarıyla temaslar.

EK 5: TÜKETİCİ KOOPERATİFİ ÖRNEK

ANASÖZLEŞME ¹⁹¹

İSTANBUL ECZA KOOP.

SINIRLI SORUMLU İSTANBUL ECZACILAR ÜRETİM TEMİN

DAĞITIM KOOPERATİFİ ANA SÖZLEŞMESİ

26/06/1989

BÖLÜM 1

KURULUŞ, TÜZEL KİŞİLİK KAZANMA, KOOPERATİFİN ADI,

ÜNVANI, MERKEZ VE ŞUBELERİ , SÜRESİ, AMAÇ VE

FAALİYET KONULARI

KURULUŞ

Madde 1 :

Bu ana sözleşmede ad ve soyadları , adresleri, tabiyetleri ve taahhüt ettikleri sermaye payları gösterilen kimseler ve sonradan bu ana sözleşme hükümlerini kabul ederek ortaklığa girecek olanlar arasında , bu ana sözleşmede yazılı işleri görmek ve sorumlulukları taahhüt ettikleri sermaye miktarı ile sınırlı olmak üzere , değişir ortaklı ,değişir sermayeli ve sınırlı sorumlu olmak üzere ,değişir ortaklı , değişir sermayeli ve Sınırlı Sorumlu Eczacılar Üretim -Temin-Dağıtım kooperatifi kurulmuştur.

¹⁹¹ S.S. İstanbul Eczacılar Üretim Temin Dağıtım Kooperatifi Ana Sözleşme Metni,

http://www.ist.eczakoop.org.tr/v1/documents/ana_sozlesme_ist_eczakoop.doc

Madde 2 :

Kooperatif, kuruluş işlemleri tamamlandıktan sonra Ticaret Siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Tescilden önce kooperatif namına işlem yapanlar bunlardan şahsen ve zincirleme olarak sorumludurlar. Ana sözleşmede yapılacak değişiklikler, kuruluştaki usullere tabidir.

KOOPERATİFİN ÜNVANI :**Madde 3 :**

Kooperatifin unvanı Sınırlı Sorumlu İstanbul Eczacılar Üretim Temin , Dağıtım Kooperatifidir. Kooperatifin kısa adı İstanbul Ecza Koop'dur.

KOOPERATİFİN MERKEZİ VE ŞUBELERİ :**Madde 4 :**

Kooperatifin merkezi Yalçın Koreş Cad. Arif Ağa Sok. No:29 Yenibosna – İstanbul 'dur. Kooperatif gerekli gördüğü takdirde, memleket içinde ve dışında şubeler açabilir. Şubeler merkezin sicil kaydına atıf yapmak suretiyle buldukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.

KOOPERATİFİN SÜRESİ**Madde 5 :**

Kooperatif süresizdir.

KOOPERATİFİN AMAÇ VE ÇALIŞMA KOŞULLARI**Madde 6 :**

Kooperatifin amacı ; Ortaklarının ilaç, ilaç hammaddeleri , drog kimyasal madde, sağlık ve eczane gereçleri, tüketim ve ambalaj malzemeleri , veteriner ve zirai , ilaç insektisid, rodentisid, itriyat ve kozmetik mamuller ile yasalarla eczanelerde satışı yapılabilen her türlü emtia ihtiyaçlarını karşılamak, bunların temin, dağıtım ve

gerektiğinde üretim çalışmalarını düzenlemek için çeşitli girişimlerde bulunmak , eczane ve ilaç sektörünün sağlıklı oluşumuna katkıda bulunmak ile ortaklarının hak ve çıkarlarını korumaktır.

Bu amaçlarla kooperatif :

a) Ortaklarının, her türlü ilaç, sağlık ve eczane gereçleri ihtiyaçlarını üreticisinden, yada diğer pazarlayıcılardan yada yurt dışından ithal ederek temin eder, uygun koşullarla ortaklarına dağıtır,satar.

b) Konusu ile ilgili işletmeler,depolar kurar.

c) Ortaklarının ihtiyaçları ile ilgili üretim faaliyetlerinde bulunur. Beşeri ve veteriner müstahzar üretimi için gerekli izin ve ruhsatları alır .

Kendi adına tesis kurar, bu konuda kurulmuş teşebbüslere katılır,üretir yada fason yaptırır.

Ürünlerine ruhsat ve satış müsaadeleri alarak dağıtır,satar.

d) Üretim için gerekli araç gereç, teçhizat ile ham ve yardımcı maddeler ve ambalaj malzemelerini yurt içindeki üreticilerden yada yurt dışından ithalat yoluyla temin eder.

Bu konularda acentalık, bayilik, temsilcilik alır. Gerekli hallerde üst kuruluşlarla işbirliği yapar.

e) Yurt içinden temin edilemeyen ve üretilemeyen müstahzarlar için gerekli izin ve ruhsatları alarak ithal yolu ile temin eder,dağıtır,satar.

f) Kooperatifin kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere ilgili finans kuruluşlarına başvurur, uygun koşullarla kredi bulur, gerekli yatırımlara girer, sağlanan kredilerin amaca uygun ve zamanında kullanılmasını sağlayıcı tedbirler alır.

g) Çalışma konuları ile ilgili diğer kooperatiflerle işbirliği yapar,ortaklık kurar.

h) Eczacılar kooperatifleri üst kuruluşlarına girer.

j) Ortakları ve personeli ile meslek ve sağlıkları ile ilgili her türlü teşebbüse girişir, yardım fonu kurar, avans ve kredi verir. Ortaklarının sigorta ihtiyaçlarının karşılanmasında aracı olur.

k) Konuları ile ilgili araştırma , eğitim, yayın ve benzeri faaliyetlerde bulunur, resmi ,özel , bilimsel ve mesleki kuruluşlar ile irtibat kurar.Kooperatif kültürünün yayılmasına yardımcı olur.

l) Amaçlarını gerçekleştirebilmek için, ihtiyaç duyulan her türlü menkul ve gayri menkulü satın alır, kiralar,yaptırır, feragını alır, feragını verir, kiraya verir, rehin eder, ipotek alır, ipotek verir, gerekirse ihtiyacı fazlasını satar.

BÖLÜM II

SERMAYE VE PAYLAR

SERMAYE :

Madde 7 :

Kooperatifin sermayesi ortakların taahhüt ettikleri payların toplam tutarından ibaret olup değişkendir.Ancak kuruluşta sermayenin en az haddi 900.000 TL(Dokuz yüz bin)dir

Kuruluşta bu sermayenin tamamının taahhüt edilmesi ve 1 / 4 'ünün peşin ödenmesi gerekir.

Ayni sermaye konulamaz.

PAYLAR

Madde 8 :

Bir ortaklık payının değeri 10.000.- TL 'dir.. Her ortağın payı eşit olup , kooperatife giren her ortak en az 3 (üç) pay taahhüt etmek zorundadır. Ortaklık

paylarının ve ortaklık haklarının, ada yazılı ortaklık senedi ile temsil olunması şarttır. Bu senet'e kooperatifin ünvanı, adı, sicili ve merkezi ile ortağın adı,soyadı, iş ve konut adresi, giriş ve çıkış tarihleri yazılır ve ortak ile kooperatifi temsile yetkililer tarafından imzalanır. Senetle temsil edilmeyen paylar 10.000 TL itibar olunur

PAYLARIN ÖDENMESİ

Madde 9 :

Ortaklar taahhüt ettikleri sermayenin en az $\frac{1}{4}$ ' ünü peşin öderler. Kalan borcun ödenme şekli ve süresi yönetim kurulunca tespit edilir. Ancak bu süre ortaklığın kabul tarihinden itibaren bir yılı geçmez.

BÖLÜM III

ORTAKLIK VE ŞARTLARI

Madde 10 :

Kooperatifin ortak sayısı sınırsızdır.Ancak kuruluşta en az yedi kişinin bir araya gelmesiyle kurulur.

Kooperatife ortak olmak için :

- Medeni hakları kullanma yeteneğine sahip olmak, Eczacı Odası'na kayıtlı Eczacı olmak.
- 6197 sayılı kanun ve deontoloji kurallarına aykırı bir davranışı bulunmamak şartları aranır.

Ayrıca 1163 sayılı kooperatifler kanununun 9. maddesindeki hükümlere uygun tüzel kişilerde ortak olabilir .

ORTAKLARIN GÖREVLERİ

Madde 11 :

- a) Kooperatif ana sözleşmesi ve 1163 sayılı yasa hükümlerine uymak,
- b) Kooperatiften yapmış olduğu alışlardan doğan borçlarını, yüklenilen sermaye ve payları varsa ek ödemeleri zamanında ödemek
- c) Kooperatifin işlerini aksatacak , çalışma düzenini bozacak , itibarını sarsacak hareketlerden kaçınmak , kooperatif aleyhinde faaliyette bulunmamak,
- d) Kooperatif tesislerinde ve kooperatif adına siyasi faaliyet göstermemek.

ORTAKLIĞA GİRİŞ VE KABUL

Madde 12 :

Gerekli şartları taşıyıp ta , kooperatife ortak olmak isteyenler yazılı olarak yönetim kuruluna başvururlar.Bu başvuruda ana sözleşmenin tüm hükümlerinin , bütün hak ve ödevleriyle birlikte kabul edildiği ve getirilen yükümlülüklerle, yapılan alışverişlerden doğan borçlarının zamanında ödeneceği açıkça belirtilir.

Yönetim kurulu başvuranın ana sözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırarak; karar ile ortaklığı kabul yada red eder.

Yönetim kurulu kararı 15 gün içinde yazı ile ilgiliye bildirilir. Bildirim tarihinden itibaren sermaye ve yükümlülük taahhütleri yönetim kurulu yada genel kurulca tespit edilmiş şekil ve süreler içinde tamamlanır.

Daha sonra ortaklığa girecekler için, devir hariç olmak üzere girişte uygulanacak olan maddi şartların tespiti ancak genel kurul kararı ile mümkündür.

ORTAKLIKTAN ÇIKMA:

Madde 13 :

Her ortak hesap dönemi sonunda en az iki ay önce yönetim kuruluna başvurmak suretiyle ortaklıktan çıkabilir.

İş yerini sürekli olarak kapatanlar bu süreden önce ortaklıktan çıkabilirler.

Yönetim kurulu ana sözleşmeye uygun olarak yapılan çıkma isteğinin , kooperatif kayıtlarına intikalinden itibaren bir ay içinde kabulden kaçınacak olursa, ortak çıkma isteğini noter aracılığı ile yönetim kuruluna bildirir.

Bildirim tarihinden itibaren çıkma gerçekleşir.

ORTAKLIKTAN ÇIKARILMA

Madde 14 :

Durumları aşağıda gösterilen hallerde uyanlar yönetim kurulu kararı ile ortaklıktan çıkarılırlar.

α) Bu ana sözleşmenin 10. maddesindeki ortaklık şartlarını kaybederler.

β) 1163 sayılı yasa hükümlerine uymayanlar,

γ) Bu ana sözleşme hükümleri ile ortaklık görev ve yükümlülüklerine uymayanlar.

δ) Genel kurul kararlarına uymayanlar,

ε) Kooperatifin para, mal ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı mahkum olanlar,

φ) Kooperatiften yapmış oldukları ilaç alışlarından doğan borçlarını ön görülen olağan ödeme süreleri içinde ödemeyen ortaklar; borçlarının ödenmesi için yazılı olarak uyarılırlar .Bu yazılı uyarı ile ortağa ilkin 10 günlük süre verilir,bu süre

içinde ödemelerini yerine getirmeleri istenir. Bu süre içinde ödemelerini yerine getirmeyenler için mal sevki durdurularak her türlü gecikme ceza ve masrafları da eklenmek suretiyle ikinci bir 30 günlük süre yazılı olarak bildirilir .Bu uyarıya da riayet etmeyip verilen süre içinde de borçlarını ödemeyenler,

Yönetim kurulu kararı ile ortaklıktan çıkarılırlar.

Ortaklıktan çıkan yada çıkarılanların kooperatifler kanununun 27. maddesi hükümleri gereğince ana sözleşme yada diğer suretlerle doğmuş borçlarının yok olması söz konusu değildir.Bu maddenin (f) bendinde belirtilen sebepten dolayı çıkarma halinde kooperatifin alacakları için mahkeme yada icra yoluna gidilir.

Çıkarma kararı gerekçeli olarak yönetim kurulu karar defteri ile ortaklar defterine kaydedilir.Kararın onaylı örneği , çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere on gün içinde notere tevdi edilir. Ortak çıkarılma kararının tebliğ tarihinden itibaren üç ay içinde iptal davası açabilir yada genel kurula itiraz edebilir. Bu itiraz ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere yönetim kuruluna noter aracılığı ile tebliğ ettirilecek bir yazı ile yapılır.

Genel kurula itiraz edildiği takdirde, yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine iptal davası açılmaz.İtiraz üzerine genel kurulca verilecek karara karşı iptal davası hakkı saklıdır.

Üç aylık süre içerisinde genel kurula yada mahkemeye başvurmak suretiyle itiraz edilmeyen çıkarma hakkı kesinleşir.

Hakkında çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların ortaklık hak ve yükümlülükleri, çıkarma kararı kesinleşinceye kadar devam eder.

Bu maddedeki nedenlerle ortaklıktan çıkarılanların, ortaklığı sona erenlerin kooperatif organlarındaki görevleri de kendiliğinden sona erer.

Ortaklar bu maddede gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamaz.

ORTAKLIĞI SONA ERENLERLE HESAPLAŞMA

Madde 15 :

Devir dışında bir nedenle ortaklığı sona erenlerin sermaye ve diğer alacakları , ayrıldıkları yılın bilanço ve netice hesaplarının genel kurulca kabulünden itibaren bir ay içinde geri verilir.Çıkarma yada çıkarılma yılının kesinleşen bilançosuna göre tahakkuk eden risturnları ödenmez.

Ayrılan yada çıkarılan ortaklar kooperatifin yedek akçeleri, müşterek tesis ve malları üzerinde bir hak iddia edemezler.

Ortaklığı sona erenlerin alacak ve hakları, bunları isteyebilecekleri günden itibaren beş yıl geçmekle zaman aşımına uğrar.Ortaklığı sona erenlerin ortaklık zamanlarına ait zararlardan dolayı sorumlulukları iki yıl müddetle devam eder.

ÖLEN ORTAĞIN DURUMU

Madde 16 :

Ölen ortağın kanuni mirasçıları üç ay içinde ölen ortağın payını alarak kooperatiften çıkabilirler. Kanuni mirasçılar 6197 sayılı yasaya göre ölen ortağın eczanesini işletmeye devam ederlerse ve aralarında temsilci tayin ederek üç ay içinde kooperatife bildirmeleri halinde ortaklık hak ve yükümlülükleri mirasçılar lehinde devam eder.

Bu maddede belirtilen durumlar dışında ölen ortağın alacak ve borçları 15. madde hükümlerine göre tasfiye edilir.

ORTAKLIĞIN DEVRİ

Madde 17 :

Ortaklık paylarının, ana sözleşmede belirtilen ve alışverişlerden doğan diğer borçların ortak tarafından tamamen ödenmiş olması durumunda yazılı olarak yönetim kuruluna başvurmak suretiyle ortaklık devredebilir.

Devir olarak ortaklığa girecekler için yönetim kurulu ortaklığı devralan kişinin , ortaklık niteliklerini taşıyıp taşımadığını inceleyerek ortaklığa karar verir.

Devir sebebiyle eski ortağın tüm hak ve yükümlülükleri yeni ortağa geçer, devir sebebiyle taraflardan ayrıca bir ek ödemede bulunmaları istenmez.

ORTAKLIĞA TEKRAR GİRME

Madde 18 :

Ortaklığı sona erenler, ayrılma nedenlerinin ortadan kalkması halinde yeniden ortaklığa kabul edilebilirler. Ancak ana sözleşmenin 11. maddesi (c) bendi ve 14. maddesi (e) bendince ortaklıktan çıkarılanlar tekrar alınmazlar.

ORTAKLARIN ŞAHSİ SORUMLULUKLARI

Madde 19 :

Her ortak kooperatifin borçlarına karşı taahhüt etmiş olduğu ortaklık payının beş katı ve ek ödemelerle sınırlı olarak sorumludur .Bu yükümlülük ortaklık anında yazılı olarak kabul edilmesi halinde bir değer taşır. Kooperatiften ayrılanın sorumluluğu ayrıldığı tarihten itibaren iki yıl süreyle devam eder.

Kooperatife giren her ortak, girişinden önce doğmuş olan kooperatif borçlarından dolayı diğer ortaklar gibi sorumludur.

EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Madde 20 :

Bilanço açıkları yedek akçelerden , bunların yetmemesi halinde oluşturulan özel fondan karşılanamadığı taktirde , ortaklardan sermaye paylarının beş katına kadar ve ek ödeme istenebilir. Ortaklardan istenecek bu ek ödeme yüklemi toplamı o yılın bilanço açığını kapama dışında kullanılamaz ve o yılın bilanço açığı miktarını geçemez.

BÖLÜM IV

KOOPERATİFİN ORGANLARI VE YÖNETİMİ

KOOPERATİF ORGANLARI

Madde 21 :

- a) Genel Kurul
- b) Kooperatif Yönetim Kurulu
- c) Kooperatif Denetçileri

GENEL KURUL

Madde 22 :

Görev ve yetkiler :

Bütün ortakları temsil eden en yetkili organ genel kuruldur.

Genel kurul aşağıdaki yetkileri devir ve terk edemeyeceği gibi kooperatifin amaç ve işleri ile ilgili her konuda karar verebilir.

- a) Bilanço , gelir gider farkı hesapları, bilanço hesaplarının dökümü ile yönetim kurulu ve denetçi raporlarını inceleyerek kabul veya reddetmek.
- b) Gelir gider farkının dağıtımını konusunda karar vermek.
- c) Yönetim kurulu üyeleri ile denetçi üyeleri seçmek,ibra etmek yada sorumluluklarına karar vermek,gerektiğinde azletmek,
- d) Yönetim kurulu ve denetçilere verilecek huzur hakkı yada yolluk miktarları ile öneri bütçeyi görüşerek karara bağlamak,
- e) Yönetim kurulunca verilen ortaklıktan çıkarma kararlarına yapılan itirazları inceleyip,karara bağlamak,

f) Kanuna, ana sözleşmeye ve iyi niyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptal edilip edilmeyeceği konusunda karar vermek,

g) Üst kurula girme kararını vermek ve bu kuruluşta görevlendirilecek temsilcileri seçmek,

h) Ana sözleşmede yapılması öngörülen değişiklikler hakkında karar vermek,

ı) Taşınır ve taşınmaz malların satın alınmasına, işletmelerin devir alınmasına, gerektiğinde satılmasına, kooperatifin yatırımları için gerekli tesislerin yapılmasına karar vermek,

i) Gayrimenkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulün niteliğini, yerini ve azami fiyatını, satışında ise asgari fiyatını belirlemek,

j) Üretime geçme durumunda imalatı ve inşaat yaptırma yönetimini belirlemek,

k) Şube açılmasına ve konusu ile ilgili teşebbüslere iştirak edilmesine karar vermek,

l) Bilanço açıklarının kapatılmasında kullanılmak üzere ortaklardan ek ödeme istenip istenmeyeceğine karar vermek,

m) Amaçları ile ilgili diğer bir kooperatifle birleşilmesine yada kooperatifin dağılması hakkında karar vermek, tasfiye kurulunu seçmek, gerektiğinde azletmek,

n) Kanun ve ana sözleşme ile genel kurula tanınmış olan diğer konular hakkında karar vermek.

TOPLANTI ŞEKİLLERİ VE ZAMANI

Madde 24 :

Genel Kurul, olağan ve olağan üstü olmak üzere 2 Şekilde toplanır.

Olağan genel kurul toplantısının, her yılın ilk altı ayı içinde yapılması zorunludur.Kuruluşta Kooperatif tescil ve ilanını izleyen altı ay içinde ilk genel kurul yapılır. Olağan üstü genel kurul , kooperatif işlerinin ve ana sözleşme hükümlerinin gerektirdiği zaman ve surette toplanır.

OY HAKKI VE TEMSİL

Madde 23 :

Toplantı tarihinden üç ay evvel ortak olmayanlar hariç her ortak genel kurula katılma ve oy kullanma hakkına sahiptir. Her ortak yalnız bir oya sahip olup, yazı ile izin ve vekalet verilmek suretiyle bir ortak diğer bir ortağın oyunu kullanmak üzere temsilci tayin edebilir.

Ortak sayısı 1000'i geçtiğinde her ortak en çok 9 olmak üzere birden fazla ortağı temsil edebilir.

EŐ ve birinci derece (ortağın;çocuğu,ana ve babası,eşinin annesi ve babası) akrabalar için temsilde ortaklık Şartı aranmaz.

Kooperatifin işlerinin görülmesine herhangi bir surette katılmış olanlar,yönetim kurulunun ibrasına ait kararlarda oylamaya katılamazlar. Bu hüküm denetçiler hakkında uygulanmaz.

Hiçbir ortak, kendisi,eşi veya usul ve furuğu ile kooperatif arasında ortaklık ilişkileri dışındaki Şahsi bir işe veya uyuŐmazlıđa ait görüşmelerde oy kullanamaz.

TOPLANTI YERİ

Madde 25 :

Genel kurul, kooperatif merkezinin bulunduğu yerde toplanır.

ÇAĞRI YETKİLİ ORGANLAR

Madde 26 :

Genel kurul, yönetim kurulunca toplantıya çağırılır. Gerekli hallerde denetçiler çoğunlukları kararı ile kooperatifin ortağı bulunduğu üst birlik ve tasfiye memurları genel kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahiptir.

Genel kurul yukarıdaki şekilde toplanmadığı takdirde Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca toplantıya çağırılabilir.

Ayrıca 4 ortaktan az olmamak kaydıyla toplam ortak sayısının 1/10 'unun isteği halinde, genel kurul 10 gün içinde yönetim kurulu tarafından toplantıya çağırılır. Bu başvurunun, müştereken ve noter tebligatı ile yapılması gerekir.

Yönetim Kurulunca bu isteğin zamanında yerine getirilmemesi ve sırayla denetçiler, kooperatifin ortağı bulunduğu üst birlik ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca ayrı aynı şekilde yapılan başvurulardan da bir sonuç alınmaması durumunda, istek sahipleri mahalli mahkemeye başvurarak genel kurulu bizzat toplantıya çağırma izni alabilirler.

ÇAĞRININ ŞEKLİ

Madde 27 :

Olağan ve olağanüstü toplantılara çağrı ; taahhütlü mektupla, ayrıca gerektiğinde gazete ile gazete olmayan yerlerde mahalli örf ve adete göre ilan yoluyla yapılır. Çağrının sadece yazılı olarak imza karşılığı yapılması da mümkündür.

Çağrının toplantı gününden en az 30 gün önce ve en çok 45 içinde yapılması, toplantının gün ve saati ile yerinin ve gündem maddelerinin bildirilmesi zorunludur.

Çağrıda birinci toplantıda çoğunluk sağlanamadığı takdirde yapılacak olan sonraki toplantıların tarihi ,saati ve yeri açıklanarak yeni bir bildirim gerekliliğinin bir defada ortaklara duyuru yapılabilir. Toplantılar arasında en az 7 en çok 30 gün süre bulunması gerekir. Sürelerin hesabında duyuru ve toplantı günleri hesaba katılmaz.

Ana sözleşmenin değiştirilmesi söz konusu ise,yapılacak duyuruda değiştirilecek maddelerin numaralarının yazılması ile yetinilir.

BÜTÜN ORTAKLARIN HAZIR BULUNMASI

Madde 28 :

Kooperatifin bütün ortaklarının veya temsilcilerinin hazır bulunması ve itirazın olmaması halinde,Genel kurul toplantılarına ilişkin diğer hükümler saklı kalmak şartıyla toplantıya çağrı hakkındaki hükümlere uyulmamış olsa da kararlar alınabilir. Ancak kararların muteber olabilmesi için, toplantıda Bakanlık temsilcisi bulundurulması hususunda işlemlerin yapılmış olması şarttır.

Yukarıdaki fıkraya göre alınan kararlar, tüm ortaklar ve ortakların toplantıda oy birliği ile seçecekleri temsilciler tarafından imzalanacak bir tutanağa bağlıdır.

BAKANLIĞA MÜRACAAT VE GÖNDERİLECEK BELGELER :

Madde 29 :

Genel kurul tarihi ile yeri ve gündemi,toplantıdan en az 15 gün önce , Ankara'da Sanayi ve Ticaret Bakanlığına (Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü) diğer illerde ise kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki Valiliğe (İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü) yazılı olarak bildirilir.

Bu bildirimde, Bakanlıkça tespit edilen miktardaki temsilci ücretinin ilgili maliye veznesine yatırıldığını gösteren belge eklenerek toplantıda temsilci bulundurulması talep edilir.

GÜNDEM

Madde 30 :

Olağan genel kurul gündemine aşağıdaki hususlar yazılır.

1. Yönetim ve denetim kurulları tarafından verilen raporların okunması,
2. Bilanço,envanter ve gelir-gider farkı hesaplarının incelenmesi,onaylanması veya reddi,
3. Yönetim kurulu ve denetim kurulu üyelerinin ibrası,
4. Süresi biten yönetim ve denetim kurulu üyelerinin yerine yenilerinin seçilmesi,
5. Gelecek yılın bütçe ve çalışma programının görüşülmesi ve karara bağlanması,
6. Gerekli görülen diğer hususlar.

Olağanüstü genel kurul gündemi, çağrının amacına göre tayin ve tespit olunur,

Dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10 'u tarafından genel kurul toplantı tarihinden en az 20 gün önce müştereken ve noter tebligatı ile bildirilecek hususların gündeme konulması zorunludur.

Gündemde olmayan hususlar görüşülemez. Ancak kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10 'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları halinde , hesap tetkik komisyonunun seçilmesi , bilanço incelemesinin ve ibranın geriye bırakılması , çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması , genel kurulun yeni bir toplantıya çağırılması ve kanun, ana sözleşme ve iyi niyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali, yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin azli ve yerlerine yenilerinin

seçilmesi ile ilgili hususlar, genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile gündeme alınır.

ORTAKLAR CETVELİ

Madde 31 :

Yönetim kurulu, her genel kurul toplantısından önce, tüm ortakların ortak numaralarını, isem ve ikametgahları ile, asaleten ve vekaleten imzalanacak yerleri gösterir yönetim kurulunca imzalı bir ortaklar cetveli hazırlamakla yükümlüdür.

Bu cetvel toplantıya katılanlar ile genel kurul başkan ve Bakanlık temsilcisi tarafından isim yazılarak ayrıca imzalanır.

GÖRÜŞME VE KARAR NİSABI

Madde 32 :

Genel kurulun toplanabilmesi ve gündemdeki konuları görüşebilmesi için , kooperatife kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az $\frac{1}{4}$ 'nün şahsen veya temsilen toplantıda hazır bulunması gerekir. İlk toplantıda nisap temin edilmediği takdirde , ikinci toplantıda nisap aranmaz.

Genel kurulda kararlar , ortaklar cetvelinde imzası bulunanların yarısından fazlasının oyu ile alınır.

Ancak kooperatifin dağılması , diğer bir kooperatifle birleşmesi veya ana sözleşmede değişiklik yapılması ile ilgili kararlar ortaklar cetvelinde imzası bulunanların $\frac{2}{3}$ çoğunluğu ile verilir.

Sorumluluk hükümlerinin değiştirilmesine ilişkin genel kurul kararlarında 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 52. maddesi hükmüne göre işlem yapılır.

TOPLANTININ AÇILMASI VE BAŞKANLIK DİVANİ

Madde 33 :

Genel kurul toplantısı : Bakanlık temsilcisi bulundurulması hususunda usulüne uygun başvurunun ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun değişik 87. maddesine göre işlem yapıldığının tespiti ile toplantı nisabının sağlanması üzerine ve çağrıyla yapan organca yetkili kılınan kişiler tarafından açılır. Müteakiben bir genel kurul başkanı bir başkan vekili ve iki sekreter üye ve gerektiğinde oy toplayıcı üye seçilir. Bu seçimde en çok oy alan adaylar seçilmiş sayılır.

Genel kurul başkan ve üyelerinin, ortaklardan veya kooperatifin üst kuruluşlarının temsilcileri arasında seçilmesi şarttır.

OY KULLANMA ŞEKLİ

Madde 34 :

Oylamalar el kaldırmak suretiyle yapılır. Ancak genel kurula katılanların yarısından fazlasının talebi halinde gizli oya başvurulur.

Yönetim kurulu üyeleri, denetçiler ve birlik temsilcileri gizli oyla seçilir.

BİLANÇO TASDİKİ VE İBRA

Madde 35 :

Bilançonun tasdikine dair olan genel kurul kararı yönetim kurulu ile denetim kurulunun ibrasını da kapsar. Ancak , bilançoda bazı hususlar gösterilmemiş veya bilançoda bazı hususlar gösterilmemiş veya bilanço yanlış olarak düzenlenmiş ise bilançonun tasdiki ile bu organlar ibra edilmiş olmazlar.

Denetim raporunun okunmasından önce bilanço ile hesapların kabulü hakkında verilen kararlar geçerli değildir.

İbra edilmeyen yönetim ve denetim kurulu üyeleri, bu organlara aynı genel kurulda tekrar seçilemezler.

İbra edilmeyen yönetim kurulu aleyhine tazminat davası açılabilmesi için, bu konuda genel kurulca karar verilmiş olması gereklidir. Kooperatif denetçileri genel kurul karar tarihinden itibaren bir ay içinde dava açmaya mecburdur. Bu müddetin geçirilmesiyle dava hakkı düşmez. Davanın reddi halinde ,yönetim kurulu üyeleri tazminat talebinde bulunamazlar.

KARARLARIN TESİRİ

Madde 36 :

Kanun ve ana sözleşmeyi uygun surette toplanmış genel kurulda alınan kararlar,toplantıda bulunmayanlar veya aleyhte oy kullananlar hakkında da geçerli ve bağlayıcıdır.

KARARLARIN İPTALİ

Madde 37 :

Aşağıda yazılı kimseler kanuna ,ana sözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olduğu iddiasıyla genel kurul kararları aleyhine toplantıyı izleyen günden başlamak üzere bir ay içinde kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemeye başvurabilirler.

1. Toplantıda hazır bulunup da kararlara muhalif kalarak keyfiyeti tutanağa geçirten veya oyunu kullanmasına haksız olarak müsaade edilmeyen yahut toplantıya çağrının usulü dairesinde yapılmadığını veyahut gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini yahut da genel kurul toplantısına katılmaya yetkisi olmayan kimselerin karara katılmış bulduklarını iddia eden pay sahipleri ;

2. Yönetim Kurulu ;

3. Kararların yerine getirilmesi yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin şahsı sorumluluklarını mucip olduğu taktirde bunların her biri.

Bozma davasının açıldığı ve duruşmanın yapılacağı gün , yönetim kurulunca usulen ilan olunur.

Bir kararın bozulması , bütün ortaklar için hüküm ifade eder. Bozma kararının kesinleşmesi halinde , bu husustaki ilam tescil ve ilan ettirirler.

GENEL KURUL TUTANAĞI

Madde 38 :

Genel kurul toplantılarının muteber olması için , ortaklar tarafından yapılan beyanlar ile muhalif olanların muhalefet sebeplerini yapılan seçimler ile verilen kararları içeren bir tutanak düzenlenir. Bu tutanakta, toplantıya asaleten ve vekaleten katılanların sayısı ile kullanılan oy sayısı ayrıca gösterilir.

Genel kurul tutanağının altı , genel kurul başkan ve üyeleri ile Bakanlık temsilcileri tarafından imzalanır.

GENEL KURUL TUTANAĞININ TESCİL VE İLANI

Madde 39 :

Toplantıya çağrının usulüne uygun yapıldığını gösteren belgeler ile ortaklar cetveli ve genel kurul tutanağı toplantı tarihinden itibaren 15 gün içinde Ticaret Sicil Memurluğuna verilmekle birlikte gerekli tescil ve ilan işlemi yaptırılır.

BAKANLIĞA GÖNDERİLEN BELGELER

Madde 40 :

Toplantı gününden itibaren en geç bir ay içinde, yönetim ve denetim kurulları raporları ile bilanço ve gelir-gider cetvelleri ,genel kurul toplantı tutanağı ile ortaklar cetvelinin ve istenebilecek diğer belgelerin onaylı birer örneği kooperatifin Ticaret Siciline tescil edildiği yerdeki İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğüne tevdi edilir.

YÖNETİM KURULU

Madde 41 :

Seçimi, üye sayısı ve süresi yönetim kurulu, genel kurul toplantısında gizli oyla en az beş asil ,beş yedek olmak üzere iki yıl süre için seçilir.

Yönetim kurulunun asil ve yedek üyeleri ayrı ayrı genel kurulda en çok oy alanlar arasından sıra ile belirlenir. Oylarda eşitlik durumunda kur'aya başvurulur.

Süresi sona eren üyeler yeniden seçilebilirler. Genel kurul gerek görürse yönetim kurul üyelerini her zaman değiştirebilir.

SEÇİM ŞARTLARI

Madde 42 :

Yönetim Kurulu üyelerinde şu şartlar aranır .

1. Kooperatif ortağı olmak ve medeni hakları kullanma ehliyetine sahip bulunmak
2. Türk vatandaşı olmak,
3. Aynı amaçlı başka bir ecza kooperatifinde yönetim kurulu üyesi olmamak,
4. Türk Ceza Kanunu'nun zimmet , ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi kötüye kullanma, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlara ilişkin hükümleri ile 1163 sayılı kooperatifler kanununa göre mahkum olmamak ,
5. Aynı zamanda kooperatife denetçi olmamak ,
6. Kooperatif denetçileri ile üçüncü derece dahil (kendisinin ve eşinin , anne, baba, çocuk, büyükanne, torun, amca, hala,dayı, teyze, kardeş, kardeş çocuğu) akraba olmamak veya aralarında iş ortaklığı bulunmamak,

Yönetim kuruluna seçilen tüzel kişiler, yukarıdaki şartları taşıyan gerçek kişiler vasıtasıyla temsil edilirler.

Seçilme şartları genel kurul denetleme kurulu tarafından araştırılır. Bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan kaybedenlerin görevlerine yönetim kurulunca son verilir .

Hakkında yukarıdaki suçlarla ilgili olarak kamu davası açılmış olanların görevleri ilk genel kurul toplantısına kadar devam etmekle beraber, yönetim kurulunca bu durumdaki üyelerin genel kurulca azli veya göreve devamı hakkında karar almak üzere yapılacak ilk genel kurul gündemine madde konulur.

GÖREV VE YETKİLER

Madde 43 :

Yönetim Kurulu kanun ve ana sözleşme hükümleri içinde, kooperatifin faaliyetini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır. Yönetim kurulu kooperatif tüzel kişiliğinin kanuni temsilcileri olup kooperatif idaresinde işletme sahibi gibi bir yer tutar.

Yönetim kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

a) Kooperatifin amaçları çerçevesinde belirtilen ihtiyaçlarının karşılanması ve kooperatif işlerini ortakların menfaatlerine uygun şekilde yürütmek,

b) Kooperatifin defter, hesap ve kayıtlarının kanun ve mevzuat hükümleri dairesinde doğru olarak tutulmasını sağlamak ,

c) Yıllık bilanço , gelir gider hesabı ve öneri bütçenin hazırlanması ve genel kuruldan bir ay önce çalışma raporu ile birlikte denetçilerin , on beş gün önceden ortakların incelemesine hazır hale getirilerek , genel kurula sunulmasını sağlamak ,

d) Kooperatifin parası ve mal varlığı ile katılımlarını, menkul ve gayrimenkul değerlerini gereği gibi kullanmak, işletmek, basiretli birer tacir gibi davranmak

e) Ortaklar ile ortak olmak için başvuruların ana sözleşmede belirtilen şartları taşıyıp taşımadıklarını araştırmak, ortaklıkları hakkında karar vermek,

f) Kooperatifin amaçlarını gerçekleştirmesinde kullanılmak üzere kuruluşlardan kredi ve borç para almak, alınan kredilere karşı verilen taahhütlerden ve vecibelerinden ortakları haberdar etmek ,

g) Kooperatife yapılan bağışları kooperatifin amacına uygun olarak kullanmak,

h) Kooperatifi resmi dairelerde, mahkemelerde ve üçüncü şahıslara karşı temsil etmek, dava açmak , sulh olmak, ibra etmek yada davadan vazgeçmek,

i) Bakanlıkça istenecek her türlü evrak ve vesaiiki ibraz etmek, bilgi vermek ve denetim için gönderilen yetkili elemanlara gerekli kolaylığı göstermek,

j) Genel kurulu toplantıya çağırmak, genel kurulun verdiği görev ve yetki çerçevesinde işlerin görülmesi için gerekli tedbirleri almak, gerekli hallerde kararlar hakkında iptal davası açmak,

k) Kooperatif müdürü, diğer memurlar ve personel tayin etmek, gerektiğinde müşavirlik hizmetlerinden yararlanmak,

l) Yükümlülüklerini yerine getirmeyen ve taahhütlerine uymayan ortaklar hakkında karar almak ve işlem yapmak,

m) Genel kurulda karar almak şartıyla kooperatifin taşınır ve taşınmaz mallarını satmak, rehine koymak,

n) Organlara seçilenleri, murahhas üye yada müdür ve imza yetkilerini ticaret siciline bildirmek,

o) Doğacak sorumluluk yönetim kuruluna ait olmak üzere ,kendi ortakları arasında yada dışarıdan bir yada birkaç kişiyi, murahhas üye danışman yada müdürleri kooperatifi ilzam edecek tasarruflarda bulunmaya ve belirtilecek işlerde kooperatifi temsil etmeye yetkili kılmak,

YÖNETİM KURULU GÖREV BÖLÜMÜ,ÇALIŞMA ŞEKLİ VE

TOPLANTILAR

Madde 44 :

Yönetim kurulu seçimi takiben yapacakları ilk toplantıda gizli oyla bir başkan ve bir ikinci başkan seçer. Gereğine göre bir sekreter ve bir sayman üye seçimi yapılarak ,görev bölümü yapılır.

Yönetim kurulu toplantıları en az ayda bir defa ve yarıdan fazla üyenin katılımı ile yapılır. Yönetim kurulu toplantı çağrısı ve idaresi başkan tarafından bulunmadığı taktirde ikinci başkan tarafından yapılır.

Kararlar toplantıda bulunanların çoğunluğu tarafından alınır, oylarda eşitlik halinde keyfiyet gelecek toplantıya bırakılır,onda da eşitlik olursa konu red edilmiş olur.

Yönetim kurulu toplantılarında üyeler vekalet yada temsil yolu ile oy kullanamazlar. Üyeler şahsi menfaatlerini ilgilendiren konuların görüşülmesi sırasında toplantıya ve oylamaya katılamazlar.

Yönetim kurulu üyeliğine seçilenler, kooperatifin konularına giren işlerin komisyon ve ticaretini yapamaz,yapılmasına aracılık edemezler.

Yönetim kurulu toplantıları, kooperatif merkezinde yapılır, ancak üyelerin çoğunluğunun tasvibi ile başka herhangi bir yerde de yapılabilir.

Özürsüz olarak üst üste üç defa toplantıda hazır bulunmayan üye çekilmiş sayılır.

Yönetim kurulu kararları; sahifeleri noterce onaylanmış bir karar defterine tarih ve numara sırası ile yazılıp ; tüm üyelerin isimleri kararın baş tarafına , toplantıda hazır bulunanların imzalarında kararın altına isim yazılarak atılır.

Verilen karara karşı olanlar, yada çekimser kalanlar, karşı olma yada çekimser kalma sebeplerini kararın altına yazarak imzalarlar.

Bu gibiler durumu bir yazı ile denetçilere bildirdikleri zaman , verilen karardan doğabilecek sorumluluktan kurtulmuş olurlar.

Toplantılar, kooperatif merkezinde yapılır, ancak üyelerin çoğunluğunun tasvibi ile başka herhangi bir yerde de yapılabilir.

Alınan kararlar tarih ve numara sırasıyla yönetim kurulu karar defterine işlenir. Tüm üyelerin isimleri kararın baş tarafına yazılır ve alt tarafı toplantıya katılanlarca isim yazılarak imzalanır.

Verilen karara karşı olanlarla, yada çekimser kalan üyeler, karşı olma yada çekimser kalma sebeplerini kararın altına yazarak imzalarlar.

KOOPERATİFİN TEMSİL VE İLZAMİ

Madde 45 :

Kooperatifin adına düzenlenecek olan evrakın muteber olması veya kooperatifin ilzamu için , kooperatifin unvanı altında temsile yetkili olanlardan ikisinin imzası gereklidir.

Yönetim kurulu, kooperatifi temsil ve kooperatif adına imza atmaya yetkili şahıslar kararla tespit eder ve bu kararın noterlikçe onaylanmış bir sureti, imzalarla birlikte tescil edilmek üzere Ticaret Sicil Memurluğuna verilir.

Gerektiğinde , yukarıdaki fıkra hükmüne göre hareket edilerek imza yetkisine sahip kimseler değiştirilebilir.

ÜYELİĞİN BOŞALMASI

Madde 46 :

Yönetim kurulu üyeleri, istifa etmek suretiyle her zaman çekilebilirler.

Herhangi bir sebeple yönetim kurulu üyeliğinin boşalması halinde , yönetim kurulunca aldıkları oy sırasına göre yedek üyeler çağırılır. Eşit oy alanlar arasında kur'a çekilir.

Yönetim kurulu toplantı nisabını kaybederse boşalan yönetim kurulu üyelerine denetim kurulu tarafından gecikmeksizin yeteri kadar yedek üye çağırılır.

Yedek üyelerle de yönetim kurulunun tamamlanamaması halinde , eğer yönetim kurulu toplantı nisabını kaybetmemişse T.Ticaret Kanununun 315'inci maddesinin birinci fıkrasına göre hareket olunur. Yönetim kurulu toplantı nisabının altına düşerse, denetim kurulu tarafından seçimler yapılmak üzere derhal genel kurulu toplantıya çağırılır.

SORUMLULUK VE YASAL MUAMELELER

Madde 47 :

Yönetim kurulu kooperatif işlerinin yönetimi için gereken titizliği gösterir ve kooperatifin başarısı ve gelişmesi yolunda bütün gayretini sarf eder.

Üyeler ,yönetim kurulundaki faaliyetleri sırasında öğrendikleri ticaret veya işletme sırlarını saklamakla yükümlüdürler.

Yönetim kurulu,gerekli defter ve belgeler ile genel kurul evraklarının ve ortak listelerinin muntazam hazırlanıp , tutulup, saklanmasından ve gelir-gider hesabı ile yıllık bilançonun kanuni hükümlere uygun olarak hazırlanıp incelenmek üzere denetçilere verilmesinden sorumludur.

Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurları ortaklık işlemleri dışında kendisi veya başkası namına , bizzat veya dolaylı olarak kooperatifle kooperatif konusuna giren bir ticari muamele yapamaz.

Yönetim kurulu üyeleri ve temsile yetkili şahıslar , genel kurulun devredemeyeceği yetkilerini kullanamaz.

Yönetim kurulu üyeleri , kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan müteselsilen sorumlu olup , kooperatife tanzim etmekle yükümlüdür.

Kusurlu olmadığını ispat eden üyeler ile karara muhalif kalıp durumu hemen denetim kuruluna yazılı olarak bildiren veya özürü nedeniyle toplantıda hazır bulunmayan üyeler sorumluluktan kurtulurlar.

Görevi sona eren üyenin iş gördüğü zamana ait sorumluluğu ayrılış tarihinden itibaren beş yıl devam eder.

YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN ÜCRETLERİ

Madde 48 :

Yönetim kurulu başkan ve üyeleri murahhas üyelere bu sıfatla yapacakları hizmet için aylık ücret veya katılacakları her toplantı için bir huzur hakkı ve yapacakları görev seyahatleri için yolluk ödenir. Ödemenin miktar ve şekli genel kurulca kararlaştırılır.

Yönetim kurulu üyelerine genel kurul tarafından kararlaştıran yukarıdaki nev'i ve miktarların dışında hiçbir ödeme yapılamaz.

MURAHHAS ÜYE

Madde 49 :

Yönetim kurulu kararı ile , üyelerden bir veya bir kaç kooperatifi temsil yetkisini haiz murahhas üye seçilebilir.

Murahhas üyelerin seçilmesi ve değiştirilmesi ticaret siciline tescil ettirilir

MÜDÜR VE DİĞER PERSONEL

Madde 50 :

Yönetim kurulu kooperatifin idari ve mali işlerini yürütmek üzere kendi arasından yada dışarıdan 1163 sayılı kanununun 58. maddesi uyarınca müdür, müdür yardımcısı, ve işlerin gerektirdiği kadar personel istihdam edebilir. Müdür'e yapılacak işlerin niteliğine göre 984 sayılı Ecza Ticarethaneleri ve 1262 sayılı Tıbbi Müstahzarlar kanunlarının öngördüğü sorumluluk , görev ve yetkileri verilebilir.

İstihdam edilecek müdür ve diğer personelin nitelik , görev ve yetkileri ile müdürün imzası ile temsil edeceği konular yönetim kurulu kararı ile belirlenir.

Kooperatif müdürü yönetim kurulu toplantılarına oy kullanmamak şartı ile katılabilir.

Kendisinden istenen konularda açıklama yapar bilgi verir.

Müdürün gereği kadar kooperatifçilik bilgi ve bilincine sahip olması , işinin ehli olması , memuriyete engel bir durumu olmaması gereklidir.

Kooperatif müdürleri en çok dört yıllık süre ile bu göreve atanırlar. Görev süresi biten müdürler yeniden bir karar ile aynı göreve atanabilirler.

Kooperatif müdürüne , personele verilecek kadro ücret ve ikramiyeler ile sosyal haklar , genel kurulca kabul edilecek bütçeye göre uygulanır.

Müdürün kooperatif unvan'ı altında imzası ile temsil edeceği konular ve imza yetkisi ile derecesi ve buna dayanak olan yönetim kurul kararı ticaret siciline verilir. Bunlar kendi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumludurlar.

Atama gibi işten çıkarma ve azil yetkisi de yönetim kurulundur. Bu konuda iş kanunu hükümlerine ve genel temayüllere uyulur.

DENETÇİ ÜYELER

SEÇİMİ VE SÜRESİ

Madde 51 :

Denetçiler, ortaklar arasında yada dışarıdan iki yıl süre için üç asil iki yedek olmak üzere genel kurul tarafından ayrı ayrı seçilirler. Süreleri dolan denetçilerin yeniden seçilmeleri mümkündür.

Genel kurul gerek görürse denetçi üyeleri her zaman değiştirebilir. Genel kurulda en çok oy alanlar asil olarak sıralanır. Oylarda eşitlik halinde kur'a ya başvurulur.

SEÇME ŞARTLARI

Madde 52 :

Denetçi üyelerde aşağıdaki şartlar aranır.

a) Türk vatandaşı olmak ve medeni hakları kullanma ehliyetine sahip bulunmak,

b) Türk ceza kanununun zimmet , ihtilas,irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas ve devletin şahsiyetine karşı suçlara ilişkin hükümleri ile kooperatifler kanunu hükümlerine göre mahkum olmamak,

c) Aynı zamanda kooperatifte yönetim kurulu üyesi , kooperatif personeli veya yönetim kurulu üyeleri ile üçüncü derece dahil kan ve sıhri hısım bağı bulunmamak, yönetim kurulu üyeleri ile iş ortaklığı bulunmamak.

GÖREV VE YETKİLER

Madde 53 :

Denetim kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1. Yıllık bilanço ve sonuç hesaplarını inceleyerek bu husustaki görüşleri birlikte veya tek başına genel kurula bir raporla bildirmek,

2. Kooperatif işlemlerinden bilgi edinmek ve gerekli kayıtların düzenli olarak tutulmasını sağlamak amacıyla en az üç ayda bir defa kooperatifin defterlerini incelemek,

3. En az üç ayda bir defa kooperatifin nakit mevcudu ile menkul değerlerini kontrol etmek,

4. Bütçe, bilanço ve gelir-gider cetvelini denetlemek,

5. Yönetim kurulunun ihmali halinde genel kurulu olağan ve olağanüstü toplantıya davet etmek,

6. Yönetim kurulu üyelerinin kanun ve anasözleşme hükümleri ile iyiniyet esaslarına uygun davranmalarına nezaret etmek,

7. Yönetim kurulu üyelerinin gerekli şartları taşıyıp taşımadıklarını araştırmak, toplantı nisabının kaybedilmesi halinde boşalan bu üyeliklere geciktirmeksizin yeteri kadar yedek üye çağırmak,

8. Kooperatif ortaklarının , yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif personeli hakkındaki şikayetlerini incelemek ve bu inceleme sonucunu yıllık raporunda açıklamak,

9. Uygun gördükleri teklifleri yönetim kurulu ve genel kurul toplantıları gündemine koydurmak,

Denetim kurulu üyeleri, görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıkları , kanun ve ana sözleşmeye aykırı hallerde bundan sorumlu olanların bağlı buldukları organa ve gerekli hallerde aynı zamanda , genel kurula haber vermekle yükümlüdürler.

Denetim kurulu , kendilerine kanun ve ana sözleşme ile verilen görev ve yetkileri , gerektiğinde tek başlarına da kullanabilirler.

Denetim kurulu üyeleri , yönetim kurulu ve genel kurul toplantılarına katılırlar. Ancak yönetim kurulu toplantılarında oy kullanamazlar.

SORUMLULUK

Madde 54 :

Denetim kurulu üyeleri , kanun ve ana sözleşme ile kendilerine yükletilen görevleri hiç veya gereği gibi yapmamalarından doğan zararlardan dolayı kusursuz olduklarını ispat etmedikçe müteselsilen sorumludurlar.

Bunlar , görevleri sırasında öğrendikleri ve açıklanması kooperatif veya ortaklar için zarar umulan hususları açıklayamazlar.

DENETİM KURULU ÜYELİĞİNİN BOŞALMASI :

Madde 55 :

Denetim kurulu üyeleri istifa etmek şartıyla her zaman görevden çekilebilirler.

Kanun ve ana sözleşmede belirtilen şartları taşıdıkları ve sonradan kaybettikleri anlaşılmanın üyelikleri kendiliğinden sona erer.

Üyeliğin herhangi bir nedenle boşalması halinde yerlerine en çok oy alan yedekler geçer. Yedeklerle beraber üye sayısı genel kurulca belirlenen sayının altına düştüğü takdirde , mevcut üye veya üyeler ilk genel kurula kadar görev yapmak üzere yerine birisini seçerler. Yedekler de dahil toptan boşalma olursa , Türk ticaret Kanununun 351. maddesinin son cümlesine göre hareket edilir.

DENETÇİ ÜYELERİN ÜCRETLERİ

Madde 56 :

Denetçi üyelere verilecek oturma, inceleme ve huzur hakkı gibi ücretler ile ödeme şekilleri genel kurul tarafından tespit edilir.

BÖLÜM V

KOOPERATİFLERİN HESAPLARI VE DEFTERLERİ

HESAPLAR, HESAP DÖNEMİ , BİLANÇO , SONUÇ HESAPLARI

Madde 57 :

Kooperatifin hesap dönemi takvim yılıdır. İlk faaliyete geçtiği yıldaki hesap dönemi kooperatifin kurulduğu tarihten başlar ve aynı yılın 31 Aralık tarihinde sona erer.

Yönetim kurulu her yıl 31 Aralık tarihi itibarıyla envanter yapar, bilançoyu ve gelir-gider hesaplarını hazırlayıp genel kurul toplantısından en az bir ay önce

denetim kurulu üyelerine verir. Denetim kurulu üyeleri bunları en çok on gün içinde inceleyerek müştereken düzenleyecekleri raporla birlikte yönetim kuruluna iade ederler. Bilanço netice hesapları genel kurul toplantısından en az 15 gün önce kooperatif merkezinde ortakların incelemesine sunulur ve isteyenlere birer sureti verilir.

Kooperatifin hesapları genel kabul görmüş muhasebe prensip ve usullerine uygun olarak tutulur ve mali durum tabloları buna uygun şekilde hazırlanır.

GELİR-GİDER FARKI VE RİSTURN DAĞILIMI

Madde 59 :

Genel kurul yıllık bilanço ve gelir-gider hesabını onayladıktan sonra gelir-gider farkı üzerine karar verir.

Müsbet gelir-gider farkının ;

% 10'u olağan yedek akçeye ,

% 1' i Sanayi ve Ticaret Bakanlığı emrindeki, Tanıtma ve Eğitim Fonuna

% 10'u Sosyal Yardım Fonuna ,

% 25'i Yatırım ve geliştirme özel fonuna , ayrımı yapıldıktan sonra %54'ü ortaklara kooperatifle yapmış oldukları işlemler oranında RİSTURN olarak dağıtılır.

Risturnların dağıtım şekli ve zamanları genel kurulca tespit edilir.

Gelir-gider farkı olumsuz olduğu takdirde, ortaya çıkan açık yedek akçelerden , bunlarında yetmemesi halinde oluşturulan özel fondan ve ek ödemeler ile ortak sermaye paylarından karşılanır. Olumsuz sonuçlar ortadan kaldırılmadıkça gelir-gider farkı dağıtımı yapılmaz.

Yedek akçeler ortaklara dağıtılamaz.

Ortaklara sermaye üzerinden kazanç dağıtılamaz, faiz verilemez,

Yönetim kurulu başkan ve üyelerine ve denetçilere kazanç üzerinden pay verilemez.

Kooperatif ortak dışı satış yapamaz , münhasıran ortakları ile iş görür.

FONLARIN AYRIMI VE KULLANIMI

Madde 60 :

Olağan yedek akçe ; Kooperatifler kanununun 39. maddesi hükümlerince %10 olarak ayrılır, hiçbir şekilde ortaklara dağıtılması söz konusu olamaz.

Sosyal yardım fonu : Ortaklar ve personel için kullanılmak üzere kooperatifler kanununun 40. maddesi hükümlerine göre %10 olarak ayrılır. Talep nispetine göre sıra ile avans ve kredi olarak verilebilir. Ne kadar sürede geri ödeyeceği, kullanım şekli ve süreleri yönetim kurulunca tespit edilir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tanıtma ve eğitim Fonu : Kooperatifler kanununun 94. madde hükümlerine göre % 1 olarak ayrılır. Bilançonun genel kurulca onaylanmasından itibaren bir ay içinde Bakanlığın emrindeki hesaba yatırılır.

GELİŞTİRME ÖZEL FONU

Madde 61 :

Bu fon gelir-gider farkından ayrılan %25 paydan teşkil ettirilir. Üretim ve satışları arttırıcı yatırım amaçlarına yönelik olarak kullanılır.

Şayet kooperatif olarak işlemde bulunmuş ise bunun Tanıtma ve Eğitim Fonu ayrımı yapıldıktan sonra,bu işlemde elde edilen müsbet farkın geri kalanı ortaklara dağıtılamaz,bu miktar kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere özel fonda toplanır

YEDEK AKÇELERİN VE FONLARIN NEMALANDIRILMASI

Madde 62 :

Yedek akçelerin ve özel fonların nemalandırılmasına ilişkin şekil ve şartlar genel kurulca kararlaştırılır.

DEVİR TESLİM TUTANAĞI

Madde 63 :

Yönetim kurulu üyeleri ve memurları , görev devir ve teslimleri sırasında sorumlulukları altındaki para , mal , defter, belge ve diğer kooperatif varlıklarını bir tutanakla yeni görevlilere teslim etmekle yükümlüdür.

AVANSLAR VE ÖDEMELER

Madde 64 :

Kooperatifin amaç ve işleri dışında avans verilemez ve ödeme yapılamaz. Her türlü ödemelerin geçerli belgelere dayandırılması şarttır. Verilecek avansın sebebi miktarı, süresi, geri alınma şartları, kapatılması şekli ile kasada azami para miktarı ve kooperatif parasının amaçlara uygun şekilde değerlendirilmesi hususu yönetim kurulu tarafından belirlenir.

KOOPERATİFİN ACZİ HALİNDE YAPILACAK İŞLER

Madde 65 :

Kooperatifin aczi halinde bulunduğu kabul ettirecek ciddi sebepler mevcut ise , yönetim kurulu piyasada cari fiyatlar esas olmak üzere derhal bir ara bilançosu tanzim eder. Son yılın bilançosu veya daha sonra yapılan bir tasfiye bilançosu veyahut da yukarıda sözü geçen ara bilançosu kooperatif mevcudunun borçlarını artık karşılayamayacağını gösteriyorsa yönetim kurulu Sanayi ve Ticaret Bakanlığına durumu bildirerek genel kurulu derhal olağanüstü toplantıya çağırır. Son yılın bilançosunda kooperatif varlığının yarısı karşılıksız kalırsa yönetim kurulu derhal genel

kurulu toplantıya çağırarak durumu ortaklara arz eder. Aynı zamanda ilgili mahkeme ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bilgi verir. Ancak ,bilançoda tespit edilen açık üç ay içinde ortakların ek ödemeleri ile kapanmadığı takdirde yine bakanlık haberdar edilir.

Mali durumun düzeltilmesinin mümkün görülmesi halinde yönetim kurulunun veya alacaklılardan birinin isteği üzerine mahkeme iflasın açılmasını erteleyebilir. Bu takdirde, mahkeme mevcutlar defterinin tutulması, yönetim memuru (yedi emin) atanması gibi kooperatif varlığının korunmasına ve devamına yarayan tedbirleri alır

DEFTERLER

Tutulacak Defterler

Madde 66 :

Kooperatife aşağıdaki defterlerin tutulması zorunludur.

1. Yevmiye defteri,
2. Defteri kebir,
3. Envanter defteri,
4. Karar defteri
5. Ortaklar defteri

Kooperatifte bu defterlerden başka , kasa defteri ile işin mahiyet ve öneminin gerektirdiği diğer defterlerde tutulur.

YEVMIYE DEFTERİ

Madde 67 :

Yevmiye defteri , kayda geçilmesi gereken işlemlerin belgelerden çıkarılarak tarih sırasıyla ve madde halinde düzenli olarak yazılmasına mahsus defterdir.

Yevmiye maddelerinin en az aşağıdaki bilgileri içermesi şarttır.

- a) Madde sıra numarası (makine ile tutulan muhasebelerde zorunlu değıldir)
- b) Tarih
- c) Borçlu hesap,
- d) Alacaklı hesap
- e) Meblağ (Yardımcı hesaplara taksim edilenlerin ,izahat sütununda gösterilmesi şarttır)
- f) Her kaydın dayanağı belgenin türü, tarihi ve numarası,

Yevmiye defterine geçirilecek kayıtlar haklı sebep olmaksızın on günden fazla geciktirilemez.

Yevmiye defteri yeni senenin en geç Ocak ayı sonuna kadar notere ibraz edilip son kaydın altına noterce “grlmştr ”sözü yazılarak mühür ve imza ile tasdik ettirmek şarttır.

DEFTERİ KEBİR

Madde 68 :

Defteri kebir , yevmiye defterine geçirilmiş olan işlemleri buradan alarak sistemli bir surette hesaplara dağıtan ve tasnifli olarak bu hesaplarda toplayan defterdir.

Defteri kebirdeki kayıtların en az aşağıdaki bilgileri ihtiva etmesi şarttır.

- a) Tarih ,
- b) Yevmiye defteri madde numarası
- c) Meblağ
- d) Toplu hesaplarda yardımcı nihai hesapların isimleri,

Kooperatifin iş hacmine ve hesap durumuna göre yevmiyeli defteri kebir de kullanılabilir.

ENVANTER DEFTERİ

Madde 69 :

Envanter defterine , kooperatifin açılış tarihinde ve müteakiben her hesap dönemi sonunda çıkarılan envanterler ve bilançolar kaydolunur.

Kanunda aksine hüküm olmadıkça hesap dönemi sonu için çıkarılacak envanter ve bilançoların ertesi hesap döneminin ilk üç ayı içinde tamamlanmış olması gerekir.

Envanter defterine geçirilen envanter ve bilanço, yönetim kurulunca imza ve notere ibraz olunur. Noterce son kaydın altına “görölmüştür ”sözü yazılarak mühür ve imza ile tasdik ettirmek şarttır.

KARAR DEFTERİ

Madde 70 :

Karar defterine genel kurul ve yönetim kurulu tarafından görüşmeler sonucunda verilen kararlar yazılır.

Yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul karar defteri olarak ayrı ayrı tutulur.

Genel kurul karar defterine , yönetim kurulunca aslına uygunluğu tasdik ettirilmiş olarak genel kurul tutanakları yazılır veya yapıştırılır.

ORTAKLAR DEFTERİ

Madde 71 :

Ortaklar defterine , her ortağın adı-soyadı, iş ve konut adresi , kooperatife giriş ve çıkış tarihleri ile yatırdığı veya çektiği paralar tarih sırasıyla yazılır.

Çıkarılan ortaklarla ilgili çıkarma kararının gerekçeli olarak bu deftere yazılması ve çıkarma işleminin kesinleştiği tarihin gösterilmesi gerekir.

DEFTERLERİ TASTİK ETTİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ :

Madde 72 :

Kooperatifin tutmak zorunda olduğu yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri ve her iki karar defteri kullanılmaya başlanılmadan önce notere ibraz olunur. Noter bu defterleri mühür ve imzasıyla tasdik eder.

DEFTER VE BELGELERİN SAKLANMASI :

Madde 73 :

Kooperatif ile ilgili yazı,mektup,telgraf,fatura,cetvel,senet,makbuz,

Tutanak,şartname,proje, hak ediş, fiş gibi belgelerle ,ödemeleri gösteren belgelerle , mukavele,taahhüt kefalet,sair teminat senetleri ve mahkeme ilamları gibi belgeler muntazam bir şekilde dosya halinde muhafaza edilir.

Bu belgelerle son kayıt tarihinden itibaren on yıl geçinceye kadar saklanır. Kooperatifin sona ermesi halinde ilgili belgeler saklanmak üzere kooperatifin merkezinin bulunduğu yerdeki İl sanayi ve Ticaret Müdürlüğüne tevdi olunur.

KOOPERATİF BİRLİKLERİ İLE İLİŞKİLERİ

Madde 74 :

Birliğe girme ,taahhüt olunacak birlik sermayesi ,temsilcilik ve denetleme.

Kooperatif genel kurul kararı ile ,aynı amaçlı kooperatifler birliğine girebilir. Birliğe girilme kararlaştırılmışsa , taahhüt alınacak birlik sermayesi miktarı ve ödeme şekilleri genel kurulca onaylanır.

Kooperatif, birliğe girmekle ortaklarına bu ana sözleşmedeki yükümlülüklerinden fazlasını yüklenemez. Kooperatif ; birlik genel kurullarında temsil

edilmek üzere , birlik ana sözleşmesinde belirtilen sayıda temsilcilerini kendi genel kurullarında seçer .

Kooperatif kendi faaliyet ,işlem ve hesaplarını mensubu olduğu birliğin denetleyebileceğini kabul eder.

BÖLÜM VI

DAĞILMA VE TASFİYE BİRLEŞME VE DEVİR

Madde 75 :

Genel Kurul , kooperatifin konu ve amaçları ile ilgili diğer bir kooperatifle birleşmesine veya bir kamu tüzel kişiye yada herhangi bir derneğe devredilmesine karar verebilir. Bu hallerde 1163 sayılı kanununun 84. ve 85. maddelerine göre işlem yapılır.

DAĞILMA SEBEPLERİ

Madde 76 :

Kooperatif ;

1. Ortak sayısının 7'den aşağı düşmesi üzerine,
2. Genel kurul kararıyla,
3. İflasın açılmasıyla ,
4. Kanunlarda öngören diğer hallerde ,Sanayi ve Ticaret Bakanlığının mahkemeden alacağı karar üzerine ,
5. Diğer bir kooperatifle birleşmesi veya devralınması suretiyle,
6. Üç yıl olağan genel kurul toplantısını yapmaması halinde ,
7. Amacına ulaşma imkanının kalmadığının Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca tespiti halinde mahkemeden alacağı kararlarla dağılır.

TASFİYE KURULU

Madde 77 :

Tasfiye kurulu genel kurul tarafından seçilecek en az iki kişiden oluşur. Genel kurul bu hususta yönetim kurulunu da görevlendirebilir. Genel kurulca tasfiye kurulu için bir seçim veya görevlendirme yapılmadığı takdirde , tasfiye işlerini yönetim kurulu yürütür. Bunlar genel kurulca her zaman azil ve yerlerine yenileri tayin olunabilir.

Tasfiye kurulunun yukarıdaki fıkraya göre oluşturulmasına imkan bulunmaması halinde ortaklardan birinin başvurusu üzerine mahkemece tasfiye memurları atanabileceği gibi, ortağın talebine istinaden , tasfiyeye memur kimselerin haklı sebepler dolayısıyla azli ile yerlerine yenilerinin atanmasına da karar verilebilir.

1163 sayılı kanunun değişik 56.maddesinin 1.fıkrasının 3.bendi ile 62.maddesi hükümleri tasfiye kurulu üyeleri hakkında da uygulanır.

Tasfiye kurulu üyelerine ,tayin eden merci tarafından tespit edilecek miktarda ücret ödenir.

Yönetim kurulu ,tasfiye memurlarını ticaret siciline tescil ve ilan ettirir.

TASFİYE KURULUNUN GÖREVLERİ VE TASFİYENİN

YÜRÜTÜLMESİ:

Madde 78 :

Tasfiye kurulu ,tasfiye işlemlerinin bir an önce bitirilmesi için çalışmakla yükümlü olup,tasfiye işlemlerine ilişkin görevlerini aşağıdaki şekilde yürütülür.

1. Dağılma ,tasfiye kurulunca Ticaret Siciline tescil ettirilir ve Ticaret Sicil gazetesi ile mahalli bir gazetede birer hafta arayla üç defa yaptırılacak ilanla alacaklılar tasfiyeden haberdar edilerek bir yıl içinde alacaklarını beyana davet edilir.

2. Tasfiye süresince kooperatif unvanı “Tasfiye Halinde ”ibaresi ilave edilerek kullanılır.

3. Kooperatif genel kurul aksine karar vermedikçe tasfiye memurları menkul malları pazarlık veya açık arttırma usulü ile satabilir. Gayrı menkullerin satılma şekli genel kurul kararıyla belirlenir.

4. Tasfiye memurları göreve başladıkları zaman , kooperatifin dağılma kararının verildiği tarihteki durumunu inceleyerek varlıkları,alacakları, borçları gösterir bir envanter defteri ile açılış bilançosu hazırlar; ayrıca kooperatifin mevcut ortakları ile bunların alacak ve borç durumlarını gösterir bir cetvel tanzim edilir.

5. Kooperatifin eskiden başlamış olup da henüz bitirilmemiş işlerinden tamamlanması mümkün olanlar tamamlanır,taahhütler yerine getirilir,alacaklar ve gerektiğinde ödenmemiş sermayeler tahsil edilir.

6. Kooperatif borçlarının mevcutlarından fazla olması halinde tasfiye memurları durumu mahkemeye bildirir.

7. Tasfiye sırasında tasfiye kurulunun kararlarının yer alacağı bir tasfiye defteri tutulur.tasfiyenin yönetim kurulunca yürütülmesi halinde yönetim kurulu karar defteri tasfiye defteri olarak kullanılır.

8. Tasfiyenin uzun sürmesi halinde her yıl sonu için ara bilançolar ile tasfiye sonunda kesin bilanço hazırlanır ve genel kurula sunulur.

9. Tasfiye süresince yapılacak genel kurul toplantılarından aranacak toplantı nisabı hakkında 33. maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

10. Kooperatiften alacaklı oldukları bilinenlerin alacak tutarları ile muaccel ve tartışmalı olan borçlara karşılık düşen meblağ notere tevdi olunur.

11. Kooperatifin borçlarının ve pay bedellerinin ödenmesinden sonra kalan miktar dağılma anında kayıtlı ortaklar veya hukuki halefleri arasında eşit olarak dağıtılır.

12. Tasfiyenin sona ermesi üzerine kooperatif unvanının sicilinden silinmesi tasfiye memurlarınca sicil memurluğundan talep edilir.

VII.BÖLÜM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

BAKANLIK İLE DİĞER KURUM VE KURULUŞLARIN

DENETİMİ

Madde 79 :

Kooperatif, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının denetimine tabidir. Bakanlık; kooperatif üst kuruluşlarını, ilgili müesseseleri ve bağımsız denetim kuruluşlarını , kooperatifi denetlemekle görevlendirebilir.

Kooperatif görevlileri kooperatife ait para ve para hükmündeki kağıtları ve gizlide olsa bunlarla ilgili olan defter ve belgeleri istenildiğinde müfettişlere, kooperatif kontrolörlerine ve kredi kuruluşlarının denetim görevlilerine göstermek, saymasına ve incelemesine yardımda bulunmak , istenilen bilgileri gerçeğe uygun ve eksiksiz olarak vermek ve doğru beyanda bulunmakla yükümlüdürler.

SİYASİ FAALİYET YASAĞI

Madde 80 :

Kooperatif, siyasi maksatlı veya genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini bozmaya yönelik faaliyet gösteremez ve kooperatif faaliyetleri bu maksatlara alet edilemez.

Kooperatif siyasi partilerden ve teşekküllerden veya birinci fıkrada belirtilen faaliyetlerde bulunan kişi teşekküllerden herhangi bir suretle maddi yardım kabul edemez, bunlara maddi yardımda bulunamaz . kooperatif yönetim ve denetim kurulları , kooperatifi temsil siyasi partilerin yapacakları her türlü toplantıya katılamaz.

KANUN HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI

Madde 81 :

Bu ana sözleşmede açıklık olmayan hallerde 1163 sayılı kooperatifler kanunu ile Türk ticaret Kanununun anonim şirketlere ait hükümleri uygulanır.

EK 6: TÜKETİCİ KOOPERATİFLERİ VE ORTAK SAYILARI

	TÜK. KOOP	ORTAK			TÜK.KOOP	ORTAK
İLi	SAYISI	SAYISI		İLİ	SAYISI	SAYISI
ADANA	49	7855		İZMİR	118	17819
ADİYAMAN	5	475		K.MARAŞ	19	2493
AFYON	10	1573		KARABÜK	11	990
AĞRI	2	247		KARAMAN	5	270
AKSARAY	4	287		KARS	11	566
AMASYA	12	796		KASTAMONU	23	4162
ANKARA	140	16602		KAYSERİ	32	8543
ANTALYA	85	13714		KIRIKKALE	6	398
ARDAHAN	2	51		KIRKLARELİ	16	2825
ARTVİN	11	1408		KIRŞEHİR	4	700
AYDIN	32	6607		KOCAELİ	57	17535
BALIKESİR	31	4688		KONYA	42	4285
BARTIN	2	138		KÜTAHYA	23	5917
BATMAN	1	510		MALATYA	16	1066
BAYBURT	1	138		MANİSA	25	4580
BİLECİK	8	2024		MARDİN	5	416
BİNGÖL	5	532		MERSİN	25	2934
BİTLİS	6	305		MUĞLA	16	3939
BOLU	15	1745		MUŞ	9	428
BURDUR	11	811		NEVŞEHİR	6	637
BURSU	48	17524		NİĞDE	13	1357
ÇANAKKALE	12	1488		ORDU	2	122
ÇANKIRI	6	619		OSMANİYE	6	281
ÇORUM	12	1301		RİZE	22	3185
DENİZLİ	13	1593		SAKARYA	22	3965
DİYARBAKIR	16	2277		SAMSUN	16	2631
EDİRNE	12	1711		SİİRT	2	198
ELAZIĞ	22	2075		SİNOP	6	753
ERZİNCAN	7	770		SİVAS	12	4464
ERZURUM	78	8034		Ş.URFA	4	558
ESKİŞEHİR	27	15348		TEKİRDAĞ	26	3866
GAZİANTEP	18	1031		TOKAT	33	5107
GİRESUN	6	532		TRABZON	3	731
GÜMÜŞHANE	3	129		TUNCELİ	3	233
HAKKARİ	10	443		UŞAK	13	1189
HATAY	32	5901		VAN	9	1228
İĞDIR	1	54		YALOVA	3	455
ISPARTA	22	4634		YOZGAT	6	392
İSTANBUL	158	25144		ZONGULDAK	14	7578
TOPLAM					1621	269910

* 2005 yılı itibariyle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre Türkiye'deki tüketici kooperatifi ve ortak sayıları

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Başar, Haşmet. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Meltem Yayın,1998.

Diñer, Nabi. Türkiye’de Kooperatifçilik, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, 1983.

Eriş, Gönen. Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001.

Eryılmaz, Avni Yücel. Kooperatifçilik Ders Notları. Karadeniz Üniversitesi Basımevi, Trabzon, 1987.

Kara, Mustafa. Kooperatifçilik. Bolu, 2003.

Kurtulan, Ahmet. Kooperatif Ortakları İçin El Kitabı. Ankara, 2000.

Memiş, İhsan. Kooperatifçiliğin Düşünce Tarihi ve Uygulaması. Ankara 1985.

Mülayim, Ziya Gökalp. Atatürk’ten Bugüne Kooperatifçilik. Yetkin Basımevi. Ankara, 1998.

Mülayim, Ziya Gökalp. Kooperatifçilik. Yetkin Basımevi, Ankara, 2003.

Nurettin Hazar Kooperatifçilik Tarihi, 3. Baskı, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları:3, Ankara, 1990.

Odyakmaz, Nevzat. Altuğ, Osman. Kooperatifler Kanunu, Muhasebesi ve İlgili Mevzuat. Alfa Yayınevi. İstanbul, 1997.

Poroy, Reha. Tekinalp, Ünal. Çamoğlu, Ersin. Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku. 9. Bası. Beta Yayınevi. İstanbul, 2003.

TEZLER

Pullukçu, Seymen. Avrupa Birliği'nde Tüketicuyu Koruma Politikaları ve Türkiye Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.

Woctehedi, Wehdi. Tüketicinin Korunmasında Tüketim Kooperatiflerinin Rolü, Doktora Tezi, İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988.

MAKALELER

Altuğ, Osman. Kooperatifçilik Üzerine, Kooperatif Dünyası Dergisi, Sayı 282, Eylül 1994.

Arman, Şimşek. Tüketim Kooperatifleri Hareketi. Karınca Dergisi, Sayı 774, Haziran 2001.

Aypek, Nevzat. Tüketici Neden, Nasıl Korunmalı Türkiye'deki Çalışmalar ve Avrupa Topluluğu Üye Ülkelerden Örnekler, Karınca Dergisi, Sayı 645, Yıl 56, Eylül 1990.

Cengiz, Mehmet. Ekonomik Gelişmede Kooperatifçiliğin Rolü. Karınca Dergisi, Sayı 775, Temmuz 2001,(Kooperatifçiliğin Rolü)

Demirci, Rasih. Er, Celal. Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma. Kooperatifçilik Dergisi, Temmuz- Ağustos- Eylül 1982.

Didim 97 Yönetici Mevzuat Semineri. Tüketim Kooperatifleri Ulusal Kooperatifçilik İlkeleri. Türkiye Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği, Karınca Dergisi, Yıl 65, Sayı 763

Er, Celal. Türkiye’de Kooperatifçiliğin Geldiği Yer. Karınca Dergisi, Sayı 800, Ağustos 2003.

Gönen, Mehmet. Kooperatifçiliğimizin Dünü, Bugünü, Yarını. Kooperatifçilik Dergisi Temmuz- Ağustos- Eylül 1982.

Gümüş, İzzet. Pazarlama Açısından Türkiye’de Tüketim Kooperatifçiliği, Karınca Dergisi, Yıl 64, Sayı 733, Ocak 1998.

Gümüş, İzzet. Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri, Karınca Dergisi, Yıl 65, Sayı 767, Kasım 2000.

Kara, Mustafa. Türkiye’de Tüketim Kooperatifleri ve Üst Örgütlenmeleri. Karınca Dergisi. Yıl 56, Sayı 646, Ekim 1990.

Kılıç, Enver. Küreselleşen Dünya Kooperatifsiz Olmaz. Karınca Dergisi, Sayı 791, Kasım 2002.

Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği, Karınca Dergisi, Yıl 64, Sayı 750, Haziran 1999.

Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatiflerinde Merkezi Sistem Toplu Satın Almanın Yararları. Karınca Dergisi, Yıl 64, Sayı 754, Ekim 1999.

Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatiflerinin Önüne Açılan Yeni Bir Ufuk. Karınca Dergisi, Yıl 65 Sayı 764, Ağustos 2000.

Kılıç, Enver. Tüketim Kooperatiflerinin Üretimle Bütünleşmesi. Karınca Dergisi, Yıl 65, Sayı 763, Temmuz 2000.

Kılıç, Enver. Türk Tüketim Kooperatifçiliğinin Öncüsü Ahmet Cevat Emre. Karınca Dergisi, Sayı 813, Eylül 2004,(Türk Tüketim Kooperatifçiliğinin Öncüsü)

Koç, Hakan. Türkiye’de Kooperatifçilik Alanında Yaşanan Gelişmeler. Karınca Dergisi, Sayı 773, Mayıs 2001.

Koçtürk, Murat. Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi Sorunları ve Çözüm Önerileri. Karınca Dergisi Yıl 65, Sayı 766, Ekim 2000.

Özçelik, Ahmet. Tüketici ve Kooperatifçilik. Karınca Dergisi, Yıl 64, Sayı 750, Haziran 1999.

Özçelik, Ahmet. Tüketicinin Korunması ve Tüketim Kooperatifleri. Karınca Dergisi, Yıl 65, Sayı 768, Aralık 2000,(Tüketicinin Korunması)

Özçelik, Ahmet. Tüketim Kooperatifleri Ve Sorunları. Karınca Dergisi, Yıl 65, Sayı 757, Ocak 2000.

Özçelik, Ahmet. Tüketim Kooperatifleri. Yıl 64, Sayı 740, Ağustos 1998.

Özçelik, Ahmet. Tüketim Kooperatiflerinin Önemi. Kooperatifçilik Dergisi, Sayı 116 Nisan,Mayıs, Haziran 1997.

Özçelik, Ahmet. Tüketim ve Kooperatifçilik, Karınca Dergisi, Yıl 64, Sayı 750, Haziran 1999.

Sina, Zeynep. Kooperatif İşletmelerde Amaç Tespiti. Kooperatifçilik Dergisi Ocak-Şubat- Mart 1985.

Turan, Ahmet. Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü ve Önemi, Karınca Dergisi, Yıl 65, Sayı 767, Kasım 2000.

Turan, Nurcan. Avrupa'da Kooperatifçilik Hareketi ve Avrupa Birliği Kooperatif İlişkileri. Kooperatifçilik Dergisi, Sayı 117, Temmuz- Ağustos- Eylül 1997.

Verimlilik ve Kooperatifçilik, Karınca Dergisi, Başyazı, Sayı 814, Ekim 2004.

Yavuz,Orhan. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kooperatifçiliğin Toplum Kalkınmasında ve Demokratikleşmedeki Yeri.Karınca Dergisi, Yıl 62, Sayı 712, Nisan 1996.

İNTERNET SİTELERİ

[http:// www. tedgem.gov.tr](http://www.tedgem.gov.tr)

<http://datasoft.com.tr>

<http://tr.wikipedia.org>

[http://www. bahce.biz](http://www.bahce.biz)

[http://www. kalkinma.org](http://www.kalkinma.org)

<http://www.baktabul.com>

<http://www.ilo.org>

<http://www.ist.eczakoop.org.tr>

<http://www.ito.org.tr>

<http://www.kibrisgazetesi.com>

<http://www.memocal.com>
<http://www.odevsitesi.com>
<http://www.pankobirlik.com.tr>
<http://www.sanayi.gov.tr>
<http://www.tse.org.tr>
<http://www.tuketiciler.org>
<http://www.tuko-bir.org.tr>
<http://www.tukoder.org.tr>
<http://www.turkiyemillikoop.org.tr>
<http://www.yargitay.gov.tr>